

A. Lat. a.

2205

3

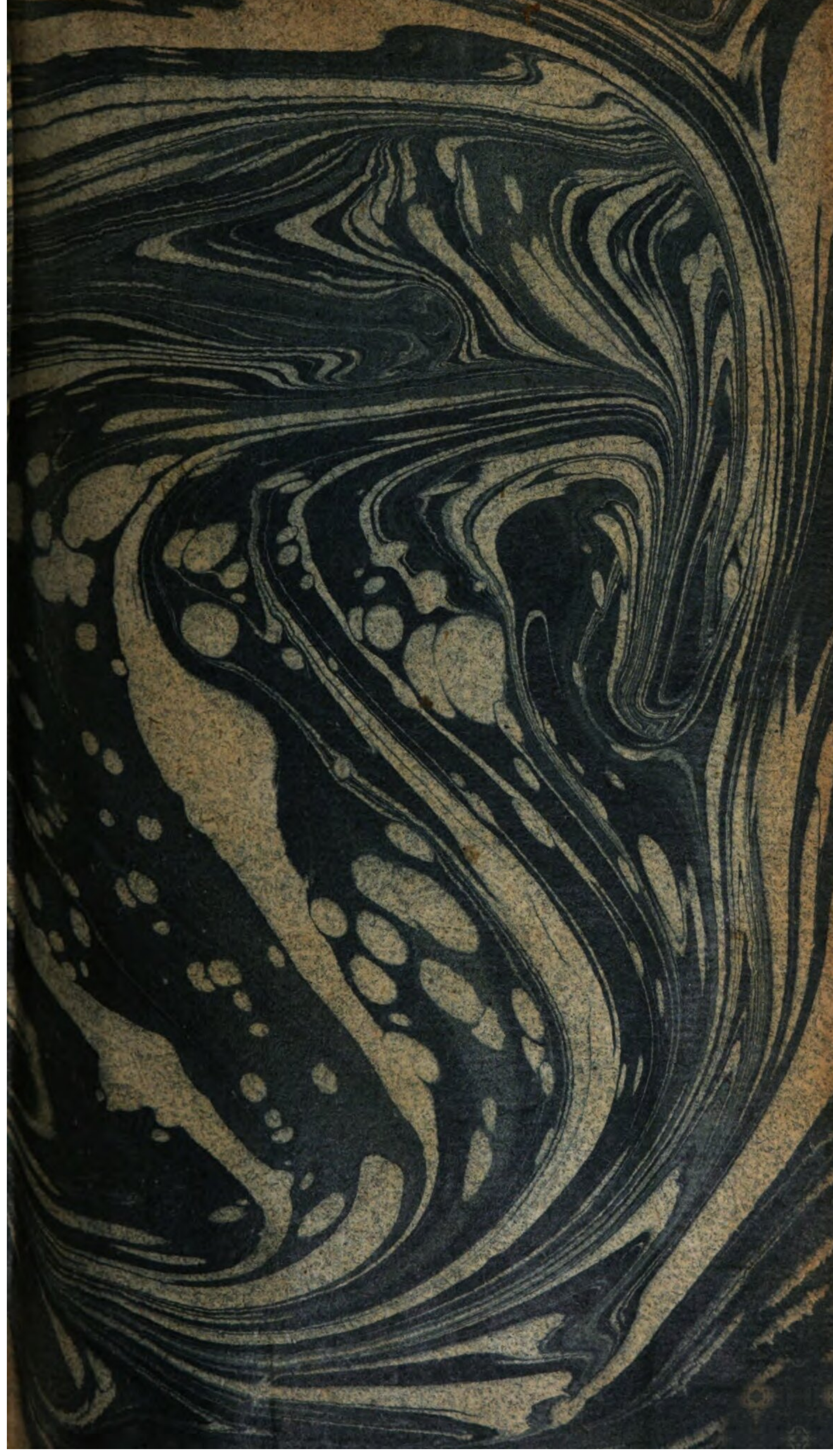

Ch. Wink. del.

Söchler sc. 1779.

A. lat. a.

2205(3

Virgilius

2205

<36633491370017

<36633491370017

Bayer. Staatsbibliothek

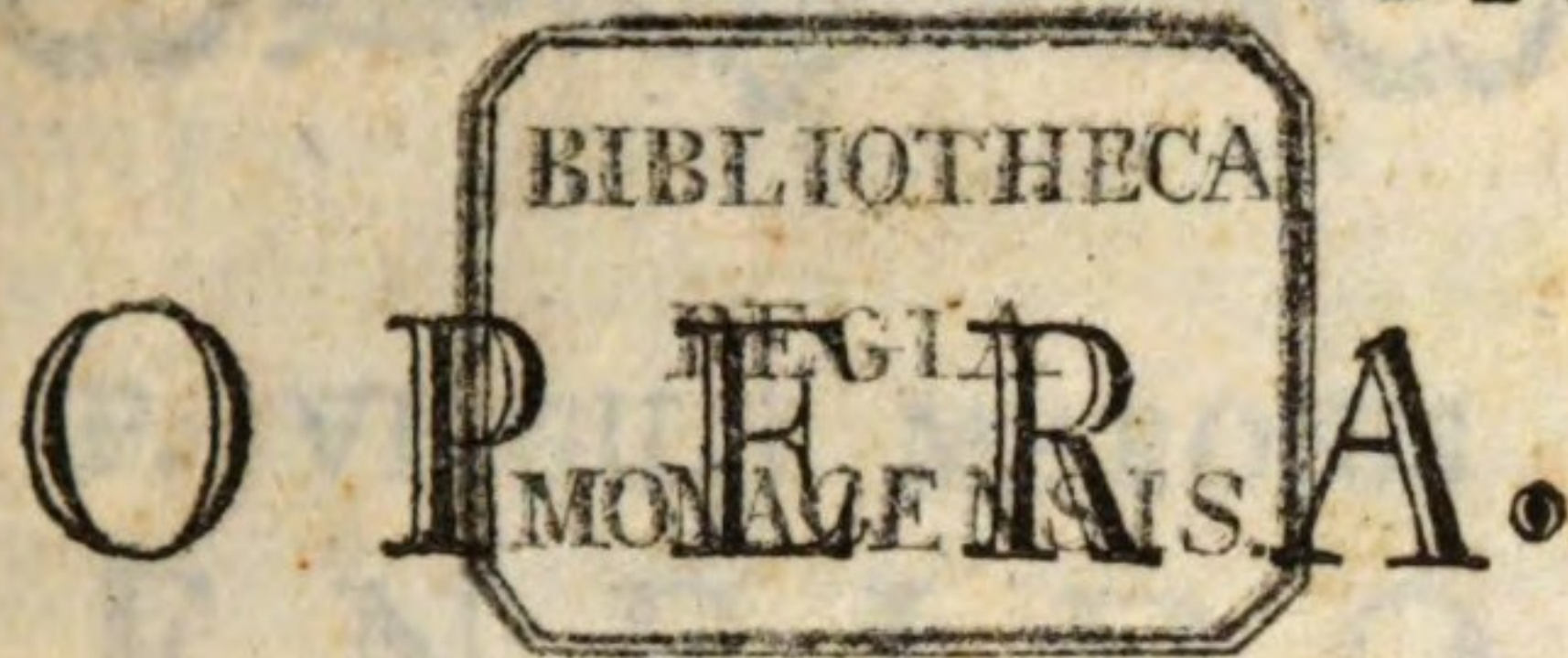

P. VIRGILII MARONIS

PERPETVAM ADNOTATIONEM

ADIECIT

HENRICVS BRAVN.

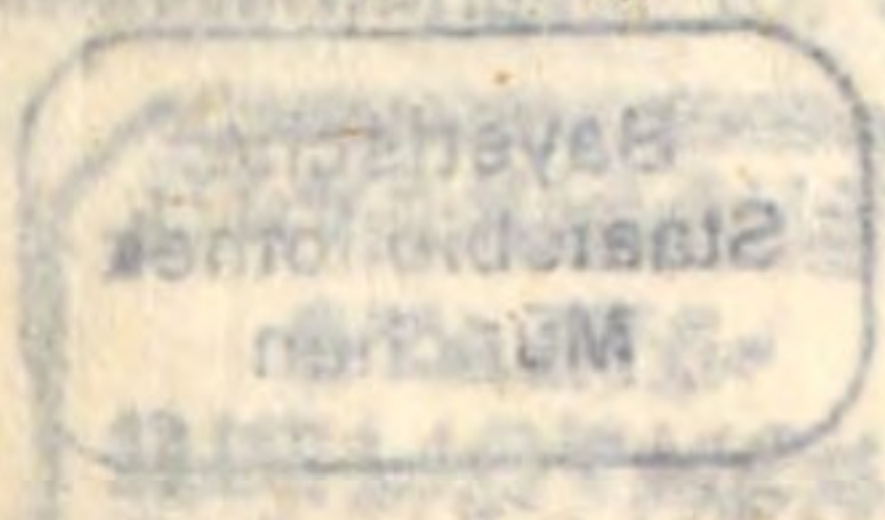
TOM. III.

CVM ELECTORALI PRIVILEGIO.

MONACHII 1782.

Litteris Vötterianis, elect. aul. acad. Typogr.
Sumtibus Ioan. Georg. Ruprecht, Bibliopeg.

P. VIRGILII MARONIS

O R F A

PERPETVAM ANNOTATIONEM

ADIECT

HENRICVS BRAVN.

TOM. III.

CVM ELECTORALI PRIVILEGIO.

MONACHI 1782.

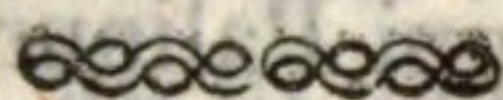
Liectis Venerabilis, elect. aul. acad. Typogr.
Samuelus Ioan. Georg. Ruprecht, Bibliopog.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

P. VIRGILII MARONIS
AENEIDOS
LIBER V.

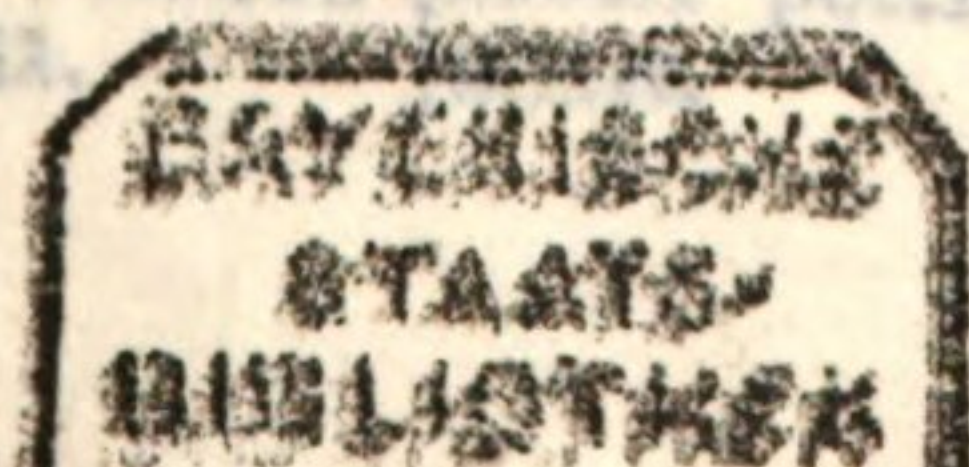

Interea medium Aeneas iam classe tenebat
Certus iter, fluctusque atros aquilone secabat,
Moenia respiciens, quae iam infelicis Elissae
Conlucent flammis. Quae tantum adcenderit ignem,
Causa latet: duri magno sed amore dolores 5

A 2

Vt

I. *Interea.* Nihil initio libri huius elegantius. Abiit Aeneas Cathagine sui quidem victor, sed non illaesus eo vulnere, quo animos leviter etiam tactos amor adficit. Mansisset fortassis, et precibus reginae detulisset, ni fata obstarent, magnique Iouis iussa saepius accepta. Ne nota inconstantis animi in virtutem pietatemque Herois caderet, praeclare fingitur certus itineris, i. e. firmus in proposito, persistens in consilio recta Italiam petendi; verum, ut amantium oculi eo fere coniiciuntur, ubi haerent animi, praeclare h. l. *respiciens* fingitur loca amata, tamque diu respiciens, donec visui eripiantur. *Litora flammis conlucentia* noctu vel prima nocte ingruente ad pingendam rei naturam adfectumque pertinent, posita inprimis ob oculos imagine infelicis Didonis. Terribile, sed dignum visu spectaculum! *Medium tenebat,* Nolim ad iter referri, nec cursum, fugamue significari. Nec *medium alti maris,* sed *sinus* velim intelligi, in cuius recessu Carthago sedit. Versu enim octavo primum *pelagus* *tenuere rates, ubi maria undique et undique coelum.* Et qua demum ratione *moenia respici* potuissent, si nulla occurrisset tellus? *Aquilone* simpl. vento quocumque sed adhuc secundo; imber enim, ventusque contrarius versu decimo adfecit.

Polluto, notumque, furens quid femina possit,
 Triste per augurium Teucrorum pectora ducunt.
 Vt pelagus tenuere rates, nec iam amplius vlla
 Occurrit tellus; maria vndique, et vndique coelum;
 Olli caeruleus supra caput adstitit imber, 10
 Noctem hiememque ferens: et horruit vnda te-
 nebris.

Ipse Gubernator puppi Palinurus ab alta:
 Heu! quianam tanti cinxerunt aethera nimbi?
 Quidue, pater Neptune. paras? Sic deinde locutus
 Conligere arma iubet, validisque incumbere re-
 mis; 15

Obliquatque sinus in ventum, ac talia fatur:
 Magnanime Aenea, non si mihi Iuppiter auctor
 Spondeat, hoc sperem Italiam contingere coelo.
 Mutati transuersa fremunt, et vespere ab atro
 Confurgunt venti, atque in nubem cogitur aër. 20
 Nec

6. *Polluto*, laeso.

7. *Augurium* h. l. Muth-
 maßung. Visae flammae,
 notus feminarum, quae se
 spretas vident, furor facile
 teucrorum animos eo ad-
 duxit, vt coniicerent, mali
 quidpiam Carthagine acci-
 disse. *Per i. e. ad triste au-*
gurium.

9. *Tellus* eleganter occur-
 rit, vt terraeque vrbesque
 poetice recedunt.

15. *Arma* etiam nautica
 sunt, remi, rudentes, vela;
 vnde classes armari dicun-
 tur. *Conligere arma* h. l.
 contrahere vela est; non

omnino subducere; secus
 enim v. 16. *Obliquari sinus*
velorum in ventum (Variren)
 haud potuissent. *Variren*
 heißt sich mit dem Schiffe,
 so viel als möglich, gegen
 den Wind halten, und den
 Contrairwind seitwärts auf-
 fangen, daß er das Schiff
 nicht gar zu weit von dem
 vorgesezten Laufe entferne.

17. *Non si mihi ipse Iupi-*
ter auctor esset, ipse spon-
deret, sperarem Italium ad-
tingere. Hoc coelo, bey die-
 ser bösen Witterung.

18. *Transuersa*, transuer-
 sim.

Nec nos obniti contra, nec tendere tantum
 Sufficimus. Superat quoniam Fortuna, sequamur:
 Quoque vocat, vertamus iter. Nec litora longe
 Fida reor fraterna Erycis, portusque Sicanos:
 Si modo rite memor seruata remetior astra. 25

Tum pius Aeneas: Equidem sic poscere ventos
 Iamdudum, et frustra cerno te tendere contra.
 Flecte viam velis. An sit mihi gcatior vlla,
 Quoue magis fessas optem demittere naues,
 Quam quae Dardanium tellus mihi seruat Acesten, 30

Et patris Anchisae gremio complectitur ossa?
 Haec vbi dicta, petunt portus, et vela secundi
 Intendunt Zephyri. Fertur cita gurgite classis:
 Et tandem laeti notae aduertuntur arenae.

At procul excelso miratus vertice montis 35
 Aduentum fociasque rates, occurrit Acestes,
 Horridus in iaculis et pelle Libyftidis vrsae:
 Troia Criniso conceptum flumine mater
 Quem genuit. Veterum non inmemor ille parentum
 Gratatur reduces, et gaza laetus agresti 40

A 3

Exci-

24. *Reor*, nisi vehemen-
 ter fallar, haud procul es-
 se siciliae litora, montem
 Erycem, potus sicanorum
 antiqui siciliae populi. *Eryx*,
 Rex siciliae qui suum monti
 ficulo nomen reliquerat, fi-
 lius veneris esse putabatur,
 frater igitur Aeneae; inde
Fraterna litora. *Fida* eadem
 propter Regis Acestis ami-
 citiam, qui trolanus origine
 urbem ficulam segestam con-
 didit. Conf. l. i. 552.

37. *Horridus*, fürchterlich
 anzusehen, iaculis armatus,
 tectus pelle libycae vrsae.
 Et is quidem ea fere aeta-
 te habitus venantum erat.

38. *Criniscus* Siciliae flu-
 vius, e quo et Ergesta Hip-
 potae Troiani filia natus
 erat Acestes.

40. *Gaza agrestis*, ruris
 opes, mensa, quae ruri
 haberi potest. *Sandtracta-*
 mente.

Excipit, ac fessos opibus solatur amicis.
 Postera quum primo stellas Oriente fugarat
 Clara dies; socios in coetum litore ab omni
 Aduocat Aeneas, tumulique ex agere fatur:
 Dardanidae magni genus alto a sanguine diuum: 45
 Annuus exactis completur mensibus orbis,
 Ex quo reliquias diuinique ossa parentis
 Condidimus terra, maestisque sacrauius aras.
 Iamque dies, ni fallor, adest, quem semper acerbum,
 Semper honoratum (sic di voluistis), habebo. 50
 Hunc ego Gaetulis agerem si Syrtibus exsul,

Argo-

44. *Fatur.* Aeneam patris signem viri pietatem sunt, sui elapso abhinc anno ibi- Aiebat: diem hunc, qui dem sepulti memorem esse, mortui patris recordatio- eiusque manibus sacras fa- nem in animum revocaret; cere inferias, ea vero res *semper* quidem *acerbum*, pietatem, quam filius patri adeo tamen et *semper* hono- debet, quaque eminere He- *ratum* esse, vt sacras cae- roem suum Maro voluit, rimonias intermissurus non insigniter commendat. Nec esset, si vel in extremis, video, quo alio consilio, ac in ipsorum hostium in- quo fine in siculum litus festissimis terris versaretur. denuo reiici Aeneas debuis- Praeclare id exornat men- set? Ceterum negari nequit tione *Syrtium*, siue medi- pulcherrimam quidem esse terraneam Lybiae arenosam quae sequitur, ludorum de- solitudinem quam notare scriptionem, nec dubium, vox *exsul* videtur; Siue eam romanis auribus fuisse oram Africae litoralem, suauissimam, et paene de- arenosam aut vada maris sideratam; verum quis artis intelligas, in quibus arena poeticae peritus non aegre vi fluctuum ventorumque ferat, narrationem epicam congesta impeditum faciunt non continuo ad euentum nauibus iter, ac naufragiis festinare, et maiorem libri infame. Mentionem item partem episadio quam ope- *argolici* maris inimicae Grae- ris summae tribui? *ciae* vicini, et *Mycenarum*,

51. *Hunc ego agerem.* Re- vrbis quam ipse dux ho- ferenda haec iterum ad in- stium Agamemnon tenet

Argolicoue mari deprensus, et vrbe Mycenae;
 Annua vota tamen sollemnesque ordine pompas
 Exsequeretur; strueremque suis altaria donis.
 Nunc vltro ad cineres ipsius et ossa parentis, 55
 Haud equidem sine mente, reor, sine numine diuum.
 Adsumus, et portus delati intramus amicos.
 Ergo agite, et laetum cuncti celebremus honorem:
 Poscamus ventos: atque haec me sacra quot annis
 Vrbe velit posita templis sibi ferre dicatis. 60
 Bina bouum vobis Troia generatus Acestes
 Dat numero capita in naues. Adhibete Penates,
 Et parrios epulis, et quos colit hospes Acestes.
 Praeterea, si nona diem mortalibus alnum
 Aurora extulerit radiisque retexerit orbem, 65
 Prima citae Teucris ponam certamina classis.
 Quique pedum cursu valet, et qui, viribus audax,
 Aut iaculo incedit melior leuibusque sagittis,

A 4

Seu

Pietas certe eo illustrior adinde hodieque seruari non
 paret, quo grauiora sunt ignoramus. De libatione,
 pericula, quibus expositus adhibitisque Penatibus Conf.
 pium munus exsequitur. Aen. 3. 177; Horat. item
Deprensus exquisite, et proprie de nauigantibus, qui 4. 5. 31. Nono post funus
 coelo sereno, ventisque fa- elatum, vel post annuas
 uentibus litore soluentes a inferias die celebrabantur
 tempestate maritima, ven- sacra, quae nouemdialia vo-
 tisque subito mutatis vere cabantur, simul fere insti-
deprehenduntur. Conf. Georg. tuebantur ludi inde nouem-
 4. 421. *diales* dicti in honorem mor-
 63. Et patrios, i. e. tro- tuorem. Mutatis sacris,
 ianus; et quos Acestes colit. vnaque consuetudine in al-
 i. e. ficulos. Peractas in- teram mutata dies iam fe-
 ferias ferales apulae seque- ptimus, ac tricesimus ce-
 bantur, quem morem hinc lebratur. 66. *Prima*, primo.

Seu crudo fidit pugnam committere caestu:
Cuncti adsint, meritaque expectent praemia pal-
mae. 70

Ore fauete omnes, et tempora cingite ramis.
Sic fatus, velat materna tempora myrto.
Hoc Helymus facit, hoc aevi maturus Acestes,
Hoc puer Ascanius: sequitur quos cetera pubes.
Ille e concilio multis cum millibus ibat 75

Ad tumulum, magna medius comitante caterua.
Hic duo rite mero libans carchesia Baccho
Fundit humi, duo lacte nouo, duo sanguine sacro;
Purpureosque iacit flores, ac talia fatur:
Salue, sancte parens, iterum: saluete recepti 80
Nequid-

69. *Caestus* genus chiro-
thecarum ex corio erant, quibus plumbum vel ferrum erat insutum, quo ictus fierent grauiores. Loris adligabantur ad humeros et brachia. Conf. inf. 1. 404. Propert. 3. 12. 9. Ouid. fast. 2. 367.
71. *Ore fauete*. Vox sollemnis initio sacrorum. Seneca de vit. beat. c. 26. Hoc verbum non, ut plerique existimant, a fauore trahitur, sed imperatur silentium, ut rite peragi sacrum possit, nulla voce mala obstrepente. Inde Tibull. 1. 2. eleg. 2. Dicamus bona verba, quisquis ades, lingua vir mulierque faue. Sollemnis item formula erat: *fauete linguis*. i. e. estote adtenti ad ea, quae geruntur. Adestis sacro ritui. Deus adest. Aduertite animum, oculosque. Ouid. Metam. 15. 677. *En Deus est, Deus est*, animis linguisque fauete. Quo ad parandam adtentionem, tenendosque in adtentione animos pro ea, quae sacri cultus sanctitatem decet, religione quid magis conferat, haud facile cogites. Et haec sacris non initiati! Quid nos?
73. *Helymus* Troianus Acestis comes.
77. *Carchesia*. Conf. Georg. 4. 380. Mero vino sine admixta aqua. Vid. Aen. 3. 62.
80. *Salue*. Brevis, sed suauissima simul, simulque piissima oratiuncula. Legi eadem sine sensu religioso vix potest. *Saluete cineras* nil aliud, quam *salue pater!*

Nequidquam cineres, animaeque, umbraeque pater-
nae.

Non licuit fines Italos, fataliaque arua,
Nec tecum Ausonium, quicumque est, quaerere
Thybrim.

Dixerat haec: adytis quum lubricus anguis ab inis
Septem ingens gyros, septena volumina traxit, 85
Amplexus placide tumulum, lapsusque per aras:
Caeruleae cui terga notae, maculosus et auro
Squamam incendebat fulgor: ceu nubibus arcus
Mille trahit varios aduerso sole colores.

A 5

Obstu-

recepte liberate e troiae flam- *lior sit. Obserua simul sin-*
mis; sed nec quidquam, non *gularum vocum onactum.*
enim tibi mecum licuit Ita- *Lubrius anquis ex ipsa cu-*
liam adtingere. *tis natura est. Ab emis*
85. *Quam lubricus anguis.* *adytis; non e superficie tu-*
splendidissimum portentum, *muli venit, vt prope cine-*
quod loco opportunissimo *res fuisse putes. Conf. pa-*
venit, tumulum Anchisis in *ventis famulum. v. 95. se-*
templum immutat, ipsum *ptenarius h. i. non nume-*
Anchisen immortalitate do- *rus certus pro incerto; sed*
nat, inque numerum Deo- *numerus sacer et mysticus*
rum refert. Inde v. 80. *est. Amplectitur et am-*
Sancte parens. Adyta item *plectitur placide moliter tu-*
proprie templorum sunt. *mulum longo nempe spira-*
Conf. v. 760. vbi Anchi- *rum ac voluminum tractu.*
saе tamquam heroi flami- *Labi per aras, et v. 9. su-*
nem cum luco sacro con- *pere inter pateras proprie*
stituit. Aeternitatem, im- *serpentum est, vtrumque*
mortalitatemque ea aetate *tandem cum delectu positum.*
serpentis imagine continuo *Quum enim lapsus serpen-*
notatam esse perspicuum *tum celeritatem labentium*
est. Pingebatur vero cau- *notet, anquis quidem*
dam suam more annuli in se *per aras labi, at in-*
recurrentem mordens. Haec *ter pateras, et pocula non*
omnia quam Anchisae ho- *nisi serpere potuit. Fulgor*
norifica sint, ipse animad- *aurearum macularum iridi-*
uertis. Ea arte rem exco- *similis quam incurrit in ocu-*
gitauit, disposuit, ornauit- *los? et quantus est, qui*
que Maro, vt Apotheosi *incendit?*
quam honori funebri simi-

Obstupuit visu Aeneas. Ille agmine longo 90
 Tandem inter pateras, et laeuia pocula serpens,
 Libauitque dapes, rursusque innoxis imo
 Successit tumulo, et depasta altaria liquit.
 Hoc magis inceptos genitori instaurat honores,
 Incertus, Geniumne loci, famulumne parentis 95
 Esse putet: caedit quinas de more bidentes,
 Totque sues, totidemque nigrantes terga iuencos:
 Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
 Anchisae magni, Manesque Acheronte remissos.
 Nec non et focii, quae cuique est copia, laeti 100
 Dona ferunt: onerantque aras, mactantque iuuen-
 cos.

Ordine aëna locant alii, fufique per herbam
 Subiiciunt veribus prunas, et viscera torrent.

Exspectata dies aderat, nonamque serena
 Auroram Phaëthontis equi iam luce vehebant: 105
 Famaque finitimos et clari nomen Acestae
 Excierat. Laeto conplerant litora coetu,
 Visuri Aeneadas: pars et certare parati.
 Munera principio ante oculos, circoque locantur

In

91. <i>Laeuia</i> ex aere.	Genium, cuius munus esset
92. <i>Libauit</i> leuiter gustando. <i>Innoxius</i> nullo effuso veneno nemini noxius: ut non inimicum sed boni et animi et ominis serpentem fecisse pateat.	vel hominem istum vel locum assidue tueri. Colebatur saepe Genius sub forma serpentis; Conf. Persium Sat. 1. <i>Pinge duos angues, sacer est incus.</i>
95. <i>Famulum</i> , i. e. Genium parentis. Vetus erat religio vnicuique seu homini seu loco suum adesse	105. <i>Phaethontis</i> i. c. solis equi. Eos olim Phaethontis fuisse leges l. 2. meminisse tam. Ouid.

In medio: sacri tripodes, viridesque coronae, 110
 Et palmae, pretium victoribus, armaque, et ostro
 Perfusae vestes, argenti aurique talenta:
 Et tuba commissos medio canit aggere ludos.
 Prima pares ineunt grauib. certamina remis
 Quatuor, ex omni delectae classe, carinae. 115
 Velocem Mnestheus, agit acri remige Pristin:
 Mox Italus Mnestheus, genus a quo nomine Memmi:
 Ingentemque Gyas ingenti mole Chimaeram,
 Urbis opus: triplici pubes quam Dardana versu
 Inpellunt, terno confurgunt ordine remi, 120
 Sergestusque, domus renet a quo Sergia nomen,
 Centauro inuehitur magna: Scyllaque Cloanthus
 Caerulea, genus vnde tibi, Romane Cluenti.

Est

110. *Triipodes* commune igitur navium nomina fue-
 victorum in ludis publicis re *Pristis*, *Chimera*, *Cea-*
 praemium. Horat. l. 4. *taurus*, *Scylla*.
 od. 8. *Donarem tripollas* 119. *Urbis opus*, i. e. na-
 praemia fortium Graiorum. uis ea magnitudine, vt vr-
 Sacri, quorum etiam vsus bi similior quam naui esse
 in sacris erat. videretur. *Triplici versu* —

112. *Talentum* quanti fue- terno ordine: ordinem expli-
 rit, adeo in comperto non cari (vt Georg 4. 441.) *Versus*
 est, vt dubio vacet. Fere et ordo differunt. *Versus*
 aestimatur aut 1300. aut Eine Reihe von Rudern ordo
 1500. Floren. pretio. Vix drem verschiedene abgeson-
 putem auri vnum; alterum derte Reihen. *Versus* a cer-
 argenti talentum fuisse; to remorum iuxta se posi-
 sed talenti nomine genera- torum numero; Ordo a di-
 tim summam aliquam et uerso *versuum* positu venit.
 auri et argenti venire. 23. *Genus vnde*. Praeter

114. *Pares* carinas esse mirum narrationis ornatum,
 oportuit et magnitudine et varietatemque locutionum,
 pondere, ne praemium na- qua arte omnino excellere
 uis bonitati; sed victoris Maronem saepe saepius
 dexteritati deferatur. No- monuimus; animaduerti h. l.
 mina nauibus im poni vel etiam debet ars, studium-
 hodie in vsu est. Quatuor que placendi vt populo,

Est procul in pelago saxum spumantia contra
 Litora, quod tumidis submersum tunditur olim 125
 Fluctibus, hiberni condunt vbi sidera Cori:
 Tranquillo filet, inmotaque adtollitur vnda
 Campus, et apricis statio gratissima mergis.
 Hic viridem Aeneas frondenti ex ilice metam
 Constituit signum nautis pater: vnde reuerti 130
 Scirent, et longos vbi circumflectere cursus.
 Tum loca forte legunt, ipsique in puppibus auro
 Ductores longe effulgent, ostroque decori.
 Cetera populea velatur fronde iuuentus,
 Nudatosque humeros oleo perfusa nitescit. 135
 Confidunt transtris, intentaque brachia remis:
 Intenti exspectant signum, exsultantiaque haurit
 Corda pavor pulsans, laudumque adrecta cupido.

Inde,

ita et ordinibus nobilium Romanorum; quibus volupe audire erat genus suum a nobilissimis fortissimisque Trianorum heroibus duci. Iudice igitur Virgilio gens Memmia a Mnesthes; Sergia a Sergasto; Cluentia a Cloantho descendit.

137. Exsultant Corda spe victoriae. Pavor metuens vinci simul corda pulsat Cupido laudum adrigitur, ut adriguntur aures intentae. Lacertus der hintere Theil des Armes zwischen den Schultern und Ellenbogen. Praeclare eos adductos pingit cum adductis remis; eos enim motus remorum sequi et regere necesse est. Ouid. met. 14. 305. Redeunt humeri, et subiun-

cta lacertis brachia sunt. Similis imago, multo pulcherrima redit v. 147. quum auriga effusis frenis prouus in verbera (vt in curruum certaminibus solent) pro penso corpore exhibetur. Sed vt narrationis pulchritudinem sentias, puta te coram esse spectaculo. Viden duces in puppibus auro, ostroque decoros; remiges frondibus populeis coronatos, transtris confidentes, pariter dato signo adducentes brachia etc. Examina singula adiuncta, adiunctorumque intellectu facilius (si modo animum aduertas) elegantissimas expressiones. Nihil non pulchrum, nihil non admiratu dignum oculis occurret.

Inde, vbi clara dedit sonitum tuba, finibus omnes,
Haud mora, profiluere suis: ferit aethera clamor

140

Nauticus: adductis spumant freta versa lacertis.

Infundunt pariter fulcos, totumque dehiscit

Conuulsum remis rostrisque tridentibus aequor.

Non tam praecipites hiiugo certamine campum

Conripuere, ruuntque effusi carcere currus: 145

Nec sic inmissis aurigae vndantia lora

Concussere iugis, pronique in verbera pendent.

Tum plausu fremituque virum studiisque fauentum

Consonat omne nemus, vocemque inclusa volutant

Litora: pulsati colles clamore resultant. 150

Effugit ante alios, primisque elabitur vndis

Turbam inter fremitumque Gyas: quem deinde

Cloanthus

Consequitur, melior remis: sed pondere pinus

Tarda tenet. Post hos aequo discrimine Pristis

Centaurusque locum tendunt superare priorem. 155

Et nunc Pristis habet, nunc victam praeterit ingens

Centaurus. nunc vna ambae iunctisque feruntur

Fronti-

150. *Consonat nemus.* Hinc ma loci huius venustas, ele-
et hinc montibus cincta, gantia summa est.
et velut *inclusa* non sanare 151. *Effugit*, — elabi-
modo, sed multo elegan- tur, — *consequitur*, —
tius *consonare*, acceptas vo- *tendunt.* Nunc *habet*, nunc
ces *volutare*, et reddere di- *praeterit* etc. Non negli-
cuntur litora. Echo vocis ge, Tiro! vocum varietate
humanae imago pulsat col- tem, elegantiamque ani-
les, iique poetice resultant, maduertere, quae, quan-
vt Georg. 4. 49. *concaua* tum a pedestri sermone
pulsu sana sonant, vocisque abeat, ipse sentis.
offensa resultat imago. Sum-

Frontibus, et longa fulcant vada falsa carina.
Iamque propinquabant scopulo, metamque tene-
bant,

Cum princeps, medioque Gyas in gurgite victor,
160

Rectorem navis conpellat voce Menoeten:

Quo tantum mihi dexter abis? huc dirige gressum.

Litus ama, et laeuas stringat sine palmula cautes;

Altum alii teneant. Dixit. Sed caeca Menoetes

Saxa timens, proram pelagi detorquet ad vndas. 165

Quo diuersus abis? iterum: pete saxa, Menoete,

Cum clamore Gyas reuocabat: et ecce Cloanthum

Respicit instantem tergo, et propiora tenentem.

Ille inter nauemque Gyae scopulosque sonantes

Radit iter laeuum interior, subitoque priorem 170

Praeterit, et metis tenet aequora tuta relictis.

Tum vero exarsit iuueni dolor ossibus ingens:

Nec lacrimis caruere genae: segnemque Menoeten,

Oblitus decorisque sui fociumque salutis,

In mare praecipitem puppi deturbat ab alta. 175

Ipsa gubernaculo rector subit, ipse magister:

Hortaturque viros, clauumque ad litora torquet.

At grauis, vt fundo vix tandem redditus imo est,

Iam senior, madidaque fluens in veste, Menoetes,

Summa petit scopuli, siccaque in rupe refedit. 180

Illum et labentem Teucris et risere natantem:

Et

163. *Palmula* der äußerste phaselo: Siue palmulis opus
breite Theil des Ruders. feret volare, siue linteo.

Ea enim in palmi spe- 177. *Clauus* Steuerruder.
ciem curuatur. Catull. de

Et falsos rident reuomentem pectore fluctus.
 Hic laeta extremis spes est adcensa duobus,
 Sergesto Mnestheoque, Gyan superare morantem.
 Sergestus capit ante locum, scopuloque propinquat:
 185

Nec tota tamen ille prior praeceunte carina:
 Parte prior: partem rostro premit aemula Pristis.
 At media focios incedens naue per ipsos
 Hortatur Mnestheus. nunc, nunc infurgite remis,
 Hectorei focii; Troiae quos sorte suprema 190
 Delegi comites: nunc illas promite vires,
 Nunc animos, quibus in Gaetulis Syrtibus vfi,
 Ionioque mari, Maleaeque sequacibus vndis.
 Non iam prima peto Mnestheus, neque vincere
 certo
 Quamquam o! sed superent, quibus hoc, Neptune,
 dedisti. 195

Extremos pudeat rediisse. Hoc vincite, ciues,
 Et prohibete nefas. Olli certamine summo
 Procumbunt: vastis tremit ictibus aerea puppis,
 Subtrahiturque solum. Tum creber anhelitus artus
 Aridaque ora quatis: sudor fluit vndique riuus. 200
 Adtulit ipse viris optatum easus honorem.
 Namque furens animi, dum proram ad saxa subur-
 guet
 Interior, spatioque subit Sergestus iniquo;
 Infelix saxis in procurrentibus haesit.

Con-

192. De gaetulis Syrti-rium Pelo ponnese sinum
 bus, marique Ionio mox inter argolicum et laco-
 supra. Malea promonto-nicum.

Concussae cautes, et acuto in murice remi 205
 Obnixi crepuere, inlisaque prora pependit.
 Confurgunt nautae, et magno clamore morantur:
 Ferratasque trudes, et acuta cuspide contos
 Expediunt, fractosque legunt in gurgite remos.
 At laetus Mnestheus, successuque acrior ipso, 210
 Agmine remorum celeri, ventisque vocatis,
 Prona petit maria, et pelago decurrit aperto.
 Qualis spelunca subito commota columba,
 Cui domus et dulces latebroso in pumice nidi,
 Fertur in arua volans, plaufumque exterrita pennis
 215
 Dat tecto ingentem: mox aëre lapsa quieto
 Radit iter liquidum, celeres neque commouet alas.
 Sic Mnestheus, sic ipsa fuga secat vltima Pristis
 Aequora: sic illam fert inpetus ipse volantem,
 Et

205. In murice, in acu- volantes in mari v. 219; vt
 to saxo prominente. v. 215. columba fertur in
 208. Trudes, Triebseule, arua volans. Ceterum ni-
 Hebebaum. Contus, die hil dulcius ista compara-
 Steuerstange, quo vel ad tione. Veritas imaginis vi-
 regendam nauam, vel ad ua est; Si quidem alicubi
 explorandam aquarum alti- volantem e nido, et ex al-
 tudinem vtuntur. to in subiecta arua se de-
 212. Pronum mare idem, mittentem columbam vide-
 quoad apertum est, nulla ris. Strepitum alarum au-
 Syrte, nulla caute impedi- dis prius, quam volantem
 tum, per quod celeri cur- conspicias. In auras elata
 su volare pronum ac faci- placido volatu aera trans-
 le est. nat, et sine multa penna-
 217. Iter liquidum aerem rum agitatione vix alas eom-
 radit. Alae volucrum poe- mouere adspicientibus vi-
 tice radunt, secant aera, detur. Et quid? Non te
 vt naues aquam. Vt alae adficiat poetica columba-
 volucrum, ita velorum alae rum domus, tectumque?
 nauium sunt. Fert impetuse

Et primum in scopulo luctantem deferit alto 220
Sergestum, breuibusque vadis, frustraue vocantem
Auxilia, et fractis discentem currere remis.

Inde Gyan, ipsamque ingenti mole Chimaeram,
Consequitur. Cedit: quoniam spoliata magistro est.

Solus iamque ipso superest in fine Cloanthus: 225

Quem petit, et summis adnexus viribus vrguet.

Tum vero ingeminat clamor, cunctique sequentem

Instigant studiis, resonatque fragoribus aether.

Hi proprium decus et partum, indignantur, honorem

Ni teneant: vitamque volunt pro laude pacisci. 230

Hos successus alit: possunt, quia posse videntur.

Et fors aequatis cepissent praemia rostris.

Ni, palmas ponto tendens vtrasque, Cloanthus

Fudissetque preces, diuosque in vota vocasset:

Di, quibus imperium est pelagi, quorum aequora

curro, 235

Vobis laetus ego hoc candentem in litore taurum

Constituam ante aras, voti reus, extaque falsos

Porriciam in fluctus, et vina liquentia fundam.

Dixit, eumque inis sub fluctibus audiit omnis

Nereidum Phorcique chorus; Panopeaque virgo,

240

Et pater ipse manu magna Portunus euntem

B

Inpulit.

237. *Extā porriciam.* Pro-
prio in sacris verbo *reddi* proiici.

exta dicebantur, aut *porri-* 240. *Panopea virgo* Nerei-
ci, i. e. quasi *porrigi*, dum vna.

quam aris imposita Diis 241. *Portunus* ex Diis
offerebantur. Si Diis ma-
rinis sacra fierent oportuit est, recte adfertur, ut in-

Impulit. Illa noto citius volucrique sagitta
 Ad terram fugit, et portu se condidit alto.
 Tum fatus Anchisa, cunctis ex more vocatis,
 Victorem magna praeconis voce Cloanthum 245
 Declarat, viridique aduelat tempora lauro:
 Muneraque in naues ternos optare iuuentos,
 Vinaque, et argenti magnum dat ferre talentum.
 Iphis praecipuos ductoribus addit honores:
 Victori chlamydem auratam, quam plurima cir-
 cum 250
 Purpura Maeandro duplici Meliboea cucurrit:
 Intextusque puer frondosa regius Ida

Velo-

pelleret vicinam portui na-
 uem. *Pater* Portunus dici-
 tur, ut *Bauhus pater*.

243. *Portu se condidit*,
 i. e. Portuni impulsu in in-
 teriora Portus celerrime
 delatus est. Interuenire ad
 ultimum more epico Deus
 debuit, ut admiratione di-
 gnior fieret, quam non si-
 ne prodigio Cloanthus ob-
 tinuisset victoriam.

251. *Purpura Meliboea*.
 i. e. Meliboeensis ex vrbe
 thessaliae Meliboea purpus
 rei ostrei piscatu, et tin-
 ctura, celebri. Chlamys
 igitur aurea pro limbo (*zur*
Einfassung, zur Garnirung)
 duplicem purpuram habuit
 more Moeandri fluminis
 per varios flexus in se re-
 deuntem. Conf. Ouid. me-
 tam l. 2. 735. *Chlamy-*
demque, ut pendeat apte,
collocat, ut limbus, totum-
que adpareat aurum. *Pur-*

pura duplex illa denor est,
 quae dibapha dicitur, *zwey-*
mal eingetunft, zweymal
gefärbt: Cursus Maeandri,
 qui per varios, eosque fi-
 nuosos flexus fluit, refluit-
 que, et ut Ouid. met. 8.
 164. iam sibi occurrens ven-
 turasque aspiciens undas,
 nunc ad fontes redire, nunc
 in apertum mare se euclicare
 videtur, locum locutioni fe-
 cit, ut pro quibuscunque
 flexibus adferatur.

252. *Intextus puer*. In
 chlamyde acu pictus, in-
 textusque Ganymedes erat,
 de cuius raptu vid. Mythol.
 p. 32. Expressus erat mira
 arte, et, quae laus in ar-
 tificem cadit, viuus adeo
 coloribus, ut anhelanti si-
 milis esse videretur. Aquila
 Iouis armigerum alitem
 dici, nemo nescit. Non so-
 lus exhibebatur Ganymedes;
 una cum ipso expressi erant

Veloces iaculo ceruos cursuque fagitat
 Acer, anhelanti similis, quem praepes ab Ida
 Sublimem pedibus rapuit Iouis armiger vncis. 255
 Longaeui palmas nequidquam ad sidera tendunt
 Custodes: saeuitque canum latratus in auras.
 At, qui deinde locum tenuit virtute secundum,
 Laeuibus huic hamis confertam auroque trilicem
 Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse 260
 Victor apud rapidum Simoënta sub Ilio alto,
 Donat habere viro, decus et tutamen in arinis.
 Vix illam famuli Phegeus Sagarisque ferebant
 Multiplicem, connixi humeris: Indutus at olim
 Demoleos cursu palantes Troas agebat. 265
 Tertia dona facit geminos ex aere lebetas;
 Cymbiaque argento perfecta, atque aspera signis.
 Iamque adeo donati omnes, opibusque superbi,
 Puniceis ibant euincti tempora taeniis:

B 2

Quum

seniores custodes, qui ve- tracta tanti aestimabatur,
 nantem comitabantur, qui vt nihil pluris. Si de pon-
 palmas ad sidera tendebant, dere loricae simul, simul
 sed *nequidquam*, frustra de robore Demolei iustum
 Deorum opem implorantes, concipere iudicium velis,
 nec recepturi ereptum sibi nota; lorica hanc a duo-
 ab aquila puerum. Quam bus famulis vix ae ne vix
 pulchra vero imagine fides quidem ferri potuisse. Ne
 canum pingitur latrantium eo tamen minus lorica hac
 ammisso hero? Ea vita co- indutus erat Demoleus,
 loribus inerat, aut audiri quum Troianos insequere-
 videretur, qui videri ne- tur, tanto sub pondere adeo
 quit, latratus. non laborans, vt curreret

259. *Trilicem lorica.* Vid. etiam. De *lebetibus* dono
 not. ad l. 3. 467. datis Conf. Aen. 3. 466;

260. *Demoleus* Graecorum de *Cymbiis* Aen. 3. 66.

dux erat ab Aenea occisus. 269 *Puniceis taeniis.* Ro-

Vt pretium rei ex adiunctis the Binden: Conf. Aen. 7.

accedit, ita lorica hosti de- 352. *Fit longae taenia vit-*

Quum faeuo e scopulo multa vix arte reuolfus, 270
 Amiffis remis, atque ordine debilis vno,
 Inrifam fine honore ratem Sergeftus agebat.
 Qualis faepe viae deprenfus in aggere ferpens,
 Aerea quem obliquum rota tranfiit; aut grauis ictu
 Seminecem liquit faxo lacerumque viator, 275
 Nequidquam longos fugiens dat corpore tortus;
 parte ferox, ardensque oculis, et fibila colla
 Arduus adtollens; pars volnere clauda retentat
 Nexantem nodis, feque in fua membra plicantem.
 Tali remigio nauis fe tarda mouebat: 280
 Vela facit tamen, et velis fubit oftia plenis.
 Sergeftum Aeneas promiffio munere donat,
 Seruatam ob nauem laetus, fociosque reductos.
 Olli ferua datur, operum haud ignara Mineruae,
 Crefsa genus Pholoë, geminique fub vbere nati. 285
 Hoc pius Aeneas miffio certamine tendit
 Gramineum in campum, quem collicus vndique
 curuis
 Cingebant filuae: mediaque in valle theatri
 Circus erat, quo fe multis cum millibus heros
 Confelfu medium tulit, exstructoque refedit. 290

Hic,
 tae, innectitque comas. h. l. Operum haud ignara Miner-
 der herabhängende Theil da- uae, i. e. texturae et lani-
 von, ein Flügel davon. Clo- ficii, cui Minerva prae-
 anthus igitur primus tulit. rat, perita. Crefsa, Cre-
 Altero loco Mneftheus; tensis genere. Addit, duo-
 tertio Gyas venit. rum eam prolium vno par-
 271. Ordine remorum vno, tu forte aditarum matrem
 tantum instructus rediit, effe, id quod ea tempe-
 duobus amiffis. Conf. v. 120. ftate, qua fterilitas femi-
 284. Olli ferua datur, ne nis dedecori erat, honori-
 omnino fine praemio abiret. ficum effe putabatur.

Hic, qui forte velint rapido contendere cursu,
Inuitat pretiis animos, et praemia ponit.

Vndique conueniunt Teucri, mixtique Sicani,
Nisus et Euryalus primi.

Euryalus forma insignis, viridique iuuenta: 295

Nisus amore pio pueri, Quos deinde secutus

Regius egregia Priami de stirpe Diores.

Hunc Salius, simul et Patron: quorum alter Acar-
nan,

Alter ab Arcadio Tegeaeae sanguine gentis.

Tum duo Trinacrii iuuenes, Helymus Panopesque,
300

Adfueti filuis, comites senioris Acestae.

Multi praeterea, quos fama obscura recondit.

Aeneas quibus in mediis sic deinde locutus:

Adcipite haec animis, laetasque aduertite mentes.

Nemo ex hoc numero mihi non donatus abiit. 305

Gnossia bina dabo laeuato lucida ferro

Spicula, caelatamque argento ferre bipennem.

Omnibus hic erit vnus honos. Tres praemia primi

Adcipient, flauaque caput nectentur oliua.

Primus equum phaleris insignem victor habeto: 310

B 3

Alter

298. *Salius*, *Patron*, *Helymus*, *Panopes* etc. an ficta, oblitus est Maro Nomini-
an propria nomina sint, bus adiuncta adicere vel
merito dubites. Plurima e patria eorum siue ficta
eorum (id ipsum Maroni conditioneue petita. *Acar-*
vitio vertunt, qui suis il-*nan*ia pars Epiri. *Tegea*
lum persequuntur argutiis) vrbs Arcadiae. *Trinacria*,
reperire haud erit, et si Sicilia. *Adfueti filuis* for-
totam excusseris Aeneidem. te venatores, aut animi
Ut fictio propius veritatem causa venationi indulgen-
historicam accederet, non tes.

Alter Amazoniam pharetram, plenamque sagittis
 Threiciis, lato quam circumplectitur auro
 Balteus, et tereti subnectit fibula gemma.
 Tertius Argolica hac galea contentus abito.
 Haec ubi dicta, locum capiunt, signoque repente 315
 Conripiunt spatia audito; limenque relinquunt,
 Effusi nimbo similes, simul vltima signant.
 Primus abit, longeque ante omnia corpora Nifus
 Emicat, et ventis et fulminis ocior alis.
 Proximus huic, longo sed proximus intervallo,
 Insequitur Salius: spatium post deinde relicto
 Tertius Euryalus.
 Euryalumque Helymus sequitur: quo deinde sub
 ipso

Ecce volat, calcemque terit iam calce Diores,
 Incumbens humero: spatia et si plura supersint, 325
 Transeat elapsus prior, ambiguumque relinquat.
 Iamque fere spatium extremo, fessique sub ipsum
 Finem aduentabant; laeui cum sanguine Nifus
 Labitur infelix: caesis ut forte iuuenicis

Fusus

317. *Simul vltima signant* | giore spatium adhuc abfuisse
 oculis nempe Metam ante | aut victor futurus aut pal-
 oculos ponunt, metiuntur | mam relicturus dubiam.
 vincendi studio.

324. *Calcem calce* i. e. pe- | tam, foliente vestigio, la-
 dem pede. Ita interpreta- | bitur infelix Nifus. E cae-
 ri velim, ne, qui literam | sis enim iuuenicis effusus
 sequuntur, calcem calce in | cruor forte humum made-
 cursu premi posse negent. | fecerat, ut in lubrico so-
 Verum enim vero! ceuilla- | lo agere se tenerent vesti-
 tiones istae cui bono? | gia. *Titubata*, titubantia.

326. *Transeat prior*. Cur- | Concidit igitur pronus in
 rit *Diores* imminens iam- | ipsum immundum finem. In
 iam *Helymo*, si meta lon- | carmine epico vix feren-

Fusus humum viridesque super madefecerat her-
bas. 330

Hic iuuenis iam victor ouans vestigia presso
Haud tenuit titubata solo; sed pronus in ipso
Concidit inmundoque fimo sacroque cruore.

Non tamen Euryali, non ille oblitus amorum:
Nam sese obposuit Salio per lubrica surgens. 335

Ille autem spissa iacuit reuolutus arena.

Emicat Euryalus, et munere victor amici
Prima tenet, plausuque volat fremituque secundo.

Post Helymus subit, et nunc tertia palma Diores.
Hic totum caueae confessum ingentis, et ora 340

Prima patrum magnis Salius clamoribus inplet,
Ereptumque dolo reddi sibi poscit honorem.

Tutatur fauor Euryalum, lacrimaeque decorae,
Gratior et pulcro veniens in corpore virtus.

Adiuvat, et magna proclamat voce Diores, 345

Qui subiit palmae, frustra ad praemia venit
Ultima, si primi Salio redduntur honores.

Tum pater Aeneas, Vestra, inquit, munera vobis
Certa manent, pueri; et palmam mouet ordine
nemo:

Me liceat casus miserari infantis amici. 350

B 4

Sic

dae sunt facetiae, quae no-
stra aetate rusticae quidem
plebi risum; viris autem
grauibus non nisi bilem mo-
uent. Sed nouerit seculi
sui genium Maro, cui for-
te praeter voluntatem pla-
cendi studio obsequi oportet.

tuit. Conf. mor. infr. v. 357

334. *Amorum*, amoris,
intimae amicitiae.

336. *Ille autem*, *Salius*.

337. *Emicat*, profilit.

340. *Ora prima*, ora pri-
morum patrum.

Sic, fatus tergum Gaetuli inmane leonis
 Dat Salio, villis onerosum atque vnguibus aureis.
 Hic Nifus, Si tanta, inquit, sunt praemia victis,
 Et te labforum miseret; quae munera Niso
 Digna dabis? primam merui qui laude coronam;

355

Ni me, quae et Salium, fortuna inimica tulisset.
 Et simul his dictis faciem ostentabat, et vdo
 Turpia membra fimo. Risit pater optimus olli,
 Et clipeum efferri iussit, Didymaonis artes,
 Neptuni sacro Danaïs de poste refixum. 360
 Hoc iuuenem egregium praestanti munere donat.

Post vbi confecti cursus, et dona peregit:
 Nunc, si cui virtus, animusque in pectore praesens,
 Adsit, et euinctis adtollat brachia palmis.
 Sic ait, et geminum pugnae proponit honorem: 365
 Victori velatum auro vitisque iuuenicum;
 Ensem atque insignem galeam, solatia victo.
 Nec mora; continuo vastis cum viribus effert
 Ora Dares, magnoque virum se murmure tollit:
 Solus qui Paridem solitus contendere contra: 370

Idem-

359. *Didymaon* nomen artificis nescio cuius. *Clipeum Didymaonis artem* dixit, ut eclog. 3. 37. coelatum poculum *diuini opus Alcimedontis*. Ut ad parandam vero similitudinem nihil fere non definitum poetae proferunt; ita clipeus, quo pluris fieret proemii pretium, e templo Neptuni Graecis ereptus esse perhibetur.

363. Si cui virtus animusque. De pugilum certamine, qui manu caestitus armata pugnabant, sermone esse nemini dubium est. Conf. not. ad v. 69.

366. *Auro, vittisque*, aureis vittis.

369. *Magno murmure*, ad sensu, suffragio populi.

370. *Qui solus* ausus est, solitusque cum Paride congregi. Qui Buten ad He-

Idemque ad tumulum, quo maxumus occubat Hec-
tor,

Victorem Buten inmani corpore, qui se
Bebrycia veniens Amici de gente ferebat,

Perculit, et fulua moribundum extendit arena.

Talis prima Dares caput altum in proelia tollit, 375

Ostentditque humeros latos, alternaque iactat

Brachia protendens, et verberat ictibus auras.

Quaeritur huic alius; nec quisquam ex agmine tanto

Audet audire virum, manibusque inducere caestus.

Ergo alacris, cunctosque putans excedere palma,

380

Aeneae stetit ante pedes, nec plura moratus,

Tum laeua taurum cornu tenet; atque ita fatur:

Nate dea, si nemo audet se credere pugnae,

Quae finis standi? quo me decet vsque teneri?

Ducere doea iube. Cuncti simul ore fremebant 385

Dardanidae, reddique viro promissa inbebant.

B 5

Hic

ctoris tumulum prostravit. Cadunt prostrati; extensi

Nota erant in vulgus egregia haec viri facinera, populusque murmure suo ad-

nuens in expectatione erat, 375. *Talis.* En audacissi-

quanta dexteritate vir fortis, robustus, victoriis cla-

rus pugnaturus esset. Butes genus suum referebat ad

Amicum Bebryciae, i. e. caput *altum* in proelia tol-

Bithyniae legem alius igitur ab illo est, de quo hiatu, aera verberans inso-

lente audacia virum sui si-

millem quaerit. Quanta vis

coloribus, quanta proter-

uia imagini inest?

374. *Extendit.* Multo ma-

ior vis voci huic inest, quam

si simpl. dixisset: *prostra-*

uit. Et hat ihn hingestreckt.

Hic grauis Entellum dictis castigat Acestes,
 Proximus vt viridante toro confederet herbae:
 Entelle, heroum quondam fortissime frustra,
 Tantane tam patiens nullo certamine tolli 390
 Dona fines? vbi nunc nobis deus ille, magister
 Nequidquam memoratus Eryx? vbi fama per
 omnem

Trinacriam, et spolia illa tuis pendentia tectis?
 Ille sub haec; Non laudis amor, nec gloria cessit
 Pulsa metu; sed enim gelidus tardante senecta 395
 Sanguis hebet, frigentque effetae in corpore vires.
 Si mihi, quae quondam fuerat, quaque improbus isto
 Exsultat fidens, si nunc foret illa Iuuentas:
 Haud equidem pretio inductus pulchroque iuuenco
 Venissem: nec dona moror. Sic deinde locutus, 400
 In medium geminos inmani pondere caestus
 Proiecit; quibus acer Eryx in proelia fuetus
 Ferre manum, duroque intendere brachia tergo.

Obstu-

391. *Vbi - Eryx.* Eryx, Siciliae rex robustissimus, qui hospites secum caestu certare coegerat, ad ultimum a Hercule prostratus. Entellus Erycem hunc in pugilatu magistrum habuisse gloriabatur. Multa igitur obiurgationi acrimonia ineffect, ni in promptu adfuiisset excusatio non contemnenda: *Se senem esse, viribus fractum etc.* Et quanta illa magnitudo animi est: non pretio inducor, non pulchro iuuenco. Non dona moror? Amor est congregi. 404. *Erycis* caestus ex septem ingentibus bouum tergis confecti tum mole, specieque sua, tum Erycis usu memorabiles in stuporem adstantes rapere debuerunt. Atqui eo consilio rem ad prodigium usque extulit Maro. Vox tantorum multam diuque Grammaticos commisit. Pace tandem inita consentiunt, h. l. tantus pro particula enim, nam summi debere, vt sensus sit: obstuere; septem enim ingentia etc.

Obstupuere animi: tantorum ingentia septem
 Terga bouum plumbo infuto ferroque rigeant. 405
 Ante omnes stupet Dares, longeque recusat:
 Magnanimusque Anchisiades et pondus et ipsa
 Huc illuc vincloꝝ immensa volumina versat.
 Tum senior tales referebat pectore voces:
 Quid, si quis caestus ipsius et Herculis arma 410
 Vidisset, tristemque hoc ipso in litore pugnam?
 Haec germanus Eryx quondam tuus arma gerebat.
 Sanguine cernis adhuc fractoque infecta cerebro.
 His magnum Alciden contra stetit: his ego fuetus;
 Dum melior vires sanguis dabat, aemula necdum
 415
 Temporibus geminis canebat sparsa senectus.
 Sed, si nostra Dares haec Troius arma recusat,
 Idque pio fedet Aeneae, probat auctor Acestes;
 Aequemus pugnās. Erycis tibi terga remitto:
 Solue metus, et tu Troianos exue caestus. 420
 Haec fatus, duplicem ex humeris reiecit amictum,
 Et magnos membrorum artus, magna ossa lacertos-
 que
 Exuit, atque ingens media consistit arena.
 Tum fatus Anchisa caestus pater extulit aequos,
 Et paribus palmas amborum intexuit armis. 425
 Constitit in digitos extemplo adrectus vterque,
 Bra-

407. *Anchisiades*, Aeneas exteriorque; vel vnica ex Anchisis filius.

419. *Remitto*, cedo. rat. i. ep. 17. 25. Flügel.

420. *Duplex amictus* vel mantel, Doppelmantel, gemina vestis est interior,

Brachiaque ad superas interitus extulit auras.
 Abduxere retro longe capita ardua ab ictu:
 Inniscentque manus manibus, pugnamque lacef-
 sunt.
 Ille pedum melior motu, fretusque iuuenta: 430
 Hic membris et mole valens; sed tarda trementi
 Genua labant: vastos quatit aeger anhelitus artus.
 Multa viri nequidquam inter se volnera iactant,
 Multa cauo lateri ingeminant, et pectore vastos
 Dant sonitus; erratque aures et tempora circum 435
 Crebra manus: duro crepitant sub volnere malae.
 Stat grauis Entellus, nifuque inmotus eodem,
 Corpore tela modo atque oculis vigilantibus exit.
 Ille, velut celsam oppugnat qui molibus urbem,
 Aut montana fedet circum castella sub armis, 440
 Nunchos, nunc illos aditus, omnemque pererrat
 Arte locum; et variis adsultibus inritus vrguet.
 Ostendit dextram insurgens Entellus, et alte
 Extulit; ille ictum venientem a vertice velox
 Praeuidit, celerique elapsus corpore cessit. 445
 Entellus vires in ventum effudit; et vltro
 Ipse grauis grauiusque ad terram pondere vasto
 Concidit: vt quondam caua concidit aut Eryman-
 tho,

Aut

425. *Pugnam* ineunt. *Im-* ornatae videntur; nec pae-
miscere manus pro conferere nitebit eas discussisse singu-
in pugilatu. las.

430. *Ipsa narratio poeti-* 434. *Cauo lateri* tum cor-
ca non caret elegantia. poris in ea parte, tum
Ideae, quae leues, et per thoracis curuitate.

se parum valentes adparent, 438. *Exit* actiue, vt Aen.
examinanti satis docte ex- 2, 750: *Vim viribus exit.*

Aut Ida in magna radicibus eruta pinus.
 Confurgunt studiis Teucris et Trinacria pubes : 450
 It clamor coelo, primusque adcurrit Acestes,
 Aequaeuunque ab humo miserans adtollit amicum.
 At non tardatus casu neque territus heros,
 Acrior ad pugnam redit, ac vim fuscitat ira.
 Tum pudor incendit vires, et conscia virtus : 455
 Praecipitemque Daren ardens agit aequore toto;
 Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.
 Nec mora, nec requies. Quam multa grandine nimbi
 Culminibus crepitant; sic densis ictibus heros,
 Creber vtraque manu pulsat versatque Dareta. 460
 Tum pater Aeneas procedere longius iras,
 Et faeuire animis Entellum haud passus acerbis;
 Sed finem inposuit pugnae, fessumque Dareta
 Eripuit, mulcens dictis: ac talia fatur:
 Infelix, quae tanta animum dementia cepit? 465
 Non vires alias conuersaeque numina sentis?
 Cede deo. Dixitque, et proelia voce diremit.
 Ast illum fidi aequales, genua aegra trahentem,
 Iactantemque vtroque caput, crassumque cruorem
 Ore eiectantem, mixtosque in sanguine dentes,
 470
 Ducunt ad naues; galeamque ensimque vocati

Adci-

456. *Praecipitem*, cele-
rem.

466. *Non sentis vires alias*
humanis maiores Entello
inisse? *Conuersa*, auersa a
te numina.

467. *Cede Deo*. Eryei for-
te Deae filio, aut Deo

cuicumque, qui a partibus
Entelli stat.

468. *Aequales* Aetate,
consuetudine.

Adcipiunt: palmam Entello taurumque relinquunt.
 Hic victor, superans animis, tauroque superbus:
 Nate dea, vosque haec, inquit, cognoscite, Teucrici;
 Et mihi quae fuerint iuuenali in corpore vires: 475
 Et qua seruetis reuocatum a morte Dareta.
 Dixit, et aduersi contra stetit ora iuenci,
 Qui donum adstabat pugnae: durosque reducta
 Librauit dextra media inter cornua caestus
 Arduus, effractoque inlisit in ossa cerebro. 480
 Sternitur, exanimisque tremens procumbit humi
 bos.
 Ille super talis effundit pectore voces:
 Hanc tibi, Eryx, meliorem animam pro morte Da-
 retis
 Persoluo: hic victor caestus artemque repono.
 Protenus Aeneas celeri certare sagitta 485
 Inuitat, qui forte velint; et praemia ponit:
 Ingentique manu malum de naue Serefti
 Erigit; et volucrem traiecto in fune columbam,
 Quo tendant ferrum, malo suspendit ab alto.
 Conuenere viri, deiectamque aerea fortem 490

Adce-

477. <i>Stetit contra ora.</i> Magna vis, multa elegancia, expressionumque delictus versibus his quinque inest. Sensus difficultate caret. 483. <i>Meliorem animam.</i> Aptior, Diisque acceptior hostia cuidit, quum bos humi; quam si Daretas humi; quam si Daretas humi procumberet.	492 Summa ludi est. Quatuor certantes aderant Hipocoon Hirtaci filius, Mnestheus, Eurytion, Aceses. Hipocoon malo sagittam infigit. Mnestheus finem secut. Eurytion columbam inter nubila transodit. Acesae sagitta in auras coniecta ignem concipit. <i>Rubrimus locus, prima fors.</i>

Adcepit galea; et primus clamore secundo
 Hyrtacidae ante omnes exit locus Hippocoontis:
 Quem modo nauali Mnestheus certamine victor
 Consequitur, viridi Mnestheus euinctus oliua,
 Tertius Eurytion, tuus, o clarissime, frater,
 Pandaret qui quondam, iussus confundere foedus,
 In medios telum torfisti primus Achiuos.
 Extremus galeaque ima subsedit Acestes;
 Ausus et ipse manu iuuenum tentare laborem.
 Tum validis flexos incuruant viribus arcus 500
 Pro se quisque viri, et depromunt tela pharetris.
 Primaque per coelum nervo stridente sagitta
 Hyrtacidae iuuenis volucris diuerberat auras:
 Et venit, aduersique infigitur arbore mali.
 Intremuit malus, timuitque exterrita pennis 505
 Ales, et ingenti sonnerunt omnia plausu.
 Post acer Mnestheus adducto constitit arcu,
 Alta pedens: pariterque oculos telumque tetendit:
 Ast ipsam miserandus auem contingere ferro
 Non valuit: nodos et vincula linea rupit,
 Quis innexa pedem malo pendebat ab alto:

Illa

496. *Iussus confundere foedus.* Paris cum Menelao belli loco in plures annos trahendi singulare certamen ea lege data, acceptaque initus erat, ut victus victori Helenam cederet. Pallas iussu Iouis *confundere*, suoque consilio Pandaro, ut, quum Paris poene iam suc-

cubuisset, talo ille emissio Menelaum peteret. Vul- nerato igitur Menelao ru- ptum foedus, rursusque in bella itum est. 505. *Timuit ales*, tremuit pennis, timuit transfigi. Mollissima imago volucris, quae meta est sagittarum certis ictibus exposita. 510. *Quis*, quibus.

Illa notos atque atra volans in nubila fugit,
 Tum rapidus, iamdudum arcu contenta parato
 Tela tenens, fratrem Eurytion in vota vocavit,
 Iam vacuo laetam coelo speculatus; et alis 515
 Plaudentem nigra figit sub nube columbam.
 Decidit exanimis, vitamque reliquit in astris
 Aetheriis, fixamque refert delabſa ſagittam.
 Amiſſa ſolus palma ſuperabat Aceſtes:
 Qui tamen aërias telum contendit in auras, 520
 Oſtentans artemque pater arcumque ſonantem.
 Hic oculis ſubitum obiicitur magnoque futurum
 Augurio monſtrum: docuit poſt exitus ingens:
 Seraque terrifici cecinerunt omnia vates.
 Namque volans liquidis in nubibus arſit arundo,
 525
 Signauitque viam flammis, tenuesque reſeſſit
 Conſumta in ventos: coelo ceu ſaepe reſixa
 Tranſcurrunt, crinemque volantia ſidera ducunt.
 Attonitis haefere animis, Superosque precati
 Atto-

514. *Fratrem Pandarum* viam flammis ſignat more
 inuocauit, vt eius Manes portenti l. 2, 682, denique
 ſibi propitii eſſent. *Heyn.* e conſpectu eua neſcit. In-

523. *Monſtrum*, eine un- gens exitus, quem mon-
 gewöhnliche Begebenheit, ſtrum hoc praedocuiſſe fer-
 eine Vorbedeutung. Ne lu- tur, quis fuerit, nemine
 di funebres altero prodi- interpretum ſciente, cum
 gio praeter illud careant, iis ipſe neſcire me fateor,
 quod v. 84. narratur, et vt niſi forte, quae vulgaris
 rei novitate continuorum opinio eſt, ignis non ita
 ludorum narrationem rum- multo poſt tempore a tro-
 pat, ac recreet legen- ianis mulieribus in naues
 tem et teneat Maro, coniectus notatur.
 ſagitta ex arundinae emiſſa 527. Conf. Georg. I, 365.
 ignem in aere concipit,

Trinacrii Teucrique viri: nec maxumus omen 530

Abnuat Aeneas; sed laetum amplexus Acesten

Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur:

Sume, pater: nam te voluit rex magnus Olympi

Talibus auspiciis exsortem ducere honores.

Ipsius Anchisae longaeui hoc munus habebis, 535

Cratera inpressum signis: quem Thracius olim

Anchisae genitori in magno munere Cisseus

Ferre sui dederat monumentum et pignus amoris.

Sic fatus cingit viridanti tempora lauro:

Et primum ante omnes victorem adpellat Acesten.

540

Nec bonus Eurytion praelato invidit honori;

Quamuis solus auem coelo deiecit ab alto.

Proximus ingreditur donis, qui vincula rupit:

Extremus, volucris qui fixit arundine malum.

At pater Aeneas, nondum certamine misso, 545

Custodem ad sese comitemque inpubis Iuli

Epytiden vocat, et fidam sic fatur ad aurem:

Vade age, et Ascanio, si iam puerile paratum

C

Agmen

534. *Exsortem*, extra sortem, ein Becher von getriebener Arbeit.

537. *Cisseus* Rex Traciae pater Hecubae, quae ab eo nomen Cisseidis tulit.

545. *Nondum certamine* penitus finito, nondum dimissa adstantium multitudine.

548. *Vade age*. Ludorum paene satur ad rei summam non facientium, nescio qua

536. *Craterem inpressum* voluptate perfusus fuerim,

Agmen habetsecum, cursusque instruxit equorum,
 Ducat auo turmas, et sese ostendat in armis, 550
 Dic, ait. Ipse omnem longo decedere circo
 Infusum populum, et campos iubet esse patentes.
 Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
 Frenatis lucent in equis: quos omnis euntes
 Trinacriae mirata fremit Troiaeque iuuentus. 555
 Omnibus in morem tonsa coma pressa corona.
 Cornea bina ferunt praefixo hastilia ferro:
 Pars laeues humero pharetras: it pectore summo
 Flexilis obtorti per collum circulus auri.
 Tres equitum numero turmae, ternique vagantur
 560

Ducto-

quum ad vltimum ludus diffimum visu praebet spe-
 troianae pubis legenti oc- ctaculum, dignumque, quod
 curreret. Si vllus alius, saepius postea ab augusto
 certe hic nostras aures te- celebratum Romanis in pri-
 met, animosque, quem ad mis nobilibus in deliciis
 modum Romanos tenuit. esset. Monere initio spe-
 Si vlllo alio ex loco Maro- ctaculi tironem hac super
 nis ingenium seu in rebus re volui, ne sine animad-
 inueniendis, seu in aliorum uersione sensuue locum prae-
 inuentis felicius disponen- tereat, ex quo quae vis,
 dis, ornandisque vel ma- qui incessus virgiliani inge-
 xime cognoscitur, hunc nii sit, adeo pellucet, vt
 profecto locum ex felicissi- nullibi magis. *Epytides* Pu-
 mis esse facile sentio. *Pue-* erile Epyti filius Anchi-
 rile agmen ante ora pa- sis praeco Iliad. 17, 324.
 rentum incedens, — *Asca-* 556. Coma pressa corona
 nius turmas ducens et tonsa. Corona Galeae super
 sese ostendens in armis, — imposita erat. Tonsa, de-
 galeati pueri, — habitus eo- cerpta ab arbore, vt gra-
 rum, ornatusque, — du- mina poetice tondentur,
 cum alter paruulus *Polites* decerpuntur a campis. Co-
 equo maculis bicolore al- ma premitur addito galeae
 tus, — cursus puerilium, vel leui coronae pondere.
 turmarum reuersusque iucun- 559. *Circulus*, torques.

Ductores: pueri bis seni quemque secuti
 Agmine partito fulgent, paribusque magistris,
 Vna acies iuuenum, ducit quam parvus ouantem
 Nomen aui referens Priamus; tua clara, Polite,
 Progenies, auctura Italos: quem Tracius albis 565
 Portat equus bicolor maculis; vestigia primi
 Alba pedis, frontemque ostentans arduus albam.
 Alter Atys, genus vnde Atii duxere Latini:
 Paruus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.
 Extremus, formaque ante omnes pulcher, Iulus 570
 Sidonio est inuectus equo: quem candida Dido
 Esse sui dederat monumentum et pignus amoris.
 Cetera Trinacriis pubes senioris Acestae
 Fertur equis.
 Excipiunt plausa pavidos, gaudentque tuentes 575
 Dardanidae; veterumque adgnoscent ora parentum.
 Postquam omnem laeti confessum oculosque suo-
 rum

Lustrauere in equis: signum clamore paratis

C 2

Epy-

562. *Magistri* h. l. sunt, mira oim veritate dicitur.
 qui 546 comites, custodes Et quid corda adstantium
 iuuenum Nobilium, vt ho- adficiat magis, quam iuue-
 dieque rectores, paedago- num nobilium ora veterum
 gi, magistri, qui duobus parentum simul, simulque
 aut pluribus pueris nobi- virtutem ac dexteritatem in
 lioribus instituendis ac re- ludicro certamine referen-
 gundis praeficiuntur. tium? Mirare item orna-

575. *Pavidos*, spe quidem tum eloquentiae poeticae in
 laudis accensos, pauore in- re difficili a v. 575 — 587.

terea corda simul vt v. 138. 578. *Lustrare* h. l. herum
 pulsante, ne forte, quam reiten, sich vor allen, die
 sperant gloriam amitterent. herum stunden oder fassen,
 Parentum ora, faciem, effi- sehen lassen.

giem in paruulis filiis ad- 585. *Simulacra*, speciem
 gnosci miro eum ornatu, pugnae.

Epytides longe dedit, insonnitque flagello.
 Olli discurrere pares, atque agmina terni 580
 Diductis solnere choris, rursusque vocati
 Conuertere vias, investaque tela tulere.
 Inde alios ineunt cursus aliosque recursus
 Aduersis spatiis, alternisque orbibus orbes
 Impediunt, pugnaeque cient simulacra sub armis:

585
 Et nunc terga fuga nudant: nunc spicula vertunt
 Infensi: facta pariter nunc pace feruntur.
 Vt quondam Creta fertur Labyrinthus in alta
 Parietibus textum caecis iter, ancipitemque
 Mille viis habuisse dolum, qua signa sequendi 590
 Falleret indeprensus et inremeabilis error.
 Haud alio Teucrum nati vestigia cursu
 Impediunt, texuntque fugas et proelia ludo,
 Delphinum similes: qui per maria humida nando
 Carpathium Libycumque secant, luduntque per
 vndas. 595

Hunc morem, hos cursus, atque haec certamina
 primus

Asca-

588. *Vt quondam Creta* in labyrintho circumferri
 Conf. ex v. 251. sinuosos putent, quum tamen ordi-
 flexus Maeandri, et adde ne suo mira arte circum
 flexus eosdem labyrinthi, ferantur.
 quorum in similitudinem 595. *Hunc morem primus*
 pugnantium iuuenum ordi- *Ascanius retulit.* Inde con-
 nes modo miscentes sese tinuo ludi troiani diceban-
 inuicem, modo euoluti no- tur. Non sine! consilio
 uos continuo gyros flexus- Maro hos ludos adtulit,
 que referebant. Falluntur in gratiam nempe Augusti,
 adpectu adstantes, et pu- qui eos post victorum actia-
 giles pueros errore velut cam an. 726 exhiberi iussit.

Afcanius, Longam muris quum cingeret Albam,
 Retulit, et priscos docuit celebrare Latinos,
 Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes.
 Albani docuere suos: hinc maxuma porro 600
 Adcepit Roma, et patrium seruauit honorem:
 Troiaque nunc, pueri, Troianum dicitur agmen.
 Hac celebrata tenus sancto certamina patri.

Hic primum Fortuna fidem mutata nouauit.
 Dum variis tumulo referunt follemnia ludis, 605
 Irim de coelo misit Saturnia Iuno
 Iliacam ad classem, ventosque adspirat eunti,
 Multamouens, necdum antiquum saturata dolorem.
 Illa, viam celerans per mille coloribus arcum,
 Nulli visa, cita decurrit tramite virgo; 610
 Conspicit ingentem concursum, et litora lustrat,
 Desertosque videt portus classemque relictam.
 At procul in sola secretae Troades acta
 Amissum Anchisen flebant, cunctaeque profundum

Pon-

Iude non vulgari etiam Succedunt laeta tristibus,
 rem exsequitur sed pluri- vt laetis tristia. Pro rerum,
 mum in ea referenda stu- quae et admirationem, et
 dii, plurimum artis collo- delectationem efficiant, va-
 cauit, vt carmini venustis- rietate e summa laetitia ad
 simo summus splendor, sum- luctum summum transitum
 ma gratia accederet. Conf. fieri ipse senties. Vtitur
 Sueton in August. c. 43: vero Maro fortunae, lu-
 Troiae ludum edidit frequen- nonisque odio, quod tran-
 tissime maiorum minorumue seunti eiam steruit. Omni-
 puerorum delectu, prisci de- no exquisite.
 corique moris existimans, 613. Acta pro litore.
 clarae stirpis indolem sic 614. Cunctae profundum
 innotescere. pontum adspectabant stentes.

604. Fortuna inconstans, quanta imagini huic veri-
 eadem igitur infida facile, tas, quanta coloribus vita
 vt solet, fidem mutauit, inest? Feminae troianae pro

Pontum adspectabant flentes: Heu! tot vada fessis,

615

Et tantum superesse maris: vox omnibus vna;

Vrbem orant; taedet pelagi perferre laborem.

Ergo inter medias sese haud ignara nocendi

Coniicit, et faciemque deae vestemque reponit:

Fit Beroë, Tmarii coniux longaeua Dorycli; 620

Cui genus, et quondam nomen, natiq̃ue fuissent:

Ac sic Dardanidum mediam se matribus infert:

O miserae, quas non manus, inquit, Achaica bello

Traxerit ad letum patriae sub moenibus! o gens

Infelix, cui te exitio Fortuna reſeruat? 625

Septima post Troiae excidium iam vertitur aestas,

Cum freta, cum terras omnes, tot inhospita faxes,

Sideraque emensae ferimur: dum per mare mag-

num

Italiam

more illarum gentium ad 615. *Heu! tot vada.* Ne-
publicorum ludorum laeti- mo nescit eos, qui hoc
tiam non admissae, et ve- valetudinis vitio laborant,
lut in annuo post funus ac melancholici dicuntur,
elatum die nihil aliud iis non raro, quum subito moe-
incumberet muneris, quam; rore adficiuntur, emotae
ut flerent, summo moerore mentis esse; extrema quae-
adficiuntur. Ut solent, qui que consilia non meditari
vel atra bile, vel grauiore modo, sed et exsequi; de
dolore oppressi sunt, in vnum morte sibi inferenda cogi-
eundem locum fixis continuo tare, aut quaqua demum
oculis prospicere; ita pro- ratione finem, ut putant la-
fundissimo luctui immerſae boribus, doloribusque impo-
mulieres cunctae non nisi ni velle. Nomina mulierum
profundum pontum adspecta- ficta esse nemo dubitabit.
bant et flebant. Quid hac
immagine poetica diuinius?

Italiam sequimur fugientem, et volumur vndis.
Hic Erycis fines fraterni, atque hospes Acestes.

630

Quid prohibet muros iacera, et dare ciuibus urbem?
O patria, et rapti nequidquam ex hoste Penates;
Nullane iam Troiae dicentur moenia? nusquam
Hectoreos annes, Xanthum et Simoënta, videbo?

Quin agite, et mecum infastas exurite puppes. 635

Nam mihi Cassandrae per somnum vatis imago
Ardentes dare visa faces: Hic quaerite Troiam;
Hic domus est, inquit, vobis. Iam tempus agi res:
Nec tantis mora prodigiis. En quatuor arae
Neptuno. Deus ipse faces animumque ministrat.

640

Haec memorans, prima infensum vi conripit ignem,
Sublataque procul dextra connixa coruscat,
Et iacit. Adiectae mentes, stupefactaque corda
Iliadum. Hic vna e multis, quae maxima natu,
Pyrgo, tot Priami natorum regia nutrix: 645

Non Beroë vobis, non haec Rhoeteia, matres,

Est Dorycli coniux; Diuini signa decoris,

Ardentesque notate oculos; qui spiritus illi,

Qui voltus, vocisue sonus, vel gressus eunti.

C 4

Ipsa

629. *Fugientem*, quae a nobis continuo recedere et nos fugere videtur. Conf. Aen. 10, 651; et 12, 431.

634. *Hectoreos*, troianos annes.

647. *Diuini signa decoris* ex fulgore oculorum, ex spiritu, ex incessu, ex sono vocis. Falluntur, qui hanc esse dissuasionem putant, summa eaque praecipua persuasio addita numinis auctoritate.

642. *Coruscat* actiue. Coruscare facem, hastam, schnell hin und her bewegen.

Ipfa egomet dudum Beroën digressa reliqui 650

Aegram, indignantem, tali quod sola careret

Munere, nec meritos Anchisae inferret honores.

Haec effata.

At matres, primo ancipites, oculisque malignis,

Ambiguae spectare rates, miserum inter amorem

655

Praesentis terrae, fatisque vocantia regna:

Quum dea se paribus per coelum fustulit alis,

Iugentemque fuga secuit sub nubibus arcum.

Tum vero adtonite monstribus actaeque furore

Conclamant, rapiuntque focis penetralibus ignem:

660

Pars spoliant aras, frondem, ac virgulta, facesque

Coniiciunt, Furit inmissis Volcanus habenis

Transtra per et remos, et pictas abiete puppes.

Nuntius Anchisae ad tumulum, cuneosque theatri,

Incentas perfert naues Eumelus: et ipsi 665

Respiciunt atram in nimbo volitare fauillam.

Primus et Ascanius, cursus vt laetus equestres

Ducebat, sic acer equo turbata petiuit

Castra: nec exanimes possunt retinere magistri.

Quis furor iste nouus? quo nunc, quo tenditis,

inquit, 670

Heu miserae ciues? non hostem, inimicaque castra

Argium; vestras spes vritis. En, ego vester

Asca-

665. Cuneos sedilia. Del 672. En ego vester Asca-
specie ac structura theatri nius. Non Aeneam; sed
apud Romanos Conf. Ni- Ascanium citissime adesse
cupoort. p. 307. | voluit Maro. Exor o in-

Ascanius: galeam ante pedes proiecit inanem,
 Qna ludo indutus belli simulacra ciebat.
 Adcelerat simul Aeneas, simul agmina Teucrum.

675

Ast illae diuersa metu per litora passim
 Diffagiunt; filuasque, et sicubi concaua furtim
 Saxa petunt. Piget incepti, lucisque, furosque
 Mutatae adgnoscent, excussaue pectore Iuno est.
 Sed non idcirco flammae atque incendia vires 680
 Indomitas posuere; vdo sub robore viuit
 Stuppa vomens tardum fumum, lentusque carinas
 Est vapor, et toto descendit corpore pestis:
 Nec vires heroum infusaue flumina profunt.
 Tum pius Aeneas humeris abscindere vestem, 685
 Auxilioque vocare deos, et tendere palmas:
 Iuppiter omnipotens, si nondum exofus ad vnum
 Troianos, si quid pietas antiqua labores
 Respicit humanos; da flammam euadere classi
 Nunc, Pater, et tenues Teucrum res eripe leto. 690
 Vel tu, quod superest, infesto fulmine morti,
 Si mereor, demitte, tuaque hic obrue dextra.
 Vix haec ediderat, quum effusis imbris atra

C 5

Tem-

ter viros tumultu rectius motum. Nec sua vi caret
 accurrisset Aeneas; sed se-repetita vox: quo nunc?
 minae fuere, qui et adspe-quo? Et quid in ea rerum
 ctu et oratione Ascanii fa-conditione de feminis ex-
 cilius mouentur. Tenerri-spectes aliud, quam — dis-
 ma expressis est: En — ego fugisse eas?
 Ascanius, — vester Asca- 679. Iuno, ira, Rediit
 nius, aeneae ducis vestri animus ad se.
 filius, regni heres. Vestras 682. Stuppa. Des Berg.
 spes vritis, praeclare ad

Tempestas sine more furit, tonitruque tremiscunt
 Ardua terrarum, et campi: ruit aethere toto 695
 Turbidus imber aqua, densisque nigerrimus au-
 stris:

Inplenturque super puppes; semiusta madescunt
 Robora, Restinctus donec vapor omnis, et omnes,
 Quatuor amissis, seruatae a peste carinae.

At pater Aeneas, casu concussus acerbo, 700
 Nunc hunc ingentes nunc illuc pectore curas
 Mutabant versans, Siculo sine resideret aruis,
 Oblitus fatorum, Italasne capefferet oras.
 Tum senior Nautes, vnum Tritonia Pallas
 Quem docuit, multaue insignem reddidit arte, 705
 Haec responsa dabat, vel quae portenderet ira
 Magna deum, vel quae fatorum posceret ordo.
 Isque his Aenean solatus vocibus infit:
 Nate dea, quo fata trahunt retrahuntque, sequamur;
 Quidquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est.

710

Est

704. *Senior Nautes*, vir fit, edocti. Nihil suasu il-
 grauis, auctoritate simul, lius sapientius. Nihil do-
 simul prudentia eminens, ctrina, quam profert, il-
 unus, quem Pallas docuit, lustrius. Seu Trahant fata,
 Nomen romanis auribus gra- seu retrahant, sequamur.
 tissimum, ab hoc enim ca- Superanda est fortuna, —
 pite gens Nautia ortum omnis fortuna, et qua ra-
 suum duxisse putabatur, tione? — *Ferendo*. Condi-
 cui cura Palladii Troia Ro- turus Aeneas urbem Ace-
 mam a Naute hoc transla- tam, Troianamque ibi co-
 ti commissa erat. Et tanti loniam relicturus suggeri si-
 viri consilio in tanto rerum bi, vt in rebus maximis,
 discrimine opus erat. a viro graui consilium vult,

709. *Nate Dea*. Oratio quantum decaria quanta ars
 viri grauis, multo rerum dispositionis?
 vsu, quid consilii dare pos-

Est tibi Dardanius diuinae stirpis Acestes:
 Hunc cape consiliis socium et coniunge volentem:
 Huic trade, amissis superant qui nauibus, et quos
 Pertaesum magni incepti rerumque tuarum est:
 Longaeuosque fenes, ac fessas aequore matres, 715
 Et quidquid tecum inualidum metuensque pericli
 est;

Delige: et, his habeant terris, sine, moenia felli:
 Urbem adpellabunt permisso nomine Acestam.

Talibus incensus dictis senioris amici.

Tum vero in curas animum diducitur omnes: 720

Et Nox atra polum pigis subuecta tenebat.

Visa dehinc coelo facies delapsa parentis

Anchisae subito tales effundere voces:

Nate, mihi vita quondam, dum vita manebat,

Care magis; nate, Iliacis exercite fatis: 725

Imperio Iouis huc venio, qui classibus ignem

Depulit, et coelo tandem miseratus ab alto est.

Consiliis pare, quae nunc pulcherrima Nautes

Dat senior: lectos iuuenes, fortissima corda,

Defer in Italiam. Gens dura atque aspera cultu

730

Debellanda tibi Latio est. Ditis tamen ante

Infer-

722. *Visa dehinc facies* admirationem parit. Iube-
Anchisae. Suasui Nautis tur Aeneas Sibyllam acce-
 auctoritas iubentis Iouis ac- dere, eaque duce infernas
 cedit. *Pater* mandata de- domos accedere, vt alius
 fert, et cui nuntio confide- ex alio, filo non interr-
 re magis potuisset *pius fi-* pto, nasceretur euentus.
lius. Curam prolium a mor- Cum dilectu omnia.
 tuis etiam parentibus geri

Infernas adcede domos, et Auerna per alta
 Congressus pete, nate, meos. Non me in pia namque
 Tartara habent, tristes umbrae; sed amoena piorum
 Concilia Elysiumque colo. Huc casta Sibylla 735
 Nigrarum multo pecudem te sanguine ducet.
 Tum genus omne tuum, et, quae dentur moenia,
 disces.

Iamque vale. Torquet medios nox humida cursus;
 Et ine faeuus equis Oriens adflauit anhelis.
 Dixerat: et tenues fugit, ceu fumus, in auras. 740
 Aeneas. Quo deinde ruis? quo proripis? inquit,
 Quem fugis? aut quis te nostris complexibus arcet?
 Haec memorans cinerem et sopitos fuscitat ignes;
 Pergameumque Larem, et canae penetralia Vestae,
 Farre pio et plena supplex veneratur acerra. 745
 Extemplo socios primumque arcessit Acesten,
 Et Iouis imperium et cari praecepta parentis
 Edocet, et quae nunc animo sententia constet.
 Haud mora consiliis, nec iussa recusat Acestes.
 Trans-

745. *Lares* proprie vnus tur. Contulit se Aeneas in
 alicuius familiae *Penates* vel penetrale primo mane, ut
 urbium vel rei publicae loco a tumultibus vacuo
 praesides sunt. Nonnumquam confunduntur. *Pergamei*, troiani lares sunt, de numinum supremique Iouis
 quos secum tulisse Aeneam quis voluntate eo certior fieret, si vanum non fuisset
 non ignoramus. *Penetrabile* somnium edoceretur. *Cana*
 intima pars aedium. Exsomnium edoceretur. *Cana*
 pergefatti veteres primam Vestam, a candore (puritate
 in eo curam gerebant, ut symbolo) quem vultu
 precum matutinarum loco fere referebant virgines ve-
 deos domesticos venerarent. *stales*.

Transcribunt vrbi matres, populumque volentem

750

Deponunt, animos nil magnae laudis egentes.

Ipsi transtra nouant, flammisque ambefa reponunt

Robora nauigiis: aptant remosque rudentesque,

Exigui numero, sed bello viuida virtus.

Interea Aeneas urbem designat aratro, 755

Sortitusque domos, hoc Ilium et haec loca Troiam

Esse iubet. Gaudet regno Troianus Acestes,

Indicitque forum, et patribus dat iura vocatis.

Tum vicina astris Erycino in vertice sedes

Fundatur Veneri Idaliae, tumuloque sacerdos 760

Ac lucus late facer additur Aëchisaeo.

Iamque dies epulata nouem gens omnis, et aris

Factus honos; placidi strauerunt aequora venti:

Creber et adspirans rursus vocat Auster in altum.

Exoritur procurua ingens per litora fletus: 765

Complexi inter se noctemque diemque morantur.

Ipsae iam matres, ipsi, quibus aspera quondam

Visa maris facies, et non tolerabile numen,

Ire volunt, omnemque fugae perferre laborem.

Quos

750. *Transcribunt*, —
de ponunt volentes, laudis
non egentes animos lectissi-
mae ideae, lectissime ex-
pressiones sunt.

755. *Sortitur*, sorte di-
uidit.

757. *Patribus vocatis dat*
iura. Conf. Aen. I, 426.
Nil amplius.

766. *Complexi inter se*,
vt solent, qui vltimum va-
le inuicem abitari dicunt.

768. *Numen*, fatum.

769. *Ire volunt*. Nihil in-
doli feminaeae conuenien-
tius. In iram actae extre-
ma omnia agunt, mox eas
pro sui lenitate animi fa-
ctorum poenitet. Iam ma-
nere in loco, iam alio abi-
re ardent. Aveli ab illis,
quos amant, nolentes aut
eos penes se retinere, aut
cum illis peregre, profici-
sci cogitant.

Quos bonus Aeneas dictis solatur amicis, 770

Et consanguineo lacrimans commendat Acestae.

Tres Eryci vitulos, et Tempestatibus agnam,

Caedere deinde iubet, soluique ex ordine funem.

Ipse caput tonsae foliis euinctus oliuae,

Stans procul in prora pateram tenet, extaque falsos

775

Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.

Prosequitur surgens a puppi ventus euntes.

Certatim focii feriunt mare, et aequora verrunt.

At Venus interea Neptunum exercita curis

Adloquitur, talesque effundit pectore questus: 780

Iunonis grauis ira, nec exsaturabile pectus,

Cogunt me, Neptune, preces descendere in omnes:

Quam nec longa dies, pietas nec mitigat vlla;

Nec Iouis imperio fatisque infracta quiescit.

Non media de gente Phrygum exedisse nefandis

785

Urbem odiis fatis est, nec poenam traxe per omnem

Reliquias: Troiae cineres atque ossa peremtae

Insequitur. Causas tanti sciat illa furoris.

Ipse mihi nuper Libycis tu testis in vndis,

Quam molem subito excierit. Maria omnia coelo

790

Miscuit, Aeoliis nequidquam freta procellis,

In

786. Traxe pro traxisse. 790. Quam molem aqua-
 Commun. legitur omissum, fluctuum. Conf. Aen.
 nec: poenam traxisse per I, 138. Tantas audetis tol-
 omnem. lere moles.

In regnis hoc ausa tuis.

Per scelus ecce etiam Troianis matribus actis

Exuffit foede puppes; et classe subegit

Amiffa focios ignotae linquere terrae. 795

Quod superest; oro, liceat dare tuta per vndas

Vela tibi: liceat Laurentem adtingere Thybrim:

Si concessa peto, si dant ea moenia Parcae.

Tum Saturnius haec domitor maris edidit alti:

Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis, 800

Vnde genus ducis: merui quoque. Saepe futores

Conpressi et rabiem tantam coelique marisque.

Nec minor in terris, Xanthum Simoentaque testor,

Aeneae mihi cura tui. Quum Troia Achilles

Exanimata sequens inpingeret agmina muris, 805

Millia multa daret leto, gemerentque repleti

Amnes, nec reperire viam atque euoluere posset

In mare se Xanthus: Pelidae tunc ego forti

Congressum Aenean, nec Dis nec viribus aequis,

Nube cana rapui: cuperem quum vertere ab imo

810

Structa

792. *In regnis tuis* id egit. *Id agere ausa* est. Multa cum vi, multo cum effectu. *Ut nempe vel regno vel iuribus suis timentem erga Iunonem excitaret.* | *tans, impetumque, quo propulsi erant Troiani. Ausilles jagte sie, warf sie an die Mauern von Troia hin. Agmina metu exanimata, — gemitus aquarum pondera cadaverum pressarum, —*

797. *Laurentem*, qui laurentinos agros alluit. | *ipse Xanthus viarum iam*

804. *Quum Achilles Troianos pugna victos infecutus ad Troiae muros vsque propelleret.* *Inpingeret,* fortissima locutio, vim no- | *nescius, per quas se in mare euolueret, imagines sunt, quae conspici sine admiratione non possunt.*

Structa meis manibus periurae moenia Troiae.
Nunc queque mens eadem perstat mihi: pelle ti-
morem.

Tutus, quos optas, portus adcedet Anerni.
Vnus erit tantum, amissum quem gurgite queret:
Vnum pro multis dabitur caput. 815

His vbi laeta deae permulsi pectora dictis:
Iungit equos auro genitor, spumantiaque addit
Frena feris, manibusque omnes effundit habenas.
Caeruleo per summa levis volat aequora curru.
Subsidunt undae, tumidumque sub axe tonanti 820
Sternitur aequor aquis: fugiunt vasto aethere
nimbi.

Tum variae comitum facies; inmania cete,
Et senior Glauci chorus, Inousque Palaemon,
Tritonesque citi, Phorcique exercitus omnis.
Laeua tenent Thetis, et Melite, Panopeaque virgo,
825

Nefae, Spioque, Thaliaque Cymodoceque.
Hic patris Aeneae suspensam blanda vicissim
Gaudia pertentant mentem: iubet ocus omnes
Adtolli malos, intendi brachia velis.

Vna

815. *Vnus*. Viden semi-
na versuum 840. &c. rent, malum retinebant in
puppim. Lucan. l. 13, 45:

817. *Iungit equos auro*,
i. e. curru aureo. Et posito remis petierunt li-
tora malo. *Brachia* et cor-
nua partes antennarum sunt;

822. De comitatu Neptu-
ni vid. Mytholog. p. 39. cornua partes extremae,

828. *Malus*, der Mast-
baum. Quum in altum sol-
uebant veteres, erigebant
malos; quum litus tene-
richt wird. *Pes* vox
nautica, das Seil, womit
der Segel gezogen, oder ge-
richtet wird. *Pedes* facere in

Vna omnes fecere pedem; pariterque sinistros, 830
 Nunc dextros soluere sinus: vna ardua torquent
 Cornua detorquentque. Ferunt sua flamina classem.
 Princeps ante omnes densum Palinurus agebat
 Agmen: ad hunc alii cursum contendere iussi.
 Iamque fere mediam coeli nox humida metam 835
 Contigerat: placida laxarant membra quiete
 Sub remis fusi per dura fedilia nautae:
 Quum levis aetheriis delapsus Somnus ab astris
 Aëra dimouit tenebrosam, et dispulit umbras,
 Te, Palinure, petens, tibi somnia tristia portans 840
 Infonti; puppique deus confedit in alta,
 Phorbanti similis; funditque has ore loquelas:
 Iaside Palinure, ferunt ipsa aequora classem;
 Aequatae spirant aerae: datur hora quieti.
 Pone caput, fessosque oculos furare labori. 845
 Ipse ego paullisper pro te tua munera inibo.
 Cui vix adtollens Palinurus lumina fatur:

D

Mene

mari idem est ac vela fa- cuiusdam Troiani, vt fal-
 cere, in altum soluere sinus leret Palinurum. Donatus
 velorum sunt, die Büge, vult vnum ex illis fuisse,
 die Krümme, die das Ge- qui eadem naui ferebantur;
 geltuch macht, wann der nouis item regendae peri-
 Wind darein bläst. Pali- tum, cui clauum dormitu-
 nurus primus ante omnes rus Palinurus recte com-
 ducebat agmen, i. e. clas- mitteret. Et prequidem
 sem. Densam, die dicht, vera colligere id est v. 846.
 nahe an einander gieng. 843. Iaside! fili Iasi!
 840. Somnia, somnum. 847. Vix adtollens lumi-
 Somnus pro Deo cultus, na. Pulcherrima imago viri,
 frater mortis, filius Erebi, quem arctior somnus com-
 alis humidis, fuscis. Inde plecti incipit; quique ocu-
 leuis delabatur. los somno graues vix apertos
 842. Phorbanti, Induit tenere sustinet, iis vero ad-
 somnus faciem Phorbantis tollendis omnino impar est.

Mene salis placidi voltum fluctusque quietos
 Ignorare iubes? mene huic confidere monstro?
 Aenean credam quid enim fallacibus austris, 850
 Et coeli toties deceptus fraude sereni?
 Talia dicta dabat, clauumque adfixus et haerens
 Nusquam amittebat, oculosque sub astra tenebat.
 Ecce deus ramum Lethaeo rore madentem,
 Vique soporatum Stygia, super vtraque quassat 855
 Tempora; cunctantique natantia lumina soluit.
 Vix primos inopina quies laxauerat artus:
 Et super incumbens cum puppis parte reuolsa,
 Cumque gubernaclo, liquidas proiecit in vndas
 Praecipitem, ac socios nequidquam saepe vocan-
 tem; 860

Ipse

848. *Salis, maris.*

849. *Huic monstro, huic* — Ego? — cui cura re-
 infido mari, monstro per- gendae nauis commissa est?
 fidiae. Cicer. in Catil. 2, Ego, toties — deceptus?
 1: a monstro illo, Catilina. Conferri meretur Lucret,

850. *Quid enim.* Cur Ae- l. 2.
 neam ducem nostrum fala.

*Infidi maris insidias, viresque dolumque
 Ut vitare velint, neue ullo tenuare credant,
 Subdola cum ridet placidi pellacia ponti.*

855. *Soporatum, sopori-* gubernaculo, quod vel
 ferum. somno oppressus non dimi-

856. *Lumina natantia in-* sit v. 852, in vndas proie-
 certo motu fluctuantia, ut cit. Animaduerte, quam
 est apud moribundos, et admirabilem ornatus poeti-
 subito somno, quem aegre ci vim, copiamque viua
 admittunt, iamiam et ta- Poetae, qui ingenio valet,
 men opprimendos. phantasia interuenientibus

858. *Et super incumbit.* Diis simplicissimo euentui
 Somnus incumbit Palinuro, addat. In prosa: Obdor-
 cum somno Deus, qui de- miit Palinurus, et puppi
 nique illum cum effracta excussus in subiectum mare
 puppis parte, cumque ipso decidit.

Ipse volans tenues se fustulit ales ad auras.
 Currit iter tutum non secius aequore classis,
 Promissisque patris Neptuni interrita fertur.
 Iamque adeo scopulos Sirenum aduecta subibat;
 Difficiles quondam, multorumque ossibus albos:

865

Tum rauca adsiduo longe sale saxa sonabant:
 Quum pater amisso fluitantem errare magistro
 Sensit, et ipse ratem nocturnis rexit in vndis,
 Multa gemens, casuque animum concussus amici.
 O nimium coelo et pelago confise fereno, 870
 Nudus in ignota, Palinure, iacebis arena.

D 2

P. VIR-

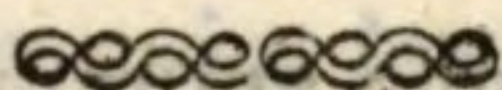
864. *Sirenum* petrae potius quam, ut vulgo audiunt, insulae promontorio surrentino e regione iacent. Eleganter *difficiles*, infestae nauigantibus dicuntur; ut ex conuerso nota locutionis elegantia est: *Dii tibi sint faciles. Albae* ex adlisis naufragorum ossibus. fides erat, quam vide v. 850. Dolet Aeneas miseram viri vicem, et illud in primis dolet, honorem sepulcri ei deesse, et nudum in ignota arena iacere adde veterum fidem de Manium, quorum corpora inhumata iacent, in centum vsque annos sorte infelicissima. Horatius certe Od. l. 1, 28. Archytam, quemdam grauitè rogan-

870. Summum pathos miserantis animi est, summoque luctu ex morte amatisimi a se viri adflicti. Notè Aenae inuiolata Palinuri 337. tem inducit, ut sibi inhumato terram quisquam iniiciat. Conf. l. 6, 1, et

P. VIRGILII MARONIS
AENEIDOS

LIBER VI.

Sic fatur lacrimans, classique inmittit habenas,
Et tandem Euboicis Cumarum adlabitur oris.
Obuertunt pelago proras: tum dente tenaci

Anco-

1. <i>Classique inmittit habenas.</i> Poeticae <i>habenae</i> nauium sunt, quem ad modum equorum. Sed et Aen. 5, 662. <i>Vulcanus inmissis habenis</i> furit et Georg. 2, 364 <i>palmitem</i> videre est, qui <i>laxis per purum inmittitur habenis</i>. Apud Ouid. Fast. 3593 <i>habena</i> nauis <i>Steuerruder</i>; hoc vero loco Segel h. e.: Er schifft mit vollen Segeln, 2. <i>Euboicis Cumarum oris,</i> ad litus et sinum Cumunum in Campania haud procul hodierna Neapoli. 3. <i>Obuertunt proras pelago,</i> i. e. versus mare, ut solebant, qui longius a litore in regionis interiora abirent erunt sic wandten die Schiffe um, fährten den vordern Theil gegen das	Meer hin, tum ut facilius proniorque adscensus esset in litora, tum ut, si redirent alio nauigaturi, naues ad cursum essent paratiores. A v. 3 - 8 et alias continuo animaduerte, minima quaeque accurate a Virgilio tractari, eumque in ipsis minutiis, quae ornatum vix admittere vulerentur, continuo esse ornatissimum. Ad dentem tenacem Conf. ex l. 1, 169 <i>vacum ancorae morsum</i>. Fundantur naues, ut arces, ut aedes, machet sie so fest stehen, als stünden sie auf einem Boden. <i>Curuae</i> perpetuum puppium, ut liturum epitheton pro rei natura. <i>Praetexunt</i>, multo exquisitius, quam tegunt. Sie bedeckens, wie ein Spa-

Ancora fundabat naues, et litora curvae
Praetexunt puppes. Iuuenum manus emicat ar-
dens 5

Litus in Hesperium; quaerit pars femina flammæ
Abstrusa in venis filicis: pars densa ferarum
Tecta rapit, filuas; inuenta que flumina monstrat.
At pius Aeneas arces, quibus altus Apollo
Praesidet, horrendaeque procul secreta Sibyllae, 10
Antrum inmane, petit: magnam cui mentem ani-
mumque

D 3

Iam

lier. Conf. not. ad aelog. 7, 13. *Emicat*, vt l. 5, 337. Ad semina flammæ abstrusa in venis filicis Conf. Georg. I, 137. *Venas* obserua in filice, vt in homine. *Tecta* ferarum, vt domus hominum. *Densa* haec tecta esse videas in multa filua, in qua non raræ sed confertissimæ arbores sunt. *Rapit*, citissime colligit ligna, frutices vt eo citius ignem habeant. Flumina eleganter *inuenta* dicuntur ab iis, qui aduenæ sunt viarum, locorum, regionis ignari. Volupe omnino esset ea omnia per omnem Virgilium animaduertere, animaduersionesque notarum loco illenere chartæ; sed quorsum? — Opusculum facili pretio parabile in manus dare iuuenibus placuit. Verum vel vnico exemplo edocti cognoscant Tirones, quo eos oculo et legere Maronem et sentire oporteat.

9. Vt pius erat Aeneas, ita absque omni mora Patris Anchisæ ac Heleni consilio obsequitur templumque Apollinis adit. Conf. l. 3, 441 et 5, 731. *Secreta* sunt Sibyllæ penetralia; antrum enim non extra templum; sed in ipsa templi parte interiore erat. Horrendum potius antrum est; et si ipsa vates sit, ea horrenda esse potent, quod sacrum ad se venientibus horrorem incutiat. Horrendus et is est, gegen der man Ehrfurcht, und Hochachtung hat. Horat. 2, Sat. 5, 61 de Augusto iuene, qui Parthis ablata signa vltro reddidit: *Iuuenis Parthis horrendus*.

11. *Mentem, animumque*. Interest mentem inter ac animum. Apud latinos animus fere pro ipsa anima venit. Frequenter occurrit locutio: *meus animi* tamquam pars animi. Plaut. Epid. 4, 1, 4: *Pauor ter-*

Iam subeunt Triuiae lucos atque aurea tecta.

Daedalus, vt fama est, fugiens Minoia regna,
Praepetibus pennis ausus se credere coelo, 15
Insuetum per iter gelidas enauit ad Arctos,
Chalcidicaque leuis tandem super adstitit arce.
Redditus his primum terris, tibi, Phoebe, sacrauit
Remigium alarum, posuitque inmania templa.
In foribus letum Androgei: tum pendere poenas 20

Cecropidae iussi (miserum !) septena quot annis

Cor-

ritat mentem. animulo. Apud patiuntur; ita vero haud Terent. And. I, I, 136: ab simile est, Maronem eas *Mala mens, malus animus*, in gratiam popularium suorum, qui illarum amore capti erant, a v. 20 - 33 ad-

13. *Triuiae*, Hecatae, tulisse. Familiarissimum poe-
Proserpinae Sacros lucos. tis est, res, quas narrando

14. *Daedalus*. Notissima inducere nolunt, imagini-
est fabula ex mythol. p. 208. bus seu pictis seu sculptis
et Ouid. in primis metam. pulchriore ornatu ante oculos ponere legentibus. Prae-

15. *Pennis* non homini clare fingitur Daedalus tem-
datis, vt ait Horat. I, plum posuisse, artificemque
Od. 3, 34. Recte igitur ad- fuisse operum, quorum vi-
ditur: *ausus*. dendorum eo curiosiores

17. *Chalcidica arce*, Cu- fierent lectores; si a dae-
mis. dalea manu essent.

19. *Remigium alarum*, 20. Argumenta fabularum
omnino exquisite pro: *olase* Mythologis in vulgus poe-
suas *Sacrauit*, quarum ope- ticum nota sunt. Exhibuit
insuetum per iter aduenisset. sculptura 1) praeter morien-
Longius nos, quam forte tem Androgeum 2) Athe-
vellemus, ab ipso, quod nienfes singulis annis se-
maximi momenti est, libri ptem mares et totidem vir-
huius pulcherrimi argumen- gines dare in poenam ius-
to descriptio imaginum ab- fos; 3) Pasiphaen, ac Mi-
ducit, quas sculptura in fo- notaurum, 4) Labyrin-
ribus templi exhibuit. Ve- thum, 5) Ariadnen, 6) ip-
num, vt graecae fabulae or- sum Daedalum. *Stat urna*
nari se poetice in primis mira arte expressa stanti fi-

Corpora natorum; stat ductis fortibus urna.
 Contra elata mari respondet Gnosia tellus:
 Hic crudelis amor tauri, subpostaque furto
 Pasiphaë, mixtumque genus prolesque biformis 25
 Minotaurus inest, Veneris monumenta nefandae.
 Hic labor ille domus, et inextricabilis error;
 Magnum reginae sed enim miseratus amorem
 Daedalus, ipse dolos tecti ambagesque resoluit,
 Caeca regens filo vestigia. Tu quoque magnam 30
 Partem opere in tanto, sineret dolor, Icare, haberes.
 Bis conatus erat casus effingere in auro:
 Bis patriae cecidere manus. Quin protenus omnia
 Perlegerent oculis; nunc iam praemissus Achates
 Adforet, atque una Phoebi Triviaeque sacerdos, 35
 Deiphobe Glauci, fatur quae talia regi:
 Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit.
 Nunc grege de intacto septem mactare iuuenco
 Praestiterit, totidem lectas de more bidentes.
 Talibus adfata Aenean (nec sacra morantur 40
 Iussa viri) Teucros vocat alta in templa sacerdos.

D 4

Exci-

milior, quam sculptae; ut Aeneae contemplandi,
 nam ductis fortibus mitte- Maroni vero eas imagines
 bantur septem proles. Gnos- adferendi locus fieret. Pro-
 ia tellus, Creta. Veneris tinus tamen redux Achates
 i. e. amoris nefandi. Hic la- adest, ne mora interueni-
 bor ille domus Labyrinthi. ret iusto longior, et in re,
 30. Tu quoque, Icare, ha- quae ab ipso libri huius
 beres. Quatuor hi versus argumento paullo alienior
 et argumento et elocutione est, lector ultra modum de-
 multo elegantissimos esse, tineretur.

34. Ni iam - Achates ad- ci, nempe Sybylla.
 foret. Praeclare praemitti- 39. Confer Georg. lib. 4,
 tur Achates ad Sibyllam,

Excisum Euboicae latus ingens rupis in antrum :
 Quo lati ducunt aditus centum, ostia centum :
 Vnde ruunt totidem voces, responsa Sibyllae.
 Ventum erat ad limen, quum virgo, Poscere fata 45
 Tempus, ait. Deus, ecce, deus. Cui talia fanti
 Ante fores, subito non voltus, non color vnus,
 Non comtae mansere comae; sed pectus anhelum,
 Et rabie fera corda tument: maiorque videri,
 Nec

551; et Aen. 5, 96; item
 l. 4, 57.

42. *Euboicae rupis*, Cu-
 manorum montium.

44. *Vnde ruunt totidem*
voces, i. e. vna vox Sibyl-
 lae ducta per centum adi-
 tus, ac ostia redit tanto
 erumpentium vocum soni-
 tu, ac si centum voces re-
 dirent. Ipse mihi videor
 hoc quasi tonitu concussus,
 trepidus, attonitus. Per-
 sonam rero Aeneae indui,
 quum haec legerem.

46. *Cui fanti - non vol-*
tus, non color. Ad furo-
 rem et vatis et sacerdotis
 agente praesente Deo haec
 pertinent. Adflatu vero
 Numinis tangi, eoque tactu
 in furorem ex mente ve-
 terem agi oportuit, quum
 vel secreta Deum aperien-
 da, quae scire homini ne-
 fas erat, vel vaticinia eden-
 da erant. Vtrumque h. l.
 pariter iunctum est. Su-
 stinuit Aeneas Legislatoris
 personam, dum 1) conde-
 ret urbem, 2) inferretque
 Deos latio. Nexus ordinis

politici cum nexu religiosi
 cultus cuiuscumque adeo
 intime cohaeret, vt alte-
 rum exesse ab altero inco-
 lumi ciue vix possit. Ini-
 tiari igitur illum oportuit,
 vt fieret, quem esse illum
 Maro voluit, — noui con-
 ditorem imperii numeris om-
 nibus absolutum. Quanta
 arte, quam miro ingenio
 id effecerit, dici vix posse
 puto. Ipsum fidem habuif-
 se fabulis, quas narrat,
 adeo mihi a veritate alie-
 num esse videtur, vt po-
 tius rerum causas cogno-
 uerit, ac metus omnes et
 inexorabile fatum vna cum
 strepitu acherontis suis sub-
 iecerit pedibus; (Conf.
 Georg. 2, 490) res interea,
 quibus vulgus fidem ha-
 buit, et habuisse necesse
 fuit, eo consilio referre
 mihi continue visus est,
 vt euentus spectaculo simi-
 lior quam vero ad inferos
 descensui et plebi simul
 expectatus; vna tamen si-
 mulque et reipublicae utilis
 esse cognosceretur.

Nec mortale sonans : adflata est numine quando 50
 Iam proprio de dei. Cessas in vota precesque,
 Trois, ait, Aenea? cessas? neque enim ante de-
 hiscent

Adtonitae magna ora domus. Et talia fata
 Conticuit. Gelidus Teucris per dura cucurrit
 Ossa tremor, funditque preces rex pectore ab
 imo : 55

Phoebe, graues Troiae semper miserate labores,
 Dardana qui Paridis direxti tela manusque
 Corpus in Aeacidae; magnas obeuntia terras
 Tot maria intraui, duce te, penitusque repostas
 Massylum gentes, praetentaque Syrtibus arua; 60
 Iam tandem Italiae fugientis prendimus oras.
 Hac Troiana tenus fuerit Fortuna secuta.
 Vos quoque Pergameae iam fas est parcere genti,
 Dique deaeque omnes, quibus obstitit Ilium et
 ingens

Gloria Dardaniae. Tuque, o sanctissima vates, 65
 D 5 Prae-

52. *Cessas?* Totum te esse hunc vsque diem minus se-
 in precibus oportet; secus cunda.

non dehiscunt, non aperien- 65. *Quibus obstitit Ilium.*
tur tibi fores tanti, quae Veterum opinione ut cui-
nulla clauē, nulla manu; que loco sui Genii; ita sui
sed sola prece aperiantur. Dii praesides erant. Exor-

56. *Semper miserate,* Conf. to bello non potuit non
 Ouid. Trist. I, 2, 5. pro alter Deus alteri *obstiterē,*
Troia stabat Apollo. ipsosque inter ii conflictus

58. *Aeacidae,* Achillis. oriri, qui inter gentes, quas

59. *Praetenta Syrtibus ar-* quisque tuebatur. Eos igitur
ua. Conf. insulam Sicanio Deos intelligit, qui a parti-
 sinu praetentam ex l. 3, bus Graecorum stabant, qui-
 692. bus Dii Troiae praesides ob-

62. *Troiana fortuna,* in stiterē, et cum Diis troia.

Praescia venturi, da, non indebita posco
 Regna meis fatis, Latio confidere Teucros,
 Errantesque deos, agitataque numina Troiae.
 Tum Phoebo et Triuiæ solido de marmore tem-
 plum

Instituam, festosque dies de nomine Phoebi. 70

Te quoque magna manent regnis penetralia nostris.

Hic ego namque tuas fortes, arcanaque fata,

Dicta meae genti, ponam, lectosque sacro,

Alma, viros. Foliis tantum ne carmina manda;

Ne turbata volent rapidis ludibria ventis. 75

Ipsa canas oro. Finem dedit ore loquendi.

At, Phoebi nondum patiens, inmanis in antro

Bacchatur vates, magnum si pectore possit

Excussisse deum: tanto magis ille fatigat

Os rabidum, fera corda domans, fingitque pre-
 mendo. 80

Ostia iamque domus patuere ingentia centum

Sponte

68. *Agitata, iactata, ve-*
xata.

70. *Dies festos de nomine*
Phoebi. Ludos Apollinares.

71. *Penetralia te manent,*
o alma! o Sibylla. Non
ingratis mei me voti dam-
nabis. Erit enim, quum
et in regno meo libros si-
byllinos in penetralibus
apollinei templi reponam,
illosque curae quindecim
Sacrorum virorum comit-
tem.

74. *Foliis ne manda. Conf.*
l. 3, 443.

76. *Ad Phoebi. Generosi*
versus a. 76 - 82. insurgen-
te elocutionis vi cum gra-
uissimo rei argumento. Bau-
hantium furor illabentem
menti Deum, cui ferendo
mortale pectus impar habe-
tur, admittere nolentium;
(id quod excutere est) gra-
phice exprimitur equi simi-
litudine ascensuro fessori
obluctantis, iam iamque
eum excussuri. Idem di-
ctum puto de v. 86: Bella,
horrida bella. Conf. v. 99 &c.

Sponte sua, vatisque ferunt responsa per auras:
 O tandem magnis pelagi defuncte periclis;
 Sed terra grauiora manent. In regna Lauini
 Dardanidae venient; mitte hanc de pectore curam:

58

Sed non et venisse volent. Bella, horrida bella,
 Et Thybrim multo spumantem sanguine cerno.
 Non Simois tibi, nec Xanthus, nec Dorica castra
 Defuerint. Alius Latio iam partus Achilles,
 Natus et ipse dea. Nec Teucris addita Iuno 90
 Vsquam aberit: Quum tu supplex in rebus egenis
 Quas gentes Italum aut quas non oraueris vrbes!
 Causa mali tanti coniux, iterum hospita Teucris;
 Externique iterum thalami.

Tu ne cede malis: sed contra audentior ito, 95
 Quam tua te Fortuna sinet. Via prima salutis,
 Quod minime reris, Graia pandetur ab vrbe.

Talibus ex adyto dictis Cumaea Sibylla
 Horrendas canit ambages, antroque remugit,
 Obscuris vera inuoluens. Ea frena fruenti 100
 Concutit, et stimulos sub pectore vertit Apollo.
 Vt primum cessit furor, et rabida ora quierunt;
 Incipit Aeneas heros: Non vlla laborum,
 O virgo, noua mi facies inopinaue surgit.

Omnia

89. *Alius Achilles* turnus.
Natus et ipse dea, Nym-
 pha Venilia.

90. *Addita* h. l. atrox,
 infesta. *Addita* hostis grae-
 eis hostibus.

91. *In rebus egenis*, in
 rerum angustiis.

93. *Coniux* Lauinia regis
 Latini filia.

97. *Graia* ab vrbe Pallan-
 teo, vrbe Evandri. *Con-*
 Aen. 8, 51.

Omnia praecepi, atque animo mecum ante peregi.

105

Vnum oro: quando hic inferni ianua regis

Dicitur, et tenebrofa palus Acheronte refuso:

Ire ad conspectum cari genitoris et ora

Contingat: doceas iter, et sacra ostia pandas.

Illum ego per flammās et mille sequentia tela 110

Eripui his humeris, medioque ex hoste recepi:

Ille meum comitatus iter, maria omnia mecum,

Atque omnes pelagique minas coelique ferebat

Inualidus, vires ultra fortemque senectae.

Quin, ut te supplex peterem, et tua limina adirem,

115

Idem orans mandata dabat. Gnatique patrisque,

Alma, precor, miserere. Potes namque omnia:

nec te

Nequidquam lucis Hecare praefecit Auernis.

Si potuit Manes arcessere coniugis Orpheus,

Threicia fretus cithara fidibusque canoris: 120

Si fratrem Pollux alterna morte redemit,

Itque reditque viam toties. Quid Thesea, magnum

Quid

105. *Omnia praecepi.* Futura haec omnia cogitatione praecepi. Ich stelle mir schon in Gedanken vor.

108. *Ire ad conspectum cari genitoris.* Quae filii pietas! quantus amor est, qui filium sequi patrem ad ipsos usque inferos iubet.

110. *Sequentia.* Epitheton non poterat elegantius addi. Tela secuta sunt abeuntem, pro eo: *inmissa sunt.*

119. *Cumulantur exempla eorum, qui ante Ae-neam ad inferos descendere ausi sunt, Orphei, Pollucis, thesci, Herculis de quibus vid. Mytholog. p. 207, 209, 212, 198.*

Quid memorem Alciden? et mi genus ab Ioue
summo.

Talibus orabat dictis, arasque tenebat;

Quum sic orsa loqui vates: Sate sanguine diuom,
125

Tros Anchisiade, facilis descensus Auerno:

Noctes atque dies patet atri ianna Ditis:

Sed reuocare gradum, superasque euadere ad auras,

Hoc opus, hic labor est. Pauci, quos aequus amauit

Iuppiter, aut ardens euexit ad aethera virtus, 130

Dis geniti potuere. Tenent media omnia filuae,

Cocytusque sinu labens circumuenit atro.

Quod si tantus amor menti, si tanta cupido est,

Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre

Tartara; et infano iuuat indulgere labori; 135

Adcipe, quae peragenda prius. Latet arbore opaca

Aureus

132. *Cocytus* inferorum et doctiorem, nemo est, fluius; *Styx* item ac *Acheron* qui dubitet. Myrto in pri- Maroni fere promiscuo vsui mis coronari initiandos sunt. oportuit, et ni vehementer

134. *Bis*, hac quidem vice, et tunc, quum in numero deorum receptus inferos lacus altera vice adibis transiturus in campos elysios. fallar, ramus hic aureus e lento vimine (biegsame, schlanker Stuthe) vt flecti facile in coronam, capiti- que imponi posset. Haec vel alia ceremonia primo

135. *Infano labori*, magno, arduo. item in limine fieri debuit, vt missis, quae profana

136. *Latet arbore opaca*. sunt, negotiis initiandus, Sacrorum, qui fere apud Aegyptiacos Sacerdotes fuere, velut in sacrum abiret hominem, dignior reddetur, qui secreta Numinum mysteria cognosceret. Inde Claudianus: *Gressus reme- librum sextum ceteris non uete profani.* elegantio- rem modo, sed

Aureus et foliis et lento vimine ramus,
 Iunoni infernae dictus facer. Hunc tegit omnis
 Lucus, et obscuris claudunt conuallibus umbrae.
 Sed non ante datur telluris operta subire, 140
 Auricomos quam quis decerpserit arbore fetus.
 Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
 Instituit. Primo auolso non deficit alter
 Aureus; et simili frondescit virga metallo.
 Ergo alte vestigia oculis, et rite repertum 145
 Carpe manu; namque ipse volens facilisque seque-
 tur,
 Si te fata vocant: aliter, non viribus ullis
 Vincere, nec duro poteris conuellere ferro.
 Praeterea iacet exanimum tibi corpus amici,
 (Heu nescis) totamque incestat funere classen; 150
 Dum consulta petis, nostroque in limine pendes.
 Sedibus hunc refer ante suis, et conde sepulcro.
 Duc nigras pecudes: ea prima piacula sunt.
 Sic

138. *Iunoni infernae*, Pro- non humatorum corporum
 serpinae. vel circa insepultum cada-
 143. *Non deficit*, sed uer, vel ante Stygem erra-
 succrescit. re centum annis credebatur.
 145. *Rite non ad reper-* Facile igitur capies, quo
tum; sed ad *carpe refer*. sensu tota classis incestata
 150. *Incestat*. Verbum in- erat, et cur ei opus fuerit
cestare deductum ab *incestus* piaculo. Culpa item in eos
 e conuerso ponitur voci recidit, qui classe fereban-
castus, vt *impurum puro*. tur, quod minorem, quam
 Opinio Veterum erat, foe- decuit, de sepeliendo Mi-
 do cadauere non conclaue- seni mortui cadauere curam
 modo; sed ipsam domum gesserint, propter quam
 foedari, impurumque red- expiari Inferorum Numina
 di. Adde opinionem vete- debuere,
 ram alteram, qua Manes

Sic demum lucos Styrgios, regna inuia viuis,
 Adspicies. Dixit, pressoque obmutuit ore. 155
 Aeneas maesto defixus lumina voltu
 Ingreditur, linquens antrum; caecosque volutat
 Euentus animo secum. Cui fidus Achates
 It comes, et paribus curis vestigia figit.
 Multa inter sese vario sermone ferebant: 160
 Quem socium exanimem vates, quod corpus hu-
 mandum,
 Diceret. Atque illi Misenum in litore sicco,
 Vt venere, vident indigna morte peremtum;
 Misenum Aeoliden: quo non praestantior alter
 Aere ciere viros, Martemque adcendere cantu. 165
 Hectoris hic magni fuerat comes, Hectora circum
 Et lituo pugnans insignis obibat et hasta.
 Postquam illum vita victor spoliauit Achilles,
 Dardanio Aeneae sese fortissimus heros
 Addiderat socium, non inferiora secutus. 170
 Sed tum, forte caua dum personat aequora concha,
 Demens, et cantu vocat in certamina diuos,
 Aemulus exceptum Triton (si credere dignum est)
 Inter saxa virum spumosa immerferat vnda.
 Ergo omnes magno circum clamore fremebant;
 175
 Praecipue pius Aeneas. Tum iussa Sibyllae,
 Haud mora, festinant flentes, aramque sepulcri
 Conge-

164. *Misenus* Aeoli filius
 a Tritone submersus.

177. *Ara* h. l. pyra est r
 cui concremandum cadaue,
 iniicitur. Nihil aliud.

Congerere arboribus, coeloque educere certant.
 Itur in antiquam siluam, stabula alta ferarum:
 Procumbunt piceae: sonat icta securibus ilex: 180
 Fraxineaeque trabes, cuneis et fissile robur
 Scinditur: aduoluunt ingentes montibus ornos.
 Necnon Aeneas opera inter talia primus
 Hortatur socios, paribusque adcingitur armis.
 Atque haec ipse suo tristi cum corde volutat, 185
 Adspectans siluam inmensam, et sic voce precatur:
 Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus
 Ostendat nemore in tanto: quando omnia vere
 Heu nimium de te vates, Misene, locuta est.
 Vix ea fatus erat, gemine quum forte columbae
 190
 Ipsa sub ora viri coelo venere volantes,
 Et viridi federe solo. Tum maximus heros
 Maternas adgnoscit aues, laetusque precatur:
 Este duces, o, si qua via est, cursumque per auras
 Dirigite in lucos, vbi pinguem diues opacat 195
 Ramus humum. Tuque, o, dubiis ne defice rebus,
 Diua parens. Sic effatus vestigia pressit;
 Obleruans quae signa ferant, quo tendere pergant.
 Pascentes illae tantum prodire volando,
 Quan-

180. Caeduntur ligna ad Dulcissimo auspicio aues ve-
 exstruendam pyram. Poe-neri sacrae, Matris aues,
 tice *procumbunt* arbores, eiusque currum trahentes
sonant ictae securibus. Pi-Aeneae auxilio adsunt, me-
 cea., Harzanne, Pechtan-tumque eximunt animo de
 ne. Ilex, Steineiche. Fra-inuenienda arbore, in quo
 xinus, Eschenbaum. Or-ramus aureus erat, follici-
 nus, Hagbuche. to. Versus item ad v. vs-
 190. *Geminae columbae.* que 204. suauissimi sunt.

Quantum acie possent oculi seruare sequentum.

200

Inde, vbi venerē ad fauces graueolentis Auerni,

Tollunt se celeres; liquidumque per aëra labfae

Sedibus optatis geminae super arbore fidunt:

Discolor vnde auri per ramos aura refulsit.

Quale solet filuis brumali frigore viscum 205

Fronde virere noua, quod non sua seminat arbos,

Et croceo fetu teretes circumdare truncos.

Talis erat species auri frondentis opaca

Ilice: sic leni crepitabant bractea vento.

Conripit Aeneas extemplo, auidusque refringit

210

Cunctantem, et vatis portat sub tecta Sibyllae.

Nec minus intera Miesenum in litore Teucris

Flebant, et cineri ingrato suprema ferebant.

Principio pinguem taedis et robore secto

Ingentem struxere pyram: cui frondibus atris 215

Intexunt latera, et ferales ante cupressos

E

Con-

204. *Aura.* h. l. splendor. i. e. insita. Sed fallitur Maro; viscum non inferi

205. Vt imaginem aliquam, ideamue de specie arbori; sed ex ea nasci hominibus die in comperto est. Croceus fetus; Safran gelbe Frucht. Bractea, das dum-vititur. *Viscus* vel *Viscum* me Blech, die Blatte von der Mistel, ein Gewächs Goldmetall. Conf. v. 144. auf Eichen, Eichen das von 211. *Cunctantem* Conf. der überflüssigen Feuchtig- 145. Suine Maro obliuisci-keit entsteht. Aus dessen tur?

Beeren der Vogelleim gemacht wird. Conf. Plin. 213. *Ingrato*, gratiam 16, 44. et 24, 4. *Non sua*, renti, nec sentienti, nec refe-

Constituunt, decorantque super fulgentibus armis,
 Pars calidos latices et vena vndantia flammis
 Expediunt, corpusque lauant frigentis et vnguunt.
 Fit gemitus. Tum membra toro defleta reponunt,
 220

Purpureasque super vestes, velamina nota,
 Coniiciunt. Pars ingenti subiere feretro,
 Triste ministerium, et subiectam more parentum
 Auerſi tenuare facem. Congesta cremantur
 Turæa dona, dapes, fuſo crateres oliuo. 225

Postquam conlabſi cineres, et flamma quieuit;
 Reliquias vino et bibulam lauere fauillam:
 Oſſaque lecta cado texit Corynaeus aëno.
 Idem ter ſocios pura circumtulit vnda,
 Spargens rore leui et ramo feliciſ oliuæ: 230

Lustrauitque viros, dixitque nouiſſima verba.
 At pius Aeneas ingenti mole ſepulcrum
 Inponit, ſuaque arma viro, remumque, tubam-
 que,
 Montē ſub aërio: qui nunc Miſenus ab illo
 Dicitur, æternumque tenet per ſecula nomen. 235

His actis propere exſequitur præcepta Sibyllæ.
 Spelunca alta fuit, vaſtoque inmanis hiatu,
 Scrupea, tuta lacu nigro nemorumque tenebris:

Quam

218. *Pars - expediunt.* 227. *Reliquias vino.* Rō-
 Animaduerte omnem ritum gum et cineres conſpergunt
 accurrate referri; quo in vino ex more. Cadum dixit
 cremandis cadaveribus vte- pro vrna ex aere Exquitiſ
 bantur veteres. Accedit circumferre ſocios vnda, quam
 luſtratio ſeu expiatio v. 232. undam circa ſocios. Heyn.

Quam super haud vllae poterant inpune volantes
 Tendere iter pennis: talis sese halitus atris 240
 Faucibus effundens supera ad conuexa ferebat:
 (Vnde locum Graii dixerunt nomine Aornon.)
 Quatuor hic primum nigrantes terga iuuenkos
 Constituit, frontique inmergit vina sacerdos;
 Et, summas carpens media inter cornua faetas,
 245
 Ignibus inponit sacris, libamina prima,
 Voce vocans Hecaten, Coeloque Ereboque poten-
 tem;
 Supponunt alii cultros, tepidumque cruorem
 Suscipiunt pateris. Ipse atri velleris agnam
 Aeneas matri Eumenidum magnaeque forori 250
 Ense ferit, sterilemque tibi, Proserpina, vaccam.
 Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras,
 Et solida inponit taurorum viscera flammis,
 Pingue superque oleum infundens ardentibus extis.
 Ecce autem, primi sub lumina solis et ortus, 255
 Sub pedibus mugire solum, et iuga coepta moueri

E 2

Silua-

244. *Inuergere*, umneigen, retur locus nobilis ex l. 3,
 vas, e quo effundendum 90. *Vlulantes* inferorum ca-
 vinum fluat. nes h. l. additi terrorem

247. *Hecate*, Proserpina augent. Simul vlulantes

250. *Matri Eumenidum*, simul hinc et hinc intra adi-
 Nocti. Terrae item sorori tus auerni per umbram dis-
 noctis, cuius umbra est currentes esse puta, vt ca-
 De Eumenidibus Conf. nes audito aduentantium

Aen. 4, 469. strepitu solent, qui in do-
 256. Causa mugitus, tre- mibus pagorum excubias

morisque terrae non alia agunt. Claudian. *Iam mihi*
 est quam aduentus et prae- cernuntur trepidis delubra

sentia Deae *Hecates* ex v. moueri sedibus - aduentum te-
 258. Conferri omnino me- stata Dei.

Siluarum, visaeque canes vlulare per vmbra,
 Aduentante dea. Procul o, procul este, profani,
 Conclamat vates, totoque absistite luco:
 Tuque inuade viam, vaginaque eripe ferrum: 260
 Nunc animis opus, Aenea, nunc pectore firmo.
 Tantum effata, furens antro sc inmisit aperto.
 Ille ducem haud timidis vadentem passibus aequat.
 Di, quibus imperium est animarum, Vmbraeque
 silentes,

Et Chaos, et Phlegeton, loca nocte tacentia late;
 265

Sit mihi fas audita loqui: sit numine vestro
 Pandere res alta terra et caligineertas.
 Ibant obscuri sola sub nocte per vmbra,
 Perque domos Ditis vacuas, et inania regna.
 Quale per incertam Lunam sub luce maligna 270
 Est iter in siluis: vbi coelum condidit vmbra
 Iuppiter, et rebus nox abstulit extra colorem.
 Vestibulum ante ipsum primisque in faucibus Orci
 Luctus

258. *Procul esse profani*, quantam eae adtentionem
 i. e. non initiati. Quibus in legentis et oculo, et
 per Hecatem inferos adire animo excitant videndi, in-
 non licet. Sollemnis haec telligendique curioso? quid
 Mystagogorum formula est, expectes nisi miro miriora,
 quum operiri sacra specta- hactenus non visa, non au-
 cula, euoluique mysteria dita, nullo calamo expressa
 fas erat. *Inmisit* cum im- spectacula? *sit fas*, liceat
 petu, sacro furore acta per ipsos Deos; iis enim
 Secutus est Aeneas *haud inuitis* qui arcana sacra di-
 timidis passibus; idem enim uulgasset, id criminis non
 furor initiato illapsus huma- tulisset impune.
 nos de pectore sensus expu- 274. *Vestibulum ante ip-*
 lit, vt ait Claudian. *sum*. Accinge te, Tiro! ad

264. *Di - sit mihi fas*. locum Maronis nobilissi-
 Quantavis his precibus inest? mum, magna cum admira-

Luctus et vltrices posuere cubilia Curae:
Pallentesque habitant Morbi, tristisque Senectus,

275

Et Metus, et malefuada Fames, ac turpis Egestas;
Terribiles visu formae; Letumque, Labosque:

Tum confanguineus Leti Sopor, et mala mentis
Gaudia, mortiferumque aduerso in limine Bellum,
Ferreique Eumenidum thalami, et Discordia de-

mens, 280

Vipereum crimen vittis innexa cruentis.

In medio ramos annosaeque brachia pandit
Vlmus opaca, ingens: quam sedem Somnia volgo

E 3

Vana

tione, parique cum voluptate legendum, aut, si minus, ipsis oculis spectandum. Non exspecta nisi magna, nisi mira, nisi doctissima quaeque ex ipsis non numquam celeberrimorum vironem, Platonis in primis Philosophorum scientissimi, sapientissimique placitis hausta. In ipsis foribus, quae pro horrore loci rectius fauces dicuntur, ad quas non nisi per speluncam ac inter silvas per umbram in similitudinem noctis atram aditus patet, omnino recte excubant 1) Luctus, 2) Curae, 3) Morbi, 4) Senectus, 5) Metus, 6) Fames, 7) Egestas, 8) Letum, 9) Sopor, 10) mala gaudia, 11) Bellum, 12) Eumenides, seu Discordiae. Nec puta, haec te legentem nuda nomina legere, sed infesta hominibus vivis cer-

nere *Numina* foedo aspectu, visu terribili. Nec enim alia mala sunt, quam quibus vel mors arcessitur, quaeque illam vel praeunt, vel ante se praemissam sequuntur. Animaduerte in singulis imaginibus singulos colores poeticos. Senti effectum ni sensu careas.

278. *Mentis* malorum sibi facinorum consciae.

283. *Nido Somniorum* sub opaca vlmo quid exquisitius? Somniorum verorum multa millia sint, ut est apud Ouid. *Metam* II, 633, eaque versicoloribus pennis pro varia formarum, quas induunt, specie aut circum arborem volitent, aut sub omnibus foliis muscarum more haereant, necio quid ingenium phantasmatum poeticorum creatrix educere e nihilo possit ad spectu iucundius?

Vana tenere ferunt, foliisque sub omnibus haerent.

Multaque praeterea variarum monstra ferarum, 283

Centauri in foribus stabulant, Scyllaeque bifor-
mes,

Et centungeminus Briareus, ac bellua Lernaë
Horrendum stridens, flammisque armata Chimaera:
Gorgones, Harpyaeque, et forma tricorporis um-
brae.

Conripit hic subita trepidus formidine ferrum 290
Aeneas, strictamque aciem venientibus obfert,
Et, ni docta comes tenues sine corpore vitas

Admo-

286 Centauri monstra Ixi- corpore viuo sunt. Tenu-
one et nube genita, quae vt pote aetherea natura.
superiore corporis parte Immortalitatem animarum
hominem, inferiore equum non ignotam fuisse veteri-
referent. Scyla virgo for- bus Romanis, Egraecisque
ma corporis eximia, cuius ac Pluribus retro populis,
pars inferior circes venefi- id vero omni dubio vacare
ciis in canes mutata erat videtur. Si Herodoto l. 2.
Briareus gigas centum bra- fides habenda foret, Aegyp-
chiis instructus. Chimaera tii fuissent primi, qui di-
monstrum igniuomum cui cerent, animam immorta-
caput leonis; pectus hirci; lem esse. Graecos, Roma-
cauda serpentis. De Gor- nosque hanc doctrinam,
gonibus Conf. Aen. 2, 616; vt plures alias, quae ma-
et de Harpyis Aen. 3, 211. ioris momenti sunt, a Phae-
de tricorpore Geryone Aen. nicibur ac Aegyptiis hau-
7, 662. Vt loci huius pul- sisse facile consentio; ipsi
critudinem sentias, non le- vero Aegyptii adeo primi
gere te puto, sed cernere non fuere, qui hanc doc-
locum, faucesque orci, et trinam tenuissent, vt potius
viua circum terribilia visu illam ab Hebraeis accepe-
monstra etc. rint, quorum familiari con-

292. Docta Comes, Si- suetudine, vt commixti lu-
bylla. Tenues vitas, ani- ter, se populi solent, ex
mas, quae viuae etiam sine commercio aliisque negotiis

Admoneat volitare caua sub imagine formae,
Inruat, et frustra ferro diuerberet umbras.

Hinc via, Tartarei quae fert Acherontis ad vn-
das: 295

Turbidus hic coeno vastaque voragine gurges
Aestuat, atque omnem Cocyto eructat arenam.
Portitor has horrendus aquas et flumina feruat
Terribili squalore Charon: cui plurima mento

E 4

Cani-

vtebantur. Ipsa Mosaica) 293. *Caua sub imagine.*
volumina ante Alexandrum Ex opinione veterum vul-
et ante Persarum imperium gari tres esse partes homi-
traducto fuisse testis est nes putabantur, 1) corpus
Aristobulus. Quis Poeta- terrestre, quod in pyram
rum, quis Sophistarum, ait missum flammis consumitur.
Tertull. in Apolog. qui non 2) Spiritus, seu anima,
omnino de Prophetarum fon- quam Virgil. Georg. 4, 220.
te potauerint. Conf. Histoire partem diuinæ mentis, hau-
de la Fable conférée avec stumque aetherium dixit,
l'histoire sainte, ou l'on voit, quaeque corpore soluta
que les grandes fables, le propter aetheriam suam na-
culte et les Atysteres du pa- turam altum petit, rediens-
ganisme ne sont que des Co- que in coelum astris admis-
pies alterées des histoires, cetur. Euripides in Phoe-
des usages et de Traditions nissis diuinæ particule auræ
des Hebreux par Mr. de La- esse ait, vnde eo redire
vaur. relicto corpore credebatur,
vnde venit. Lucret. l. 2.

*Cedit item retro de terra, quod fuit ante,
In terram; sed quod missum est ex aetheris oris
Id cursum coeli fulgentia tecta receptant.*

Inde nata est opinio, pio- inferos veniens umbra,
rum animas in sidera vel simulacrum vocabatur. In-
reponi, vel mutari. 3) Ter- de sub caua imagine, i. e.
tia pars anima corporea erat vana, inani, vacua. In has
tenuissimae naturae, qua umbras inruisset Aeneas, ni
velut gracili velo spiritus monitu Sibyllae didicisset,
seu anima tegitur, quaeque animas esse sine corpore
imaginem, formam, spe- terrestri; et frustra diuer-
ciem hominis exterius re- berari has umbras.
fert. Et haec est, quae ad

Canities inculta iacet: stant lumina flamma: 30
 Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
 Ipse ratem conto subigit, velisque ministrat,
 Et ferruginea subnectat corpora cymba,
 Iam senior; sed cruda deo viridisque senectus.
 Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat, 305
 Matres atque viri, defunctaque corpora vita
 Magnanimum heroum, pueri innuptaeque puellae,
 Inpositique rogis iuuenes ante ora parentum.
 Quam multa in filuis autumnii frigore primo
 Labsa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto
 310
 Quam multae glomerantur aues, vbi frigidus
 annis
 Trans pontum fugat, et terris innittit apricis.
 Stabant orantes primi transmittere cursum,
 Tendebantque manus ripae vltioris amore.
 Nauita sed tristis nunc hos nunc adcipit illos: 315
 Ast alios longe submotos arcet arena,
 Aeneas, miratus enim, motusque tumultu,
 Dic, ait, o virgo, quid volt concursus ad amnem?
 Quidue petunt animae? vel quo discrimine ripas
 Hae linguunt, illae remis vada liuida verrunt?
 320
 Olli sic breuiter fata est longaeua sacerdos:
 Anchisa generate, deum certissima proles,
 Cocyti

302. *Ministrare*, bedienen, | miraque arte excultam Cha-
 zur Hand schaffen, besorgen. | contis ipse vides.
 Ceterum pulcerrimum esse, | 310. Conf. Georg. 4, 473.
 adpectu iucundissimam, |

Cocyti stagna alta vides, Stygiamque paludem,
 Di cuius iurare timent et fallere numen est.
 Haec omnis, quam cernis, inops inhumataque
 turba est: 325
 Portitur ille, Charon: hi, quos vehit vnda, sepulti.
 Nec ripas datur horrendas et rauca fluenta
 Transportare prius, quam sedibus ossa quierunt.
 Centum errant annos, volitantque haec litora cir-
 cum.

E 5

Tum

325. *Haec inhumata turba*, tur effectus; timore enim
 Sub ipsis fabulis multam poenae, quae inhumatos
 saepe saepius legum etiam eorum opinione manebat
 ciuiliū ferendarum latere facile sibi, qui viuebant,
 peritiam, adeo perspicuam a contrahendo multo alieno
 est, ut vir locus dubio su- aere temperabant. Eodem
 perfit. Saepe item saepius hoc metu multi absteriti
 doctrina credi iussa fun- curam sepeliendorum mor-
 damento ciuili, per quod tuorum in se susceperunt, qui
 salutis, incolumitatisque pub- malae sorti eorum time-
 licae prospiciebatur, inniti bant, quos viuentes multo
 videbitur. Si rem ab ori- more persecuti sunt. Sol-
 gine repetas, teste Hero- lenes inferiae plurimis cae-
 doto 1. 2. Aegyptii fuere dibus dandestinis fecere fi-
 primi, qui ceremonias fu- nem, iisque, qui aliquo
 nebres, sollenes ludos etc. honore ducebatur, ad eden-
 instituebant. Ex Aegypto da praeclara facinora ad-
 cerimoniae hae in Grae- didere animum. Cicero
 ciam, Italiamque migrarunt. emunctae naris vir adeo fi-
 Ut antiquitus iidem fere dem fabulis his non habuit,
 Philosophi, qui Poetae ut eas riserit potius; 1. 2.
 erant; ita fabulam de poe- de diuinat. n. 70. ait: *Er-*
 na non humaterum corpo- *vabat multis in rebus anti-*
 rum nemo iis extulit de- *quitas, quas vel usu iam,*
 gantius; nemo divulgavit *vel doctrina, vel antiquita-*
 latius. Iidem Aegyptii le- *te immutatas videmus. Re-*
 gem tulere, qua lancitam *minentur autem, et ad opi-*
 erat, non humari sed proici- *nionem vixi, et ad magnas*
 in arenam eorum cadauera *utilitates Reipubl. nos, re-*
 debere, qui multo aere *ligio, disciplina, ius augu-*
 alieno pressi e vita abiissent. *rum, Collegii auctoritas &c.*
 Nec suo lex caruisse vide-

Tum demum admissi stagna exoptata reuifunt. 330
 Constitit Anchisa fatus, et vestigia pressit;
 Multa putans, fortemque animo miseratus iniquam.
 Cernit ibi maestos et mortis honore carentes,
 Leucaspim, et Lyciae ductorem classis Orontem:
 Quos, simul a Troia ventosa per aequora vectos,
 335

Obruit auster, aqua in voluens nauemque virosque.

Ecce gubernator sese Palinurus agebat:

Qui Libyco nuper cursu, dum fidera seruat,
 Exciderat puppi, mediis effusus in vudis.
 Hunc vbi vix multa maestum cognovit in vmbra;
 340

Sic prior adloquitur: Quis te, Palinure, deorum
 Eripuit nobis, medioque sub aequore merfit?
 Dic age. Namque mihi, fallax haud ante reper-
 tus,

Hoc vno responso animum delusit Apollo:

Qui fore te ponto incolumen, finesque canebat
 345

Venturum Ausonios. Eu haec promissa fides est?

Ille autem: Neque te Phoebi cortina fefellit,
 Dux Anchisiade, nec me deus aequore merfit.
 Namque gubernaculum multa vi forte reuolsum,
 Cui datus haerebam custos, cursusque regebam, 350
 Praecipitans traxi mecum. Maria aspera iuro,
 Non vllum pro me tantum cepisse timorem,
 Quam

338. *Libyco cursu*, i. e. ne, quam l. 5, v. 840 nar-
 navigatione de Carthagi-rat.

Quam tua ne, spoliata armis, excussa magistro,
Deficeret tantis navis surgentibus undis.

Tres notus hibernas inmensa per aequora noctes

355

Vexit me violentus aqua: vix lumine quarto

Prospexi Italiam summa sublimis ab unda.

Paullatim adnabam terrae: iam tuta tenebam;

Ni gens crudelis mandida cum veste grauatum,

Prenfantemque vncis manibus capita aspera mon-

tis, 360

Ferro inuasisset, praedamque ignara putasset.

Nunc me fluctus habet, versantque in litore venti.

Quod te per coeli iocundum lumen et auras,

Per genitorem oro, per spes surgentis Iuli;

Eripe me his, inuicte, malis: aut tu mihi terram 365

Iniice, namque potes; portusque require Velinos.

Aut tu, si qua via est, si quam tibi diua creatrix

Ostendit (neque enim, credo, sine numine diuom

Flumina tanta paras Stygiamque innare paludem),

Da dextram misero, et tecum me tolle per undas;

370

Sedibus vt saltem placidis in morte quiescam.

Talia fatus erat, coepit quum talia vates:

Vnde haec, o Palinure, tibi tam dira cupido?

Tu Stygias inhumatus aquas annemque seuerum

Eume-

356. *Lumine*, i. e. diei dem aetate Virgilii nondum quarto. erat condita; de tractu igi-

366. *Portus Velinos*, in tur regionis, in quo con- litore Lucaniae haud pro- denda erat *Velia* eum lo- cul vrbe *Velia*. *Velia* qui- qui puta,

Eumenidum adspicies, ripamue iniussus abibis?

375

Desine fata deum flecti sperare precando.

Sed cape dicta memor, duri solatia casus.

Nam tua finitimi, longe lateque per vrbes

Prodigiis acti coelestibus, ossa piabunt;

Et statuent tumulum, et tumulo sollemnia mittent;

380

Aeternumque locus Palinuri nomen habebit.

His dictis curae emotae, pulsusque parumper

Corde dolor tristi: gaudet cognomine terra.

Ergo iter inceptum peragunt, fluuioque propin-

quant;

Nauita quos iam inde vt Stygia prospexit ab vnda

385

Per tacitum nemus ire, pedemque aduertere ripae,

Sic prior adgreditur dictis, atque increpat vltro:

Quisquis es, armatus qui nostra ad flumina tendis,

Fare age, quid venias: iam istinc et conprime gres-

sum.

Umbrarum hic locus est, Somni Noctisque soporae:

rae:

390

Corpora viua nefas Stygia vectare carina.

Nec vero Alciden me sum laetatus euntem

Adce-

381. *Locus*, Promontorium *Capo di Palinuro*. inferos descendit, charon
territus eum statim suscepit.

392. *Alcides*, Hercules. Ob quam rem anno-
Nota Seruii, qua meliorem gro in compedibus fuit.
adferre nescio, haec est: Ideo ergo non laetatus sci-
Lectum est et in Orpheo, licet propter supplicium.
quod, quando Hercules ad

Adcepisse lacu, nec Thesea Pirithoumque:
 Dis quamquam geniti, atque inuicti viribus, essent.
 Tartareum ille manu custodem in vincla petiuit;
 395
 Ipsius a folio Regis traxitque trementem:
 Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.
 Quae contra breuiter fata est Amphryfia vates:
 Nullae hic insidiae tales; absiste moueri:
 Nec viui tela ferunt: licet ingens ianitor antro 400
 Aeternum latrans exsangues terreat umbras:
 Casta licet patruum feruet Proserpina limen.
 Troius Aeneas, pietate insignis et armis,
 Ad genitorem imas Erebi descendit ad umbras.
 Si te nulla mouet tantae pietatis imago, 405
 At ramum hunc (aperit ramum qui veste latebat)
 Adgnoscas. Tumida ex ira tum corda residunt;
 Nec plura his. Ille admirans venerabile donum
 Fatalis virgae, longo post tempore visum,
 Caeruleam aduertit puppim, ripaeque propinquat,
 410
 Inde alias animas, quae per iuga longa sedebant,
 Deturbat, laxatque foros: simul adcipit alueo
 Ingen-

394. *Dis geniti*, Hercules Ioue; Theseus Neptuno; Pirithous Ixione; Secundum vero Homerum Ioue.

397. *Dominam*. Proserpinam.

398. *Amphryfia vates*, Sibylla.

399. *Absiste moueri*. Exime metum animo, desine turbari.

409. *Fatalis* Conf. v. 146.

412. *Fori*, das Verdeck auf dem Schiffe.

Ingentem Aenean. Genuit sub pondere cymba
 Sutilis, et multam adcepit rimosa paludem.
 Tandem trans fluuium incolumis vatemque virum-
 que 415

Informi limo glocaque exponit vlua.

Cerberus haec ingens latratu regna trifauci
 Personat, aduerso recubans immanis in antro.
 Cui vates, horrere videns iam colla colubris,
 Melle soporatum et medicatis frugibus offam 420
 Obiicit. Ille fame rabida tria guttura pandens
 Conripit obiectam, atque inmania terga resoluit
 Fusus humi totoque ingens extenditur antro.
 Occupat Aeneas aditum custode sepulto,
 Euaditque celer ripam inremeabilis vndae. 425

Continuo auditae voces, vagitus et ingens,
 Infantumque animae flentes in limine primo:
 Quos dulcis vitae exfortes, et ab vbere raptos,
 Abstulit atra dies, et funere merfit acerbo.

Hos

413. *Genuit Cymba*. Cym- Medicatus, was Arznei in
 ba leues umbras ferre sue- oder bey sich hat, oder
 ta ingeniose gemere dici- durch Arzneymittel zuwege
 tur sub pondere, duorum gebracht wird.
 corporum vicorum. *Sutilis*, 424. *Sepulto adde Somno*.
 genähet, was Stathen hat. Postquam Cerberus Orci
 Cymba non ad ferenda one- custos vi soporis oppressus,
 ra; sed ad ferendas umbras somnoque sepultus erat.
 destinata vel ex corio, vel 426. *Monuimus Sup.* ad
 ex leuibus arborum corti- v. 292 non ignotas fuisse
 cibus, et secundum Aegyp- veteribus, Poetis in primis,
 tios ex papyro confecta le- sacras paginas, diuinaque
 pide fingitur. volumina nostra. Ouidii

417. *Cerberus*. Vid. My- libr. metamorphos. initio
 tholog. p. 63. eadem fere ideae sunt,

420. *Offa*, ein Bissen, quae Mosis; et Clemens
 ein Brocken, ein Stück. Alexandrin. l. 1. Stromat.
Soporatum, soporiferam. de Numa ait: Numa ex

Hos iuxta falso damnati crimine mortis. 430

Nec vero hae sine sorte datae, sine iudice, sedes.

Quaesitor Minos urnam mouet: ille silentum

Conciliumque vocat, vitasque et crimina discit.

Proxima deinde tenent inaeſti loca, qui ſibi letum

Infantes peperere manu, lucemque perofſi 435

Proie-

his, quae a Moſe tradita ſunt, adiutus. Si accurate Maronem ſeruteris, vnumque locum cum altero conferas, cui reſpondet, facile intelliges, tres eſſe regiones pro triplici hominum ſorte, quorum vna

pars leuioreſ; altera grauioreſ poenas dat; tertia vero in campos elyſios admittitur. Poenarum aeternitas e Tytſii, Sifyphi, Ixionis, ac Tantalſi cognoscitur. Certe Lucretius:

Si certam finem eſſe viderent

Aerumnarum homines, aliqua ratione valerent

Religionibus atque minis obſiſtere vatum:

Nunc ratio nulla eſt, reſtandi nulla facultas;

Aeternas quoniam poenas in morte timendum eſt.

De Theſeo ipſe Virgilius tes liberorum onere ſe liberaturi infantes expoſuerint. Quaeſitor hieſſ der Praetor, der Vorſteher ei-neſ öffentlichen Gerichtes, der die Richter durchs Loos erwählen hieſſ. Urnam mouere ſortiri eſt. Minos Quaeſitore Praetor. Quae imago?

434. Miſeret Maronem hominum miſeratione quam poena grauiore dignorum, amantes prolium matres, qui vel atra bile acti, vel nutricesque eo maiorem eorum curam gerant, ſi intel-abrepti vim ſibi intulere. ligerent, vita functas tristi Praeclare Pluto in Phaeſaltim ſcaligine puniendas don. t. 2: Miſit Deus hominem in mundum, et velle inhumanus inter Romanos, qui vel hodie apud ſpoſuit. Recedere ab ea ſinenſes obtinet, vt paren-iniuſſu Numinis neſas eſt.

Proiecere animas. Quam velent aethere in alto
 Nunc et pauperiem et duros perferre labores !
 Fas obstat, tristisque palus inamabilis vnda
 Adligat, et nouies Styx interfusa coërcet.
 Nec procul hinc partem fusi monstrantur in om-
 nem 440

Lugentes campi. Sic illos nomine dicunt.
 Hic, quos durus amor crudeli tabe peredit,
 Secreti celant calles, et myrtea circum
 Silva tegit. Curae non ipsa in morte relinquunt.
 His Phaedram Procrinque locis, maestamque Eri-
 phylen, 445

Crudelis nati monstrantem volnera, cernit,

Euad-

436. *Quam velent.* Haec rum fruticibus se oculuit.
 legentis animo occurrit, Erechtheus feram esse ratus
 quod hac de re celeberrimam iaculo interemit. *Eri-*
 morum inter Gallos Philo-phyie Amphiarai vatis grae-
 fophorum vnus ait : Tu ci vxor dono aurei mori-
 T'ennuies de vivre, et tu lis corrupta iussu mariti a
 dis, la vie est un mal. Tot filio interficitur. Imago
 ou taret tu feras console monstrantis volnera a filio
 et tu diras : la vie est un illata miseratione, et artis
 bien. Corrige tes affections virgilianae penicillo admi-
 deregrees, et ne brule pas ratione dignissimam esse ne-
 ta maison pour n'avoir pas mo non videt.
 la peine de la ranger.

445. *Phaedra* Minois fi-
 lia quum repulsam ab Hi-
 polyto, quem deperibat, tulisset, amoris ac maero-
 ris remedium morte et su-
 spendio quaesivit. *Procris*
 Erechthei Atheniensium re-
 gis filia vxor Cephali Ze-
 lotypa, quae riualem femi-
 nam metuens vestigiisque
 venatum euntis coniugis ve-
 stigiis inhaerens sub arbo-
 rum fruticibus se occu-

Euadnenque, et Pasiphaën: his Laodamia
 It comes, et iuuenis quondam, nunc femina, Cae-
 neus,
 Rursus et in veterem fato reuoluta figuram.
 Inter quas Phoenissa recens a vulnere Dido 450
 Errabat filua in magna: quam Troius heros,
 Vt primum iuxta stetit, agnouitque per vmbra
 Obscuram, qualem primo qui surgere mense
 Aut videt, aut vidisse putat, per nubila, Lunam,
 Demisit lacrimas, dulcique adfatus amore est: 455
 Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo
 Venerat, extinctam, ferroque extrema secutam;
 Funeris heu tibi causa fui? Per sidera iuro,
 Per superos, et, si qua fides telluere sub ima est,
 Inuitus, regina, tuo de litore cessi. 460

F

Sed

luit. Erechens feram esse eius complexu animam egit
 ratus eam iaculo interemit. *Caeneus* seu *Caenis*, preci-
Eriphyle Amphiarai vatis bus a Neptuno impetrauit,
 graeci vxor dono aurei mo- vt in virum mutaretur?
 rilis corrupta iussu mariti Non ita multo post supe-
 a filio interficitur. Imago ros precibus tam fatigauit
 monstrantis vulnera a filio dice, donec ei feminam
 illata miseratione, et artis denuo induere licuisset.
 virgilianae penicillo admi- 450. *Inter quas Dido.*
 ratione dignissimam esse ne- Locus nobilissimus et in
 mo non videt. perfectissimis Virgilio ope-
 ribus adnumerandus. Dido

447. *Euadne* Martis filia recens a vulnere, — per
 vxor Capanei in occisi ma- umbram agnita, torua tuens,
 riti pyram infiliit. *Pasiphe* — solo fixos oculos tenens,
 solis filia Minois regis Cre — nullam excusationem ac-
 tae vxor tauri amore fla- cipiens, — reficiens deni-
 dali. *Laodamia* Acasti filia que in nemus ad Sichacum
 Plotefilai vxor occisi ma- non potest non tenere Le-
 ti umbram vt per Deos ctoris et intuentis oculos,
 sibi conspiciere liceret, pe- et sentientem animum.
 iit. Voti sui damnata in

Sed me iussa deum, quae nunc has ire per umbras,
 Per loca fœta situ cogunt, noctemque profundam,
 Imperiis egere suis; nec credere quini
 Hunc tantum tibi me discessu ferre dolorem.
 Siste gradum, teque adspectu ne subtrahe nostro.

465

Quem fugis? extremum, fato quod te adloquor,
 hoc est

Talibus Aeneas ardentem et torua tuentem

Lenibat dictis animum, lacrimasque ciebat.

Illa solo fixos oculos auersa tenebat:

Nec magis incepto voltum sermone mouetur, 470

Quam si dura silex aut steter Marpesia cautes.

Tandem conripuit sese, atque inimica refugit

In nemus umbriferum: coniux ubi pristinus illi

Respondet curis, aequatque Sichaeus amorem.

Nec minus Aeneas, casu percussus iniquo, 475

Prosequitur lacrimans longe, et miseratur euntem.

Inde datum molitur iter. Iamque arua tenebant

Ultima, quae bello clari secreta frequentant.

Hic illi occurrit Tydeus, hic inclutus armis

Parthenopaeus, et Adraști pallentis imago. 480

Hic multum fleti ad superos, belloque caduci

Dardanidae: quos ille omnes longo ordine cernens

Inge-

462. Loca fœta, verwildecende. Glaucus Medon-
 derte, dörtnichte Gegenden, stes, Therfilochus duces,

479. Tydeus, Partheno- qui ad Troiam cum auxi-
 paeus, Adraštus duces bel- liis venerant. Tres Ante-
 li thebani. noris filii Polybus, Agenor,

481. Dardanidae Troiani, Acamas. Polypoeten fuisse
 caduci, qui in bello occisi memorat Homerus; sed a

Ingemuit, Glaucumque, Medontaque, Therfilo-
chumque,

Tres Antenoridas, Cererique sacrum Polyphoeten,
Idaeumque, etiam currus, etiam arma tenentem. 485

Circumstant animae dextra laeuaque frequentes.

Nec vidisse semel satis est: iuuat vsque morari,

Et conferre gradum, et veniendi discere causas.

At Danaum procures, Agamemnoniaeque phalan-
ges,

Vt videre virum, fulgentiaque arma per umbras,
490

Ingenti trepidare metu. Pars vertere terga,

Ceu quondam petiere rates: pars tollere vocem

Exiguam. Inceptus clamor frustratur hiantes.

Atque hic Priamiden laniatum corpore toto

Deiphobum vidit, lacerum crudeliter ora, 495

Ora manusque ambas, populataque tempora raptis

Auribus, et truncas inhonesto vulnere nares.

Vix adeo adgnouit pauitantem, et dira tegentem

Supplicia; et notis conpellat vocibus ultro:

Deiphobe armipotens, genus alto a sanguine Teu-
cri, 500

Quis tam crudeles optauit sumere poenas?

F 2

Cui

partibus Graecorum; nec ter felicissimos huius libri
eum in numerum Troiano locos refert, qui opinio-
rum h. l. referri posse, nem profecto de Aeneae
si inepte, putem. Forte et virtute facit summam.

Troianorum quispiam fuit 492. Ceu quondam duce
hoc nomine. Idaeus auriga Hectore in fugam effusi.

Priami. 495. Deiphobus Priami fl.

489. At Graeci. Heylius.
nius hunc libri locum in-

Cui tantum de te licuit? Mihi fama suprema
 Nocte tulit fessum vasta te caede Pelasgum
 Procubuisse super confusae stragis acervum.
 Tunc egomet tumulum Rhoeteo in litore inanem

505

Constitui, et magna Manes ter voce vocavi.
 Nomen et arma locum servant. Te amice, nequius
 Conspicere, et patria decedens ponere terra.
 Ad quae haec Priamides: nihil o tibi, amice, re-
 lictum:

Omnia Deiphobo solvisti, et funeris umbris. 510
 Sed me fata mea et scelus exitiale Lacaenae
 His misere malis: illa haec monumenta reliquit.
 Namque, ut supremam falsa inter gaudia noctem
 Egerimus, nosti; et nimium meminisse necesse est.
 Quum fatalis equus saltu super ardua venit 515
 Pergama, et armatum peditem grauis adtulit aluo:
 Illa, chorum simulans, euantes orgia circum

Duce-

505. *Tumulum inanem.* rem Datoris laetitiae Dei,
 i. e. cadauere vacuum sepulcrum tamen ei honorarium erexit, v. 507, ne inter manes centum annis errare deberet. ut est Aen. 1, 734 Troianas feminas per urbem circum ducebat clamantes *Euoe!* *Euoe.* Et hoc *euantes* est, nihil aliud. Ultimo die festa laetitiae a troianis Graecos abiisse ratis celebrata fuisse patet Aen. 2, 249: *Nos delubra Deum miseri festra velamus fronde per urbem.* Verum an ipsa Helena in Troiam perfida, suorumque non oblita popularium sublatâ face Sini gnium Achiuis dederit, quo viso in urbem irrupissent

511. *Lacaenae*, lacedaemoniae Helenae, quam Paride mortuo uxorem duxit. Conf. Aen. 1, 654, et 2, 601.

515. *Saltu.* Conf. Aen. 2, 237: *Scandit fatalis machina muros.*

517. *Illa* Helena sollemnia celebrabat laetitiae publicae festa, ac in hono-

Ducebat Phrygias: flammam media ipsa tenebat
 Ingentem, et summa Danaos ex arce vocabat.
 Tum me, confectum curis somnoque grauatum

520

Infelix habuit thalamus, pressitque iacentem
 Dulcis et alta quies, placidaeque simillima morti.
 Egregia interea coniunx arma omnia tectis
 Emouet, et fidum capiti subduxerat ensem:
 Intra tecta vocat Menelaum, et limina pandit. 525
 Scilicet id magnum sperans fore munus amanti,
 Et famam exstingui veterum sic posse malorum.
 Quid moror? inrumpunt thalamo. Comes additus

vna

Hortator scelerum Aeolides. Di talia Graiis
 Instauratione; pio si poenas ore reposco. 530

Sed te qui viuum casus, age fare vicissim,
 Adtulerint. Pelagine venis erroribus actus,
 An monitu diuum? an quae te Fortuna fatigat,
 Vt tristis sine sole domos, loca turbata, adires?
 Hac vice sermonum roseis Aurora quadrigis 535
 Iam medium aethereo cursu traiecerat axem:
 Et fors omne datum traherent per talia tempus:
 Sed comes admonuit, breuiterque adfata Sibylla
 est;

Nox ruit, Aenea; nos flendo ducimus horas.

F 3

Hic

vino somnoque sepultam, ditioni iunctam vid. v. 524.
 omnino adfirmare non au- 529. *Aeolides*, Vlysses.
 fim. Vero similior eorum Conf. Aen. 3, 272.
 opinio est, qui signum a 539. *Nox ruit*. Orto die
 Sinone datum esse aiunt. nobis redeundum.
 Atrocitatem perfidiae pro-

Hic locus est, partis vbi se via findit in ambas : 540
 Dextera, quae Ditis magni sub moenia tendit :
 Hac iter Elysium nobis : at laeua maiorum
 Exercet poenas, et ad inopia Tartara mittit.
 Deiphobus contra : Ne saeui, magna facerdos :
 Discedam, explebo numerum, reddarque tene-
 bris. 545

I decus, i, nostrum ; melioribus vtere fatis.
 Tantum effatus, et in verbo vestigia torfit.
 Respicit Aeneas subito. et sub rupe sinistra
 Moenia lata videt, triplici circumdata muro :
 Quae rapidus flammis ambit torrentibus amnis
 550

Tartareus Phlegethon, torquetque sonantia faxa.
 Porta aduersa, ingens, solidoque adamante co-
 lumnae :

Vis Vt nulla virum, non ipsi exscindere ferro
 Coelicolae valeant. Stat ferrea turris ad auras :
 T isiphoneque sedens, pallas subcineta cruenta,
 555
 Vestibulum exsomnia seruat noctesque diesque.

Hiuc

545. *Explebo numerum.* | pretandi ratione discedere.
 Argutiarum amantes nescio | mus, non video. Sensus
 quid mysterii in his voci- | ipse obuiam it : Admoni-
 bus latere et iuxta Plato- | tu tuo non opus est, Si-
 nis montem certos puri- | bylla. Ipse discedo, ipse
 ficandis Manibus praefixos | redeo ad umbras, quarum
 dies intelligi, quos se iam | in numero sum. *Explebo*
 expleturum adfirmaret Dei- | rursus eorum numerum.
 phobus. Sed cur a vera, | *Reddar* loco huic caligino-
 eaque simplicissimo inter- | so, vnde discessi.

Hinc exaudiri gemitus, et faeua sonare
 Verbera: tum stridor ferri, tractaeque catenae.
 Constitit Aeneas, strepitumque exterritus hausit.
 Quae scelerum facies? o virgo, effare: quibusue
 560
 Vrguentur poenis? qui tantus plangor ad auras?
 Tum vates sic orsa loqui: Dux inclute Teucrum,
 Nulli fas casto sceleratum insistere limen:
 Sed me, quum lucis Hecate praefecit Auernis,
 Ipsa deum poenas docuit, perque omnia duxit, 565
 Gnosius haec Rhadamanthus habet durissima regna,
 Castigatque auditque dolos; subigitque fateri,
 Quae quis apud superos, furto laetatus inani,
 Distulit in feram commissa piacula mortem.
 Continuo fontes vltrix adcincta flagello 570
 Tisiphone quatit insultans, toruosque sinistra
 Intentans angues, vocat agmina faena fororum.
 Tum demum horrifono stridentes cardine sacrae
 Panduntur portae. Cernis, custodia qualis

F 4

Vesti-

557. Sonantia verbera, — stridor ferri, — strepitus victorum catenas post se trahentium, heu quantum horrorem legenti incutiant? Nullum prope carmen vocum et delectu et pondere a Marone tractatum est violentius. damanto, Tisiphone &c. notissimis in vulgus poeticis siquid notionis tibi desit, adi Mytholog.

567. Subigit, cogit. Apud superos, in vita. Furtum jeder listiger, auch böser Streich. Inani, quod latere Deos furti instar putant homines. De Rhadamantho, Tisiphone &c. notissimis in vulgus poeticis siquid notionis tibi desit, adi Mytholog.

574. Panduntur portae. Conf. mox. v. 625. Vtrobique loco inuicem collato patet apertas quidem portas; Aeneam vero adeo ingressum non fuisse, ut potius recta versus campos clypeos processerit. Docet Sibylla. Cernit Aeneas. Nil amplius. Sufficit tamen, ac rem habet Maro. Quam

Vestibulo sedeat? facies quae limina feruet? 575
 Quinquaginta atris inmanis hiatibus Hydra
 Saenior intus habet sedem. Tum Tardarus ipse
 Bis patet in praeceps tantum, tenditque sub umbras,
 Quantus ad aetherium coeli suspectus Olympum.
 Hic genus antiquum Terrae, Titania pubes, 580
 Fulmine deiecti, fundo voluntur in imo.
 Hic et Aloidas geminos, inmania vidi
 Corpora: qui manibus magnum rescindere coelum
 Adgressi, superisque Iouem detrudere regnis.
 Vidi et crudeles dantem Salmonea poenas, 585
 Dum

mira vero arte et narrationis varietati, et dignitati herois sui consuluit?

579. *Suspectus*, prospectus in aera.

580. Parum est in Marone poetica diuini ingenii phantasmata, summamque elocutionis admirari gratiam. Animadvertere simul oportet viri et literis et moribus excultissimi, ciuilem praedentiam. Si oculum in damnatorum poenas conicias, non alios acrius punitos esse videbis, quam qui in ea, quae Societatis ac regnorum prima sunt, legum fundamenta peccarint. Terreri, ac abstergeri ab his inprimis populares suos voluit, qui iis perfectissimum Legislatoris dum conderet urbem inferetque Deos Latio, exemplar ante oculos posuit. Adferuntur igitur puniti v. 580.

qui rebelles in superos fuerunt Gigantes; 2) Qui pietatis, qua in parentes prolen. Ferri oportet, immemores violentas iis manus iniungere. v. 690. 3) Qui fratrum aluere discordias v. 608. 4) Patroni, qui Clientes fefellerunt. v. 609. 5) Auari v. 610. 6) Qui duri in egenos animi sunt. v. 611. 7) Serui et liberi perfidi, qui dominos fallunt. v. 613. 8) Qui patriam auro vendunt. v. 621. 9) Qui tyrannum liberae ciuitati inducunt. v. 621. 10) Qui non patriae, non legum, sed lucri amore ducti leges fingunt re-finguntque prout e re eorum est. 11) Qui Thalamum inuadunt alienum. Quae omnia, quam non fieri sine grauiissimo et societatis et rei publicae detrimento possint ipse vides.

Dum flammās Iouis et sonitus imitatur Olympi.
 Quatuor hic inuectus equis, et lampada quassans,
 Per Graium populos, mediaeque per Elidis urbem
 Ibat ouans, Diuunque sibi poscebat honorem,
 Demens! qui nimbos, et non imitabile fulmen 590
 Aere et cornipedum pulsu simularet equorum.
 At pater omnipotens densa inter nubila telum
 Contorfit; non ille faces, nec fumea taedis
 Lumina; praecipitemque inmani turbine adegit.
 Nec non et Tityon, Terrae omniparentis alum-
 num, 595
 Cernere erat: per tota nouem cui iugera corpus
 Porrigitur: rostroque inmanis voltur obunco
 Immortale iecur tondens, fecundaque poenis
 Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto
 Pectore: nec fibris requies datur vlla renatis. 600
 Quid memorem Lapithas, Ixiona Pirithoumque?

F 5

Quos

586. *Sonitus*, tonitrua. *Salmoneus* rex Elidis, qui pontem in Salmonia Elidis vrbe struxit aereum, aereo-que per eum sublime vectus tonitrua imitatus est, ac iactis per noctem fulminibus subiecor populos terruit. Ipse dein a Ioue fulmine ictus, ac intartarum detrusus est, id quod v. 593. narratur. Contemptim in Salmoneum dicitur; *Ille i. e.* Jupiter, non fictitia tela; non faces et lumen fumeum tuedarum Salmonei more, sed vera fulmina misit.

595. *Tityon*. Versus sex ante alios multo venustissi-

mi. Adspice poeticam Tityi picturam. Oculis singulos colores examina. 601. *Lapithae* gens dura, inmittis animi, nemini exterorum parcens. *Ixion* gentis eius rex. Conf. Georg. 3, 38. *Pirithous* Proserpinam rapturus has Temeritatis suae poenas dedit. Ingens Saxum punitis incubuit iam iamque ruiturum *Sisypho* Conf. Georg. 3, 39. Lectis seu totis auro argentoque diuitibus ad epulas discubuisse veteres notum est. Tori alti, erabne, genialis, was kostbar ist, und zugleich zum

Quos super atra filex iam iam labfura cadentique
 Inminet adsimilis: lucent genialibus altis
 Aurea fulcra toris, epulaeque ante ora paratae
 Regifico luxu. Furiarum maxuma iuxta 605
 Adcubat, et manibus prohibet contingere menfas:
 Exfurgitque facem adtollens, atque intonat ore.
 Hic, quibus inuifi fratres, dum vita manebat,
 Pulsatusue parens, et fraus innexa clienti;
 Aut qui diuitiis foli incubuere repertis, 610
 Nec partem pofuere fuis, quae maxima turba est:
 Quique ob adulterium caesi: quique arma fecuti
 Inpia, nec veriti dominorum fallere dextras,
 Inclufi poenam expectant. Ne quaere doceri,
 Quam poenam; aut quae forma viros fortunaue
 merfit. 615

Saxum ingens volunt alii, radiisue rotarum
 Districti pendent; fedet, aeternumque fedebit,
 Infelix Theseus; Phlegyasque miserrimus omnes

Admo-

Bergnügen dienet = und lu- diues tenetur. Pauper agno-
ftig macht. Iude locutio: torum turba in primis *fua*
Genio, ingenio indulgere. est.
Fulcrum der Fuß, das Ge- 613. *Arma inpia* seruo-
ftell am Kaffbette. rum vel maxime aut liber-

606. *Adcubans* furiarum torum funt in heros fuos
maxima, Megaera certe insurgentium.
vel Aleto — prohibens ad- 618. *Omnes Phlegyas, i. e.*
tingere, — facem artollens, omnes Deorum contemto-
ora tonans, quanta imago? res. *Phlegias* Lapitharum
Quam terribilis species? Rex ignem in templum Apol-
Quis mallet adcumbere? linis delphici iniecit.

610. *Repertis, i. e. par-* 620. *Versus grauiſſimus,*
tis. Incubare, praeclare. nobiliſſimus, pulcerrimus,
Nempe ſine diuitiarum uſu, cuius doctrina maximis con-
Pofuere pro ſepofuere. Ma- tinuo viris magno in pre-
xima turba fere pauperum tio fuit. Illuſit Maroni gal-
eſt, eamque pro ſua habere lorum quiſpian:

Admonent, et magna testatur voce per umbras:
 Discite iustitiam moniti, et non temnere diuos. 620
 Vendidit hic auro patriam, dominumque potentem
 Inposuit, fixit leges pretio atque refixit.
 Hic thalamum inuasit natae vetitosque hymenaeos.
 Ausi omnes inmane nefas, ausoque potiti.
 Non, mihi si linguae centum sint, oraue centum,
 625
 Ferrea vox omnes scelerum comprehendere formas,
 Omnia poenarum percurrere nomina possim.

Haec ubi dicta dedit Phoebi longaeua sacerdos:
 Sed iam age, carpe viam, et susceptum perfice
 munus:

Adceleremus, ait. Cyclopium educta caminis 630
 Moenia conspicio, atque aduerso fornice portas,
 Haec ubi nos praecepta iubent deponere dona.
 Dixerat, et pariter, gressi per opaca viarum,
 Conripiunt spatium medium, foribusque propin-
 quant.

Occupat Aeneas aditum, corpusque recenti 635
 Spargit aqua, ramumque aduerso in limine figit.

His demum exactis, perfecto munere diuae,

Deue-

Cette sentence est bone et belle;

Mais en Enfer de quoi sert elle.

Phlegyis quidem in tar- 631. *Moenia.* Regia sedes
 tarum detrulis, aeternas-Plutonis ac Proserpinae.
 que poenas luituris adeo Magnifici versus pro regiae
 certe non profuit, ut domus magnificentia.
 cognita doctrinae veritas
 torserit etiam; sed lecta 632. *Praecepta dona,* vir-
 in Marone ac in animum gam auream.
 admissa quanti est pretii?

Deuenere locos laetos, et amoena vireta
 Fortunatorum nemorum, sedesque beatas.
 Largior hic campos aether et lumine vestit 643
 Purpureo; solemque suum, sua sidera norunt.
 Pars in gramineis exercent membra palaestris;
 Contendunt ludo, et fulua luctantur arena:
 Pars pedibus plaudunt choreas, et carmina dicunt.
 Nec non Threicius longa cum veste sacerdos 645
 Obloquitur numeris septem discrimina vocum:
 Iamque eadem digitis, iam pectine pulsat eburno.
 Hic genus antiquum Teucris, pulcherrima proles,
 Magnanimi heroes, nati melioribus annis,
 Ilusque, Assaracusque, et Troiae Dardanus auc-
 tor. 650

Arma

641. Sol suus, i. e. alius a nostro. Conf. Claudian;

*Amissum ne crede diem; sunt altera nobis
 Sidera, sunt orbes alii, lumenque videbis
 Purius, elysiosque magis mirabere campos.*

645. Threicius Sacerdos, 649. Non sine consilio
 Orpheus, longiore cum veste stola ad talos de missa, iterum praemia, locumque
 qua indutus suo fungebatur officio. Propert. l. 2. praemiorum pro quorum-
 eleg. 31: Pythius in longa uis meritorum in rem pu-
 carmina veste sonat. Oblo- blicam, societatemque ci-
 qui unterbrechen die Gesän- uilem magnitudine. Primo
 ge der andern, illorum, loco magnanimi heroes ve-
 qui carmina dicunt v. 644. niunt, nati temporibus he-
 Numeris pro aduerbio nu- roicis; 2) milites, ciuesque,
 merose Discrimina vocum, qui pro patria pugnantes
 diuersas sono fides. Pecten decora retulere vulnera. v.
 non plectrum est, sondern 660. 3) Sacerdotes et va-
 ein anders Instrument, das tes pii, qui doctrina et ex-
 einem Ranne ähnlich sah, emplo populum instituere.
 womit man die Seitenspie- 661. 4) Artium liberalium
 le schlug. et cultores, et inuentores.
 v. 663. 5) Denique innu-
 merae gentes, ac populi

Arma procul, currusque virum miratur inanis.
 Stant terra defixae hastae, passimque soluti
 Per campos pascuntur equi. Quae gratia currum
 Armorumque fuit viuis, quae cura nitentes
 Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos. 655
 Conspicit, ecce, alios dextra laeuaque per herbam
 Vescentes, laetumque choro Paeana canentes,
 Inter odoratum lauri nemus: vnde superne
 Plurimus Eridani per filuam voluitur amnis.
 Hic manus, ob patriam pugnando volnera passi,
 660

Quique sacerdotes casti, dum vita manebat,
 Quique pii vates, et Phoebæ digna locuti,
 Inuentas aut qui vitam excoluere per artes,
 Quique sui memores alios fecere merendo:
 Omnibus his niuea cinguntur tempora vitta. 665
 Quos circumfusus sic est adfata Sibylla;
 Musaeum ante omnes: medium nam plurima turba
 Hunc habet, atque humeris exstantem suspicit
 altis:

Dicite, felices animae, tuque, optime vates:

Quae

de diis, ac de re publica | cidunt, amoeno regionum
 bene meriti. v. 706. Quam | tractus numquam carere vo-
 praeclara omnia, quam | luerunt, qui locorum amae-
 optime digesta. | nitati pingendae studuere.

659. Eridanus Rex fluuii- | 667. Musaeum Orphei di-
 rum dictus pro quouis alio | scipulum, magni nominis
 sumitur. Fluuiis vero, iis | inter doctorum agmina, va-
 in primis, qui Superne e- | tum praecipue, ac Philo-
 loco editiore deuoluntur, | sophorum, sacrorum item
 aut in subiectam petram | arcanorum prae aliis con-
 amaeno cum strepitu de- | scium.

Quae regio Anchisen, quis habet locus? illius
ergo 670

Venimus, et magnos Erebi tranauimus amnes.
Atque huic responsum paucis ita reddidit heros:
Nulli certa domus. Lucis habitamus opacis,
Riparumque toros et prata recentia riuis
Incolimus. Sed vos, si fert ita corde voluntas, 675
Hoc superate iugum; et facili iam tramite sistam.
Dixit, et ante tulit gressum, camposque nitentes
Desuper ostentat: dehinc summa cacumina lin-
quant.

At pater Anchises penitus conualle virenti
Inclusas animas, superumque ad lumen ituras, 680
Lustrabat studio recolens, omnemque suorum
Forte recensēbat numerum, carosque nepotes,
Fataque, fortunasque virum, moresque, manus-
que.

Isque vbi tendentem aduersum per gramina vidit
Aenean, alacres palmas vtrasque tetendit; 685
Effusaeque genis lacrimae; et vox excidit ore:
Venisti tandem, tuaque spectata parenti
Vicit iter durum pietas? datur ora tueri,
Nate tua; et notas audire et reddere voces?

Sic

680. *Inclusas*, collectas. | liter fluente versu animis
687. *Venisti tandem*, — | legentium se insinuat? Ab
datur ora tueri, — et Na- | ipsa paternae indolis natu-
te tua. Quanta suauitas | ra accepta est, quae cur-
carmini inest? *Patris* qui | sum numerorum temperat,
esse solet, quam tenerri- | harmonia. Locus a v. 679 —
mus adfectus, quam mol- | 702. nobilissimus.

Sic equidem ducebam animo, rebarque, futurum,
690

Tempora dinumerans: nec me mea cura fefellit.

Quas ego te terras et quanta per aequora vectum
Adcipio! quantis iactatum, nate, periclis!

Quam metui, ne quid Libyae tibi regna nocerent!

Ille autem: Tua me, genitor, tua tristis imago, 695

Saepius occurrens, haec limina tendere adegit;

Stant fale Tyrrheno classes. Da iungere dextram,

Da, genitor; teque amplexu ne subtrahe nostro.

Sic memorans largo fletu simul ora rigabat.

Ter conatus ibi collo dare brachia circum: 700

Ter frustra comprensa manus effugit imago,

Par leuibus ventis, volucrique simillima somno.

Interea videt Aeneas in valle reducta

Seclusum nemus, et virgulta sonantia filuis,

Lethaeumque, domos placidas qui praenatat, am-
nem. 705

Hunc circum innumerae gentes populi que vola-
bant;

Ac, veluti in pratis, vbi apes aestate serena

Floribus insidunt variis, et candida circum

Lilia funduntur: strepit omnis murmure campus.

Horrescit visu subito, causasque requirit 710

Inscius Aeneas, quae sint ea flumina porro,

Quiue viri tanto conplerint agmine ripas.

Tum pater Anchises: Animae, quibus altera fato

Cor-

701. Occurrunt iterum | 713. Quibus altera fato
iidem versus ex lib. 2, | debentur corpora. Deducta
v. 793. | haec absque dubio ex ve-

Corpora debentur, Lethaei ad fluminis vndam
Securos latices et longa obliuia potant. 715

Has equidem memorare tibi atque ostendere coram
Iampridem, hanc prolem cupio enumerare meo-
rum:

Quo magis Italia mecum laetere reperta.
O pater, anne aliquas ad coelum hinc ire putan-
dum est

Sublimes animas, iterumque in tarda reuerti 720

Corpora? quae lucis miseris tam dira cupido?

Dicam equidem; nec te suspensum, nate, tenebo:

Suscipit Anchises, atque ordine singula pandit.

Prin-

terum Philosophorum pla- sequerentur, tenerent po-
citis sunt, Pythagorae, So- lteri; hac vero cogitatio-
cratis, Platonis. Doctrina ne, vt hoc ipso Aeneidis
praecipua fuit animam ho- loco nihil splendidius. Po-
minis immortalem esse. scit item hoc intimus, qui
Quum vero luminibus ve- rem politicam cum cultu
rae, diuinaeque religionis religioso committit, nexus.
destituti essent, circum fe- Immensus h. l. se campus
rebantur caecutientes, ne- aperiret, si excurrere, ac
sciique, an rectius animas vagari per omnia liberet.
in corpora reduces mittant Rectius igitur ex summis
(inde Metempsychosis) an doctrinae capitibus, si qui-
caelo, nescio cui, infe- dem ea probe intelligo,
rant. Conf. Georg 4, 220. ea adferam, quae, vt in
Sub coelo fere Planetas, re vberima, compendium
aliaue sidera: intellexere; haud effugiunt. Principio
adeo tamen varia pro va- 1) *Spiritus meus*, anima
riis Philosophorum notio- mundi aerem, terras, aquas,
nibus doctrina fuit, vt di- lunam ac solem alit, ani-
uersam adferre nimis ope- mat omnia permeans. In-
rosum, hocque loco alie- de 2) animae ac vita ho-
num; in vnā vero redi- minum, pecudum, volu-
gere satis difficile sit. crum, piscium. v. 728 —

724. Aeneam a patre An- 29. 3) Illis animabus ex
chise doctrinam doceri, anima mundi velud ex se-
quam et ipse, et qui ipsum mine natis ignea vis, et

Principio coelum ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum Lunae, Titaniaque astra,

725

Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, et magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumque genus, vitaeque vo-
lantum,

Et quae marmoreo fert monstra sub aequore pon-
tus.

Igneus est ollis vigor, et coelestis origo, 730

Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus moribundaque membra.

Hinc metuunt, cupiuntque; dolent, gaudentque;
neque auras

G

Dispi-

aetherea natura inest. v. 730 — 31. 4) Quum igneus hic et coelestis vigor corpore tamquam carcere inclusus detineatur, inde corporis moles ei obest, eiusque vim igneum tardat v. 731. 5) Ex nexu corporis cum anima nascuntur adfectus animorum metus, dolor, gaudium &c. v. 733. 6) Hae sordes terrestres corporis animae adeo inole- scunt, vt eidem etiam a corpore solutae inhaereant, nec elui nisi difficillime pos- sint. v. 735 — 38. 7) Ad fordes has etuendas purga- tione opus est, ac lustra- tione, quae fit aere, aqua, igne. v. 739 — 42. 8) No- strum omnium Manibus, nemine excepto; (quisque enim suos patitur) purga- tiones istae poenarum simi- les subeundae, ac patien- dae sunt. v. 743. 9) Purgati denique mittimur in cam- pum elysium. v. 744. 10) donec post determinatum tempus (mille e. g. annos, vt est v. 748.) animae ple- nissime purgatae ad pri- stinam puritatem aetheream redeant, et a Deo euocatae ad superas auras ne in cor- pora redire possint. Missis interpretum quorundam in- eptiis secutus sum Maronis literam, sensumque et sim- plicem et obuium. Conf. Heyn. excurs. 726. Confer, *Spiritum*, — corpus, — partesque molis intimo nexu commixtas, velut per *artus* vnus, eius- dem corporis.

Dispiciunt clausae tenebris et carcere caeco.

Quin et supremo quum lumine vita reliquit, 735

Non tamen omne malum miseris, nec funditus

omnes

Corporeae excedunt pestes: penitusque necesse est

Multa diu concreta modis inolescere miris.

Ergo exercentur poenis, veterumque malorum

Supplicia expendunt. Aliae panduntur inanes 740

Suspenfae ad ventos: aliis sub gurgite vasto

Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.

Quisque suos patimur Manis: exinde per amplum

Mittimur Elysium, et pauci laeta arua tenemus:

Donec longa dies, perfecto temporis orbe, 745

Concretam exemit labem, purumque reliquit

Aetherium sensum, atque aurai simplicis ignem.

Has omnes, vbi mille rotam voluere per annos,

Lethaeum ad fluuium deus euocat agmine magno:

Scilicet inmemores supra vt conuexa reuifant, 750

Rursus et incipiant in corpora velle reuerti.

Dixerat Anchises: natumque vnaque Sibyllam

Conuentus trahit in medios, turbamque sonantem:

Et tumulum capit, vnde omnes longe ordine possit

Aduersos legere, et venientum discere voltus. 755

Nunc

737. Sordes hac corporis
elegantem animam velut pe-
stis, ac contagio inficit.

740. Inanes refer ad ven-
tos. Ipsum Inane ist die
Luft, der große Lustraum,
aequi longe adspicientibus
vacuum Inane, nullo cor-
pore impletum videtur.

744. Mittimur pauci, pro
eorum paucitate hominum,
qui in vita bene de diis,
hominibusque merentur.

746. Concretam temporis
diuturnitate.

755. Aduerso, ex aduer-
so vel venientes vel ad-
stantes.

Nunc age, Dardaniam prolem quae deinde sequatur

Gloria, qui maneant Itala de gente nepotes,
 Inlustres animas, nostrumque in nomen ituras,
 Expediam dictis, et te tua fata docebo.
 Ille, vides, pura iuuenis qui nititur hasta, 760
 Proxima forte tenet lucis loca; primus ad auras
 Aetherias Italo conmixtus sanguine surget
 Siluius, Albanum nomen, tua postuma proles:
 Quem tibi longaeuo serum Lavinia coniux
 Educet filius regem, regumque parentem: 765
 Vnde genus Longa nostrum dominabitur Alba.
 Proximus ille Procas, Troianae gloria gentis,
 Et Capys, et Numitor, et qui te nomine reddet

G 2

Siluius

760. *Ille - Siluius.* Omnia prorsus ad Pythagorae doctrinam, qui et suam animam olim ad troiam in Euphorbo fuisse adfirmabat. Ceterum multa super loco hoc nobilissimo monere necesse non est. Admirati sunt eum omnes interpretes. Vaticinia per se Romanis gratissima erant; quid enim gentem superstitioso cultui addictam moueret vehementius quam praesens rerum, quae futurae erant, euentus. Et gloria romani imperii primo e fonte deducta, nec finem habitura, quanta voluptate quiritium perfuderit animos facile ipse senties, ni omni careas sensu. Ornatum poeticum ipse excute. *hasta* pro sceptro est.

763. *Siluius* Albae longae rex, a quo omnes posterius reges agnomen *Siluii* tulere. *Proximus* non serie regum, sed qui tum filio proximus in Elysio erat: Series ordine suo hanc est, 1) *Ianus*, 2) *Saturnus*, 3) *Picus*, 4) *Faunus*, 5) *Latinus I.* Sub hoc venit Euanther Arcas cum Aboriginibus. 6) *Filia Latini Lavinia* erat vxor postea Aeneas. 7) *Siluius*, 8) *Aeneas II.* 9) *Latinus II.* 10) *Alba*, 11) *Capetus*, 12) *Calpetus* et *Capys*. 13) *Tiberinus*, qui suum fluuii nomen reliquit. 14) *Alladius*, 15) *Auentinus*, 16) *Procas* seu *Phocas*. 17) *Numitor* et *Amulius*. 18) *Rhea Syluia*. Cui ex Marte nascuntur, 19) *Romulus*

Siluius Aeneas, pariter pietate vel armis
Egregius, si umquam regnandam adceperit Albam.

770

Qui iuuenes quantas ostendant, adspice, vires!
Atque umbrata gerunt ciuili tempora quercu.
Hi tibi Nomentum, et Gabios, urbemque Fidenam,
Hi Collatinas inponent montibus arces,
(Laude pudicitiae celebres, addentque superbos)

775

Pometios, Castrumque Inui, Bolamque, Coramque
Haec tum nomina erunt, nunc sunt sine nomine
terrae.

Quin et auo comitem sese Mauortius addet
Romulus; Assaraci quem sanguinis Ilia mater
Educat. Viden' ut geminae stant vertice cristae, 780
Et pater ipse suo superum iam signat honore?
En, huius, nate, auspiciis illa incluta Roma
Imperium terris, animos aequabit Olympo,

Septem-

et Remus. Numa Pompe-
lius ex alia stirpe successit.

772. Ciuili quercu, coro-
na querna, quae ciuica di-
cebatur, seruato ciue ob-
tenta.

773. De variis coloniis
agit, quae Italiam eodem
fere in tractu postea occu-
pauere. Nomentum versus
septentrionem 12 milliari-
bus a Roma. Gabii vrbs
Romam inter ac Praeneste.
Fidena a Roma septentrio-
nem versus. Collatia ver-
sus orientem, ne relictis
quidem ruinis superstes.

Suessa Pometia Volscorum
vrbs nomine notior; sed
iam deleta. Castrum Inui
oppidum Rutulorum ad ma-
re tyrrhenum. Bola circa
Praeneste oppidum Ae-
quorum. Cora vrbs Vol-
scorum non ita procul a
Pometia.

780. Imperium terris &c.
Nihil hoc versu magnifi-
centius, quo quid excel-
sus illustriusue poetica
Phantasia eniti in lucem pos-
sit, vix videam. Idem sen-
ti de v. 788.

Septemque vna sibi muro circumdabit arces,
 Felix prole virum. Qualis Berecynthia mater 785
 Inuehitur curru Phrygias turrita per vrbes,
 Laeta deum partu, centum complexa nepotes,
 Omnes coelicolas, omnes supera alta tenentes.
 Huc geminas nunc flecte acies; hanc adspice gen-
 tem,

Romanosque tuos. Hic Caesar, et omnis Iuli 790
 Progenies, magnum coeli ventura sub axem.
 Hic vir, hic est, tibi quem promitti saepius audis,
 Augustus Caesar, Diui genus: aurea condet
 Saecula qui rursus Latio, regnata per arua
 Saturno quondam; super et Garamantas et Indos
 795

Proferet imperium; iacet extra sidera tellus,
 Extra anni Solisque vias, vbi coelifer Atlas
 Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

G 3

Huius

785. Argumenti magnitudi-
 dini excelsissima compara-
 tio respondet ducta a ma-
 tre Deum Cybele. Ipse
 adspectus *turritae* matris re-
 uerentiam inprimit. Cogno-
 sce matris laetitiam a vul-
 tu. Quanti quanti est centum
 nepotes circum eam esse,
 omnes caelicolae sunt. Om-
 nium angusta imago est.
Huc flecte oculos. *Hanc*
 adspice gentem. *Romani*
 hi sunt, *tui* sunt. *Hic* Cae-
 sar — *hic* vir, — *hic*,
 quem &c. Quantus inest
 Spiritus? Quanta vis ex-
 pressionum? Quanta viuis
 coloribus addita gratia?

Nihil excellentius. Omnia
 praeclara, omnia summa.

795. *Super Indos* — *vbi*
coelifer Atlas. Populi in-
 terioris Africae a Romanis
 inter Indos referebantur.
 Simili et vulgi et docto-
 rum ea aetate, qua ple-
 niore orbis terrarum noti-
 tia caruit, inductus opinio-
 ne Maro Georg. 4, 239.
 Nilum a coloratis vsque In-
 dis in sua ostia deduxit.
 Terram subigenelam fore,
 quae *extra anni solisque*
ruimo extra sidera iaceret,
 ad poeticam Hyperbolem
 spectat.

Huius in aduentum iam nunc et Caspia regna
 Responsis horrent Diuum, et Maeotia tellus, 800
 Et septemgeminis turbant trepida ostia Nili,
 Nec vero Alcides tantum telluris obuiat;
 Fixerit aripedem ceruam licet, aut Erymanthi
 Pacarit nemora, et Lernam tremefecerit arcu:
 Nec, qui pampineis victor iuga flectit habenis, 805
 Liber, agens celfo Nyssae de vertice tigres.
 Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis?
 Aut metus Aufonia prohibet consistere terra?
 Quis procul ille autem ramis insignis oliuae
 Sacra ferens? nosco crines incanaeque menta 810
 Regis Romani; primus qui legibus urbem
 Fundabit, Curibus paruis et paupere terra

Missus

800. *Responsis horrent.* Vaticiniis addit oracula a Romanis continuo maximi habitata; iam nunc gentes trepidare septemtrionales, quae ad mare caspium, ad paludem Maeotidem, ad Nilum vitam alias sine metu degebant. Multo exultum esse labore locum, in gratiam nempe Augusti Caesaris populiue romani delectus vocum notat. *Hor- vere sich entsetzen, vor Furcht außer sich seyn.* Terent. Eun. 1, 2, 4: *tremo, horreoque.* *Turbant trepide,* proturbata trepidant; illud vero multo elegantius, actiue: ac si formidine perculsa ostia ipsa aquas turbarent.

802. *Alcides,* Hercules. Conf. Myth. pag. 198.

805. *Nec qui etc.* i. e. Bacchus, cuius triumphus ex India relatus tanti habetur, quanti vix ullus alius altius herois.

807. Videsne iam, quorsum ista omnia? — nisi ut Romanis et nobilibus et popularibus calcar adderet Maro ad gloriam gentis virtute parandam, ad fines imperii extendendos, ad facinora praeclare gerenda. Quid aliud consilii civilis prudentia surgerent iuuenilibus animis?

811. *Regis romani,* Numa Pompilii.

Missus in imperium magnum. Cui deinde subibit,
Otia qui rumpet patriae, residesque mouebit
Tullus in arma viros, et iam desueta triumphis

815

Agmina. Quem iuxta sequitur iactantior Ancus,
Nunc quoque iam nimium gaudens popularibus
auris.

Vis et Tarquinius reges, animamque superbam
Vltoris Bruti, fascesque videre receptos?
Consulis imperium hic primus faeuasque secures

820

Adcipiet: natosque pater, noua bella mouentes,
Ad poenam pulchra pro libertate vocabit.

Infelix! Vtcumque ferent ea facta minores;
Vincet amor patriae laudumque inmensa cupido.
Quin Decios, Drufosque procul, faeuumque fe-
curi

825

G 4

Adspice

915. *Tullus Hostilius.*

816. *Ancus Martius* regum quartus. *Iactantior*, qui auidae gloriae memor omnes rumorum et concionum ventos, vt ipsis tullii verbis loquar, collegit, re igitur vera iactantior, quam fortior.

818. *Tarquinius*, tarquinius *Priscum*, et *Superbum*.

819. *Bruti* fastum *Tarquinius*, et sexti libidinem vlti. *Fasces receptos*, consulum eiectis regibus receptum.

821. *Natos pater ad poenam* vocabit. *Titus* et *Tibe-*

rius Bruti filii de restituenda tarquiniis regia dignitate cogitantes, *iudice ac spectatore* patre palam in foro virgis caesi ac securi percussi sunt. *Vtcumque ferent*, Quidquid de hoc facinore sentiant posterius; seu laudi Bruto seu crimini dent; siue patrem iudici siue iudicem patri praeferentes, tamen amorem patriae, ac gloriae cupiditatem ipso in hoc facinore vicisse non negabunt.

825. *Decii* pater et filius, quorum vterque pro patria cecidit. *Drusorum* stirpes nobilissima, pluribus vic-

Adspice Torquatū, et referentem signa Camillum.
 Illae autem, paribus quas fulgere cernis in armis,
 Concordes animae nunc, et dum nocte prementur,
 Heu quantum inter se bellum, si lumina vitae
 Adtigerint, quantas acies stragemque ciebunt! 830
 Aggeribus focer Alpinis atque arce Monoeci
 Descendens; gener aduersis instructus Eois.
 Ne, pueri, ne tanta animis adfuefcite bella:
 Neu patriae validas in viscera vertite vires.
 Tuque prior, tu parce, genus qui ducis Olympo:
 835

Proiice tela manu, sanguis meus.
 Ille triumphata Capitolia ad alta Corintho
 Victor aget currum, caesis insignis Achiuis.
 Eruet

toris pro patria obtentis | *sua victrici conuersum visce-*
 clara. | *ra dextra.*

826. Manlius Torquatus, 835. Tu - sanguis meus, -
 faeuus, ac iusto imperiosior. | *proiice tela, - proiice pri-*
 M. Furius Camillus ablata | *mus.* Nobilissima et dul-
 a Gallis signa victor refe- | *cissima expressio Iulius Cae-*
 rens. | *far ab Iulo Ascanio et ve-*

827. Illae animae, Caesar | *nere trahebat originem.*
 et Pompeius, quibus apud | *Notissima erat Caesaris cle-*
 Lucanum bella geri placuit | *mentia. Quem ad modum*
 nullos habitura triumphos. | *teste Cicerone homines nul-*
 Elocutio ornata est. Caesar | *la re Diis propius accedunt,*
 bellum Pompeio illaturus e- | *quam salutem hominibus*
 Gallia transalpina potissi- | *dando; ita is inprimis eo-*
 mum ex alpibus igitur ad- | *nem character animi sit,*
 uentabat. Pompeius ex ori- | *oportet, qui genus Olympo*
 ente potissimum arcessitas | *ducunt. Nobilissimus item*
 copias aduersus Pompeium | *Romanorum character fuit*
 duxit. Alpes eleganter ag- | *parcere subiectis et debellare*
 geres alpini sunt. Monoecius | *superbos.*
 arx sub ipsis alpibus. | *Ille, quem digito mon-*

834. Conf. Lucan. initio | *strat Anchises. L. Mum-*
 l. i, populumque potentem in- | *mius achaicus.*

Eruet ille Argos, Agamemnoniasque Mycenae,
Ipsumque Aeaciden, genus armipotentis Achilli;

840

Vltus auos Troiae, templa et temerata Mineruae.
Quis te, magne Cato, tacitum, aut te, Cossae, relin-
quat?

Quis Gracchi genus? aut geminos, duo fulmina
belli,

Scipiadas, cladem Libyae? paruoque potentem
Fabricium? vel te fulco, Serrane, ferentem? 845

Quo fessum rapitis, Fabii? tu Maxumus ille es,
Vnus qui nobis cunctando restituis rem.

Excudent alii spirantia mollius aera:

Credo equidem; viuos ducent de marmore voltus:

Ora

839. *Eruet ille.* Quis hic ille sit, nescitur. Dubia
certe plurimumque excussa

res inter interpretes est; lite vero nondum decisa.

Rectissima eorum esse vi- detur opinio, qui L. Aemi-
lium Paullum digito mon- stratum fuisse aiunt. Legi-
meretur h. l. Clar. Heya.

844. *Paruo* contentum,

nihilo tamen minus apud Romanos et consilio et auc-
toritate potentem. *Potens*
ein Mann, der Achtung
hat, und viel vermag. Ta-
les sunt apud Ciceron. *po-
tentes homines.*

845. Non puduit Roma-
nos etiam nobiles manum
aratro admouere, et pro-
priis manibus excollere,
quem possiderent, agrum.

Is ipse, de quo sermo est
C. Attilius Serranus ab ara-

tro ad regendam rem pub-
licam ducebatur.

846. *Fessum* lonigore,
quam quae senili Anchises
aetati conueniret, oratione.

Fabiorum gens et generis
antiquitate, quam ad Her-
culem referebant, et rerum
bene gestarum gloria multo
celeberrima. Res de Fabio
Cunctatore nota est.

848. *Excudent alii.* Lo-
corum nobilissimi alter alte-
rum excipiunt. Dicta haec
haud dubie ad Graecorum
inuidiam sunt; non enim
ea tempestate gens alia fuit
ingeniorum ac artium ele-

gantia clarior. Quanto spi-
ritu, qui proprius Roma-
norum erat, reliquis artibus
Graeciae relictis sola *ars*
imperandi Romanis adfer-
uetur? haec vero non ex
artium aliarum contentu

Orabunt causas melius, coelique meatus 850
 Describent radio, et surgentia sidera dicent:
 Tu regere imperio populos, Romane, memento;
 Hae tibi erunt artes; pacisque imponere morem,
 Parcere subiectis, et debellare superbos.

Sic pater Anchises, atque haec mirantibus addit:

Adspice, ut insignis spoliis Marcellus opimis 855
 Ingreditur, victorque viros supereminet omnes!
 Hic rem Romanam, magno turbante tumultu,
 Sistet, eques sternet Poenos, Gallumque rebellem,
 Tertiaque arma patri suspendet capta Quirino. 860
 Atque hic Aeneas; vna namque ire videbat
 Egregium forma iuuenem et fulgentibus armis,
 Sed frons laeta parum, et deiecto lumina vultu:
 Quis, pater, ille, virum qui sic comitatur euntem?
 Filius, anne aliquis magna de stirpe nepotum? 865
 Qui strepitus circa comitum! quantum instar in
 ipso est!

Sed Nox atra caput tristi circumuolat umbra.

Tum

(harum et gloria et utilitate Romani aequè ducebantur ac Graeci) sed ex spiri- tus romani insolentia diei, probe animaduerte. Conf. v. 854, 835. Aen. item I, 264.	859. <i>Eques</i>, dux. 363. Nihil hoc iterum loco dulcius, nihil orna- tius. Iunio rem Marcellum praematura morte abreptum fuisse facile quis ex ipsis Romanorum annalibus di- dicerit. Quanta vero arte, quanto affectu is inducitur fronte parum laeta, - deiecto in terram vultu? quando ingenio Nox ei comes, et volans circum caput additur? - Quanto ornatu v. 870, ter-

856. In gratiam M. Mar-
 celli haec dici (Conf. notul.
 ad eclog. 4, 7.) nemo non
 suspicabitur. Percurre ocu-
 lis omnem loci pulcritudi-
 nem, qua nulli priorum
 cedit.

Tum pater Anchises, lacrimis ingressus obortis:
 O nate, ingentem luctum ne quaere tuorum:
 Ostendent terris hunc tantum fata, neque vltra 870
 Esse finent. Nimium vobis Romana propago
 Visa potens, superi, propria haec si dona fuissent.
 Quantos ille virum magnam Manortis ad urbem
 Campus aget gemitus! vel quae, Tiberine, videbis
 Funera, quum tumulum praeter labere recentem!
 875

Nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos
 In tantum spe tollet auos: nec Romula quondam
 Villo se tantum tellus iactabit alumno.
 Heu pietas, heu prisca fides, inuictaque bello
 Dextra! non illi se quisquam inpune tulisset 880
 Obuius armato, seu quum pedes iret in hostem,
 Seu spumantis equi foderet calcaribus armos.
 Heu, miserande puer! si qua fata aspera rumpas,
 Tu Marcellus eris. Manibus date lilia plenis:
 Purpureos spargam flores, animamque nepotis 885
 His saltem adcumulem donis, et fungar inani
 Munere. Sic tota passim regione vagantur
 Aëris in campis latis, atque omnia lustrant.
 Quae postquam Anchises natum per singula duxit,
 Incen-

ris *ostensus* tantum dicitur? iusto fere nimium satis
 - *Donum* fuisse v. 872. ele- prodit.
 ganter refert; sed mutuo 875. *Campus aget* pro:
 fere datum, non - *proprium*. in campo agetur.
 Laus adiecta etsi nec in- 886. *Inani munere*. Conf.
 uentionis laude, nec splen- Aen. II, 52. *vano nihil*
 dore ornatus poetici careat, profuturo, *moesti comita-*
 studium tamen placendi *mur honore*.

Incenditque animum famae venientis amore: 890
 Exin bella viro memorat quae deinde gerenda,
 Laurentesque docet populos, urbemque Latini:
 Et quo quemque modo fugiatque feratque laborem.
 Sunt geminae Somni portae: quarum altera fer-

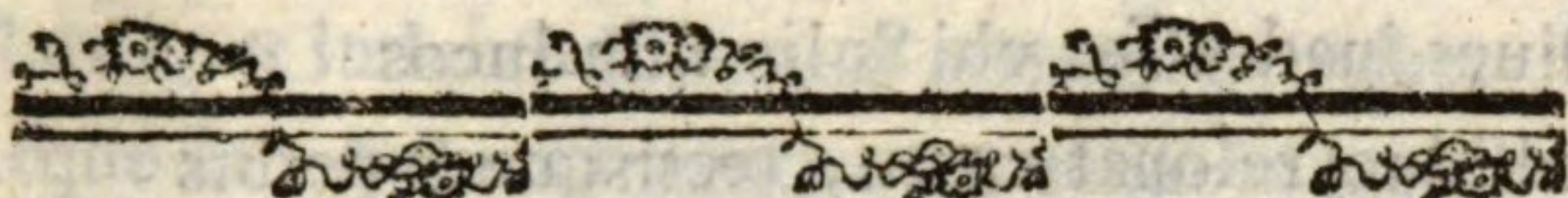
Cornea; qua veris facilis datur exitus umbris: 895

Altera candenti perfecta nitens elephanto;
 Sed falsa ad coelum mittunt insomnia Manes.
 His ibi tum natum Anchises vnaque Sibyllam
 Prosequitur dictis, portaque emittit eburna.
 Ille viam fecat ad navis, fociosque reuifit. 900
 Tum se ad Caietae recto fert litore portum.
 Ancora de prora iacitur: stant litore puppes.

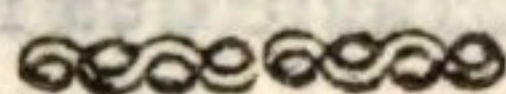
P. VIR-

895. *Veris umbris*, i. e. *tae somniis* ab homero po-
 iis somniis, quibus mor-
 tuorum umbrae verae dor-
 mientibus adparent, id,
 quod iis per Deos licuisse
 ex Aen. 5, 722. patet. *Falsa*
insomnia non alia sunt, quam
 quae veris ex aduerso po-
 nuntur, i. e. non ipsae um-
 brae, sed umbrarum phan-
 tasmata, laruae. Duae por-
 itae sunt; cornea vna;
 eburnea altera. Cui rationi
 innitatur fictio, aliqua vix
 coniectura, quae accipi pos-
 sit, haud facile adsequeris,
 sed retenta fere a Poetis est.
 Conf. Horat. 3, 27. *an vi-*
tiis carentem ludit imago va-
na, quae porta fugiens ebur-
na somnium ducit.

P. VIRGILII MARONIS
AENEIDOS
LIBER VII.

Tu quoque litoribus nostris, Aeneia nutrix,
Aeternam moriens famam, Caieta, dedisti.
Et nunc servat honos sedem tuus, ossaque nomen
Hesperia in magna, si qua est ea gloria, signant.
At pius exsequiis Aeneas rite solutis, 5
Aggere composito tumuli, postquam altra quie-
runt

Aequora, tendit iter velis, portemque relinquit.
Adspirant aurae in noctem, nec candida cursus
Luna negat: splendet tremulo sub lumine pontus.
Proxima Circaeae raduntur litora terrae: 10

Diues

1. *Tu quoque.* Sepelit Aeneas Caietam nutricem suam, locumque ipsum ab eius nomine Caietam adpellat. Eundem honorem Caietae defert, quem Misenus l. 6, 202; et Palinurus l. 6, 381. acceperat. Inde: *tu quoque.* Honos sepulcri, ac tumuli.

4. *Hesperia*, Italia.

8. Versus duo multo elegantissimi. Pulcerrimus visu est tremulus splendor e tremulis aquis ad rei naturam pictus.

10. Circes insula, hodie monte Circello. Fabula Circaeae ex Mythol. adeo nota est, ut nihil magis.

Diues inadcessos vbi Solis filia lucos
 Adsiduo resonat cantu, tectisque superbis
 Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
 Arguto tenues percurrents pectine telas.
 Hinc exaudiri gemitus iraeque leonum, 15
 Vincula recusantum, et fere sub nocte rudentium:
 Saetigerique fues, atque in praeseptibus vrsi
 Saeuire, ac formae magnorum vlulare luporum:
 Quos hominum ex facie dea faeua potentibus her-
 his

Induerat Circe in voltus ac terga ferarum. 20
 Quae ne monstra pii paterentur talia Troës
 Delati in portus, neu litora dira subirent;
 Neptunus ventis inpleuit vela secundis:
 Atque fugam dedit, et praeter vada feruida vexit.
 Iamque rubescebat radiis mare, et aethere ab alto
 25
 Aurora in roseis fulgebat lutea bigis:
 Quum venti posuere, omnisque repente refedit
 Flatus,

13. Hoc certe loco adiutium communi more in me-
 euentum festinat Maro. Quam-
 dio conclauis ferre positus
 viuis coloribus pingi po-
 tuissent, quae de Circe nar-
 rantur ostenta; nec inge-
 nium defuisset Virgilio, quo
 conclaue se effunderet. Vin-
 res per se miras ornare cla-
 recusantes exhibentur
 potuisset; iis vero missis ne
 ferae; fere enim homines
 descendere equidem Aeneam
 fuere circes veneficio in-
 iubet. Iucunda tamen ad-
 feras mutatae. Inde v. 18.
 spectu veneficae imago est.
 non lupi vlulant, sed formae
 Sedentis in regia sede, ac
 luporum.
 telam percurrentis pectine,
 25. Posuere, hebint. vel
 de quo Conf. notul. ad Ge-
 se, vel minas suas.
 org. l. 1, 294. Illarum gen-

Flatus, et in lento luctantur marmore tonfae.
 Atque hic Aeneas ingentem ex aequore lucum
 Prospicit. Hunc inter fluuio Tiberinus amoenus, 30
 Vorticibus rapidis, et multa flauis arena,
 In mare prorumpit. Varias circumque supraque
 Adfuetas ripas volucres et fluminis alueo
 Aethera mulcebant cantu, lucoque volabant.
 Flectere iter fociis terraeque aduertere proras 35
 Inperat, et laetus fluuio succedit opaco.

Nunc age, qui reges, Erato, quae tempora rerum,
 Quis Latio antiquo fueris status, aduena classem
 Quum primum Ausoniis exercitus adpulit oris,
 Expediam, et primae reuocabo exordia pugnae. 40
 Tu vatem, tu, diua, mone. Dicam horrida bella:
 Dicam acies, actosque animis funera reges,
 Tyrrhenamque manum, totamque sub arma coac-
 tam
 Hesperiam. Maior rerum mihi nascitur ordo:
 Maius opus moueo. Rex arua Latinus et vrbes 45
 Iam senior longa placidas in pace regebat.

Hunc

28. *Tonfae*; i. e. remi; tur sibi aliquam praesto
 Exscindi enim lignum, de esse vult, quae adiumento
 dolari, et poetice *tonderi* sit, eique, quis Latio anti-
 debuit, donec in remum quo status fuerit etc. quem
 abiret. Conf. Lucret. 2, nescire potuit, aperiret.
 554. *Antennas*, *proram*, Quum Crato elegorum, quo-
 malos, *tonfasque natantes*. rum argumentum fere fle-
 37. *Nunc age*. Propius ad bile est, ac amorum sit,
 rei summam, in qua cardo de quibus extra lib. 4. nihil
 vertitur, accessurus Maro occurrit, praeses esse dica-
 praecipuo in primis ac sin- tur; facile hanc Musam
 gulari ductu opus sibi esse pro qualicumque accipias
 existimabat. Musarum igitur velim.

Hunc Fauno et nymp̄ha genitum Laurente Marica
 Adcipimus. Fauno Picus pater: isque parentem
 Te, Saturne, refert: tu sanguinis vltimus auctor.
 Filius huic, fato diuom, prolesque virilis 50
 Nulla fuit, primaque oriens erepta iuuenta est.
 Sola domum et tantas seruabat filia sedes,
 Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.
 Multi illam magna e Latio totaque petebant
 Aufonia: petit ante alios pulcherrimus omnis 55
 Turnus, auis atausque potens: quem regia con-
 iunx
 Adiungi generum miro properabat amore;
 Sed variis portenta deum terroribus obstant.
 Laurus erat tecti medio in penetralibus altis,
 Sacra comam, multosque metu seruata per annos: 60
 Quam pater inuentam, primas quum conderes
 arces,
 Ipse ferebatur Phoeb̄o sacrasse Latinus,
 Laurentesque ab ea nomen posuisse colonis.
 Huius apes sumnum densae (mirabile dictu)
 Stridore ingenti liquidum trans aethera vectae, 65
 Obfede-

47. Faunus Rex Aborigi-
 num, cum quibus ex Ar-
 cadia in latium migrabat.

Nymp̄ha Marica, an fauni
 vxor, alioque nomina fau-
 na fuerit, merito dubites.

52. Sola filia Lauinia.

56. Regia coniux Amata.

58. Portenta obstant.

60. Metu religioso.

63. Laurentes. Aborigi-
 nes igitur a Lauro Laurentes
 dicuntur. Laurentum regia
 latini sedes hodie Paterno
 et Torre di Paterno est.

Obsedere apicem; et, pedibus per mutua nexis,
 Examen subitum ramo frondente pependit.
 Continuo vates, Externum cernimus, inquit,
 Aduentare virum, et partes petere agmen easdem
 Partibus ex isdem, et summa dominarier arce. 70
 Praeterea, castis adolet dum altaria taedis,
 Vt iuxta genitorem adstat Lauinia virgo,
 Visa (nefas) longis comprehendere crinibus ignem,
 Atque omnem ornatum flamma crepitante cremari,
 Regalesque adcensa comas, adcensa conoram, 75
 Insignem gemmis: tum fumida lumine fuluo
 Inuolui, ac totis Vulcanum spargere tectis.
 Id vero horrendum ac visu mirabile ferri:
 Namque fore inlustrem fama fatisque canebant
 Ipsam; sed populo magnum portendere bellum. 80
 At rex sollicitus monstris, oracula Fauni,
 Fatidici genitoris, adit, lucosque sub alta
 Consulit Albunea: nemorum quae maxuma sacro
 Fonte sonat, faeuamque exhalat opaca mephitim.

H

Hinc

66. *Pedibus per mutua nexis.* Conf. Georg. 4, 257. ibid. vero in primis notul. ad vers. 556.

68. *Externum cernimus;* quia apes e Tyrrheni maris ultimo tractu Laurentum venerant.

70. *Summa dominarier arce;* non enim frondibus; sed ipsi apici arboris insederant.

71. *Praeterea.* Flammam ostendis apud veteres nihil vulgarius. Conf. l. 2, 680.

74. *Nefas* non ipsum ostenti genus; sed quod flamma crinibus virginis il-lapso omnem ornatum capitis concremauerit.

84. *Fonte sonat.* Albunea fons, unde fluvius Albula (hodie la solforata) erumpit. Oraculis ferè luci ac fontes adduntur a Poetis; aut, si maus, in lucis opacis et ad murmur ebullientis seu fontis seu fluminis templa ponebantur, ut locus ipso horrore sacer fieret. *Memphitis ein schwef-*

Hinc Italae gentes, omnisque Oenotria tellus, 85
 In dubiis responsa petunt. Huc dona sacerdos
 Quum tulit, et caesarum ouium sub nocte silenti
 Pellibus incubuit stratis, somnosque petiuit:
 Multa modis simulacra videt volitantia miris,
 Et varias audit voces, fruiturque deorum 90
 Conloquio, atque imis Acheronta adfatur Anernis.
 Hic et tum pater ipse petens responsa Latinus
 Centum lanigeras mactabat rite bidentes,
 Atque harum effultus tergo stratisque iacebat
 Velleribus. Subita ex alto vox reddita luco est: 95
 Ne pete connubiis natam fociare Latinis,
 O mea progenies, thalamis neu crede paratis;
 Externi veniunt generi, qui sanguine nostrum
 Nomen in astra ferent, quorumque ab stirpe ne-
 potes
 Omnia sub pedibus, qua Sol vtrumque recurrens
 100
 Adspicit Oceanum, vertique regique videbunt.
 Haec responsa patris Fauni, monitusque silenti
 Nocte datos, non ipse suo premit ore Latinus:
 Sed circum late volitans iam Fama per vrbes

Auso-

ichter Dampf. Quem gra- futuros rerum dominos, im-
 uem natura fonti odorem periumque suum in omnem,
 dedit; superstitiosi animi qua late patet, orbem qua
 facile latenti Deae, quam sol oritur, et qua occidit,
 creauere, tribuebant. Inde extensuros vaticinatur ora-
 dea *Mephitis* aeris corrupti culum. Parari nempe Latini
 praefes. animus debuit, ut eo faci-
 91 *Acheronta*, Deos, lius adduceretur ad traden-
 Deasque Acherontis. dam externo viro filiam,
 100. *Omnia sub pedibus-* quam habebat, vnicam.
videbunt. Aduenas Troianos

Aufonias tulerat; quum Laomedontia pubes 105
Gramineo ripae religauit ab aggere classem.

Aeneas, primique duces, et pulcher Iulus,
Corpora sub ramis deponunt arboris altae:
Instituuntque dapes, et adorea liba per herbam
Subiiciunt epulis, (sic Iuppiter ille monebat) 110
Et Cereale solum pomis agrestibus augent.

Consumtis hic forte aliis, vt vertere morsus
Exiguam in Cererem penuria adegit edendi,
Et violare manu malisque audacibus orbem
Fatalis crusti, patulis nec parcere quadris; 115
Heus! etiam menfas consumimus? inquit Iulus.

Nec plura adludens. Ea vox audita laborum
Prima tulit finem, primamque loquentis ab ore

H 2

Eripuit

109. *Instituunt dapes.* *Varre* i. e. frangere orbem, particinata est furiarum maxime exteriores die Rinde, ma Celaenno l. 3, 254. venturos quidem in Italiam nec parcere quadro dem Troianos; non ante tamen Bierede (haec placentarum ab iis condendam urbem, forma erat) des Ruchens. quam eos *dira fames ambesas*, *Fatalis crusti* der Kuchen, subigat malis *absumere men-* aus deren Verzehrung bey sas. *Accidit iam*, quod illa dem äußersten Hunger sie ihr praedixerat. *Libum* placentae genus, ein Kuchen. *Adoreus*, was vom Getreide ist. *Schicksal* abnahmen, und die Weissagung der Harpye erfüllt sahen.

Cereale solum idem est, quod 116. *Mensa* h. l. est, quod solum v. III, cui super imlibum, nihil aliud; *solum* posita erant poma. *Eo* venenim latiore sensu omne idum est, vult Iulus, vt ipfas est, cui quidpiam super imarrodere menfas cogamur. ponitur. *Placentis* igitur *Adludens* patri, i. e. *adri-* super troiani imposuere po- dens. *Pater vero vocem lo-* *quentis ab ore eripuit*, nahm *ma agrestia*. *Coegit vero* ihm das Wort vom Munde *exiguae Cereris*, i. e. *placen-* weg, fiel ihm in die Rede. *tae*, quae per se iam *exigua* 118. *Tulit*, adtulit finem; *erat*, et his consumtis *violat-* *ticinium*, finem adesse labo-

Eripuit pater, ac stupefactus numine preffit;
 Continuo, Salve fatis mihi debita tellus, 120
 Vosque, ait, o fidi Troiae saluete Penates.
 Hic domus, haec patria est. Genitor mihi talia,

namque

Nunc repeto, Anchises fatorum arcana reliquit:
 Quum te, nate, fames ignota ad litora vectum
 Adcisis coget dapibus consumere menfas: 125
 Tum sperare domos defessus, ibique memento
 Prima locare manu molirique aggere tecta.
 Haec erat illa fames; haec nos suprema manebat,
 Exitiis positura modum.

Quare agite, et primo laeti cum lumine solis, 130
 Quae loca, quique habeant homines, vbi moenia
 gentis,

Vestigemus, et a portu diuersa petamus.

Nunc pateras libate Ioui, precibusque vocate
 Anchisen genitorem, et vina reponite menfis.

Sic deinde effatus frondenti tempora ramo 135
 Implicat, et Geniumque loci, primamque deorum
 Tellurem, Nymphasque, et adhuc ignota precatur
 Flumina; tum Noctem, Noctisque orientia Signa;
 Idaeumque Iouem, Phrygiamque ex ordine Ma-
 trem,

Innuocat; et duplices Coeloque Ereboque parentes. 140

Hic

rem. Multo igitur eum ad- | tium fieri a precibus, a Sa-
 fectu Aeneas: *Salve Tellus* | crificio?
 etc. | 140. *Duplices parentes*

133. Quid aliud a pio Ae- | venerem inter Deas; An-
 nea expectes, quam ini- | chisen inter Manes.

Hic pater omnipotens ter coelo clarus ab alto
 Intonuit: radiisque ardentem lucis et auro
 Ipse manu quatiens ostendit ab aethere nubem.
 Diditur hic subito Troiana per agmina rumor,
 Aduenisse diem, quo debita moenia condant. 145
 Certatim instaurant epulas, atque omine magno
 Crateras laeti statuunt, et vina coronant.

Postera quum prima lustrabat lampade terras
 Orta dies; urbem, et finis, et litora gentis
 Diuersi explorant: haec fontis stagna Numici, 150
 Hunc Thybrim fluuium, hic fortes habitare Latī-
 nos.

Tum satus Anchisa delectos ordine ab omni
 Centum oratores augusta ad moenia regis
 Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes:
 Donaque fere viro, pacemque exposcere Teucris.
 155

Haud mora: festinant iussi, rapidisque feruntur
 Passibus. Ipse humili designat moenia fossa,
 Moliturque locum; primasque in litore sedes,
 Castrorum in morem, pinnis atque aggere cingit.
 Iamque iter emensi, tures ac tecta Latinorum 160
 Ardua cernebant iuuenes, muroque subibant.

H 3

Ante

144. *Diditur rumor.* *Es* esse riuum: *Riuo di Nemi,*
 gieng das Gerücht aus, *es* *Fontis stagna*, i. e. fontem,
 verbreitete sich. qui non subito erumpen-

150. *Numicus fluuius* pro-
 pe Lauinium Laurentum in-
 ter et Ardeam, qui Paulla-
 tim decreuisse in fontem,
 et denique exaruisse fertur.

154. *Ramis Palladis*, i. e.
 oliuae arboris, quae Palladi
 sacra erat. Conf. *oleam Mi-*
 Sunt, qui putant hodiernum *neruae* Georg. l. I, 18.

Ante urbem pueri, et primaevio flore iuventus,
 Exercentur equis, domitantque in pulvere currus;
 Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacertis
 Spicula contorquent, cursuque ictuque laceſſunt:

165

Quum praefectus equo longaeui regis ad aures
 Nuntius ingentes ignota in veste reportat
 Aduenisse viros. Ille intra tecta vocari
 Inperat, et folio medius confedit auito.
 Tectum augustum, ingens, centum sublime colum-
 nis,

170

Urbe fuit summa, Laurentis regia Pici,
 Horrendum filvis et religione parentum.
 Hic sceptrum adcipere, et primos adtollere fasces
 Regibus omen erat: hoc illis curia templum,
 Hae sacris sedes epulis: hic ariete caeso
 Perpetuis soliti patres confidere mensis.

175

Quin etiam veterum effigies ex ordine auorum
 Antiqua e cedro; Italusque, paterque Sabinus
 Vitifator, curuam feruens sub imagine falcem,
 Saturnusque senex, Ianique bifrontis imago,
 Vesti-

162. *Pueri*, iuvenes, qui quaeuis insignia, ut tum re-
 extra urbem, ut fere solent, gis Latini erant.
 in aperto campo genio in- 178. *Pater Sabinus*. Sabinus
 indulgentes in armis ac equis fandi filius Sabinis genti
 ludebant fingentes praelia, vel ex Lacedaemoniis vel
 cursu ac sagittis, vter alteri oscis ausonibus ortae nomen
 palmam praeriperet, exer- fecit. *Vitifator*, qui primus
 centes. illam gentem terram exco-

173. *Fasces* h. l. non caelestes ponere docuit.
 sunt, quae regibus pos-
 stea romanis, Consulibusque 180. De Saturno et Iano
 praeferebantur; sed regia vid. Mythol. p. 15.

Vestibulo adstabant: aliique ab origine reges,
 Martiaque ob patriam pugnando volnera passi.
 Multaque praeterea sacris in postibus arma,
 Captiui pendent currus, curvaeque secures,
 Et cristae capitum, et portarum ingentia claustra,
 185
 Spiculaque, clipeique, ereptaque rostra carinis.
 Ipse Quirinali lituo, paruaque sedebat
 Subcinctus trabea, laeuaque ancile gerebat
 Picus, equum domitor: quem capta cupidine con-
 iunx

Aurea percussum virga, versumque venenis, 190
 Fecit auem Circe, sparfitque coloribus alas.
 Tali intus templo diuom patriaque Latinus
 Sede sedens Teucros ad sese in tecta vocauit:
 Atque haec ingressis placido prior edidit ore:
 Dicite, Dardanidae, neque enim nescimus et vr-
 bem, 195

H 4

Et

187. *Quirinali lituo.* Ba-
 culum aduncum, quem litu-
 um adpellauerunt. Liu 1,
 18. Eo sceptri loco postea
 utebatur Romulus; huic qui-
 rinalis.

188. *Trabea* ein römisches
 Oberkleid von Purpur mit
 weissen Streifen, die gleich-
 sam die Trabes waren. *An-*
cile (ein runder Schild) scu-
 tum sic dictum a forma;
 quod vndique absque omni
 angulo *ancisum* erat.

189. *Picus equum domi-*
 tor. Ouid. *studiosus equorum*
bello utilium. Metam. 14,
 322. a Circe in auem sui no-

minis mutatus. *Coniux* non
 ipsa, sed quae futura esse
 Pici coniux voluit, quae-
 que, quum spe sua se de-
 lusam cerneret, ira exar-
 descens veneficio regem in
 auem mutauit.

195. *Dicite Dardanidae.*
 Oratio viro graui, ac rege
 digna. Morum candor, ac
 humanitas virum loquuntur
 cultioris aetatis. Pro eo,
 vt missi nuntii exponerent
 priores, quae in mandatis
 habebant, ipse eos adloqui-
 tur, non obscuro animi,
 quo in hos externos fereba-
 tur, indicio.

Et genus, auditque aduertitis aequore cursum,
 Quid petitis? quae caussa rates, aut cuius egentes
 Litus ad Ausonium tot per vada caerula vexit?
 Siue errore viae, seu tempestatibus acti,
 (Qualia multa mari nautae patiuntur in alto) 200
 Fluminis intrastris ripas, portuque fedetis;
 Ne fugite hospitum, neue ignorete Latinos
 Saturni gentem, haud vinclo nec legibus aequam,
 Sponte sua veterisque Dei se mori tenentem.
 Atque equidem memini (fama est obscurior annis)

205

Auruncos ita ferre fenes, his ortus ut agris
 Dardanus Idaeas Phrygiae penetrarit ad vrbes,
 Threiciamque Samum, quae nunc Samothracia
 fertur.

Hinc illum Corythi Tyrrhena ab sede profectum
 Aurea nunc folio stellantis regia coeli 210

Adci-

196. *Auditi aduertitis.* que, quod acceptum erat a
 Non aduentis ignoti fama, maioribus, per manus po-
 nomen, existimatio ante steris tradere, et hac via
 vos iit. Multa audiui de fa- rex didicit fuisse Dardanum
 tis vestris, de rebus prae- quemdam, qui occiso fra-
 clare gestis etc. Conf. inf. tre Iasio profugus ex his
 v. 207. agris, immo e Coryto po-

206. *Aurunci.* Ausones tunc in Samothraciam, pri-
 ipsis troianorum temporibus mum; deinde in Phrygiam
 antiquiores populi eam Ita- fugit, troiamque condidit.
 liam partem iam tum inco- 213. Oratio grauis, omnis
 luerant, quae proxime ad prudentiae ciuilis ac mode-
 Siciliam accedit. Loco de- rationis plena, quam a viro
 inde pulsi Volscos inter ac elegantissimis moribus ex-
 Campanos confederunt, ac cultor, seuero tamen re-
Aurunci dicti sunt. Ea rumque pro persona, quam
 aetate, quae scriptis anna- prae se fert, perito expec-
 libus caruit, solebat quis- tes. Conf. l. I, 521.

Adcipit; et numero diuorum altaribus addit.
 Dixerat. Et dicta Ilioneus sic voce secutus:
 Rex, genus egregium Fauni, nec fluctibus actos
 Atra subegit hiems vestris succedere terris,
 Nec fidus regione viae litusue fefellit: 215
 Consilio hanc omnes animisque volentibus urbem
 Adferimur, pulsi regnis, quae maxima quondam
 Extremo veniens Sol adspiciebat Olympo.
 Ab Ioue principium generis: Ioue Dardana pubes
 Gaudet auo. Rex ipse, Iouis de gente suprema,
 220
 Troius Aeneas tua nos ad limina misit.
 Quanta per Idaeos faeuis effusa Mycenis
 Tempestas ierit campos; quibus actus vterque
 Europae atque Asiae fatis concurrerit orbis;
 Audiit, et si quem tellus extrema refuso 225
 Submouet Oceano, et si quem extenta plagarum
 Quatuor in medio dirimit plaga Solis iniqui.
 Diluuiο ex illo tot vasta per aequora vecti
 Dis sedem exiguan patriis litusque rogamus

H 5

Inno-

215. Non itineris aut via-
 rum ac litorum inscientia,
 sed 1) volentes, et 2) iussu
 Numinum ac oraculorum
 huc venimus. Haec verba
 multam vim in animum La-
 tini habuisse facile creditu
 est; ea enim vera esse ipse
 Latinus oraculi vaticinio,
 ac ostentis admonitus intel-
 lexit.

concusserit, per omnem or-
 bem in orientis, ac occi-
 dentis plagas vsque res no-
 tissima est. Confer cum hac
 tempestate, quod ex ea v.
 228. erupit, diluuium. Sin-
 gulae locutiones multa cum
 dignitate expressae notatu
 dignissimae sunt.

229. Magno cum iudicio
 ac prudentia non multa,

222. Quanta tempestas e-
 Graecia in Troiam se effu-
 derit, ac vtrumque orbem

non magna petit. Quid
 enim? Nihil - aliud, quam-
 sedem exiguan, - et hanc pro

Innocuum, et cunctis vndamque auramque pa-
tentem. 230

Non erimus regno indecores: nec vestra feretur
Fama levis, tantivae abolefcet gratia facti:

Nec Troiam Ausonios gremio excepiffe pigebit.

Fata per Aeneae iuro, dextramque potentem,

Siue fide, seu quis bello est expertus et armis; 235

Multi nos populi, multae (ne temne, quod vltro

Praeferimus manibus vittas ac verba precantia)

Et petiere sibi et voluere adiungere gentes.

Sed nos fata deum vestras exquirere terras

Imperiis egere suis. Hinc Dardanus ortus 240

Huc repetit, iussisque ingentibus vrget Apollo

Tyrrhenum ad Thybrim et fontis vada sacra Nu-
mici.

Dat tibi praeterea Fortunae parua prioris

Munera, reliquias Troia ex ardente receptas.

Hoc pater Anchises auro libabat ad aras: 245

Hoc Priami gestamen erat, quum iura vocatis

More

*patriis diis, - auram paten-
tem.* - Nihil amplius. Et pro
hac benevolentia in re quasi
tenui non immemores bene-
ficii fore pollicetur troia-
norum animos.

235. *Vittae* (binden) *la-
nearae*, quibus caput ho-
stiarum in sacrificiis circum-
dabatur, circum erant oli-
vae etiam ramum, quem
sceptrices praeferebant. Vn-
de et *velamina*, ac *insulae*
ducta e sacris origine aliis
in locis dicuntur.

242. *Dat tibi Aeneas.*

244. *Munera*, quae l. 1,
647. *iliacis erepta ruinis* no-
minat. *Hoc auro* i. e. hoc
cratere aureo. *Gestamen* est,
quod geritur, h. l. haud du-
bie sceptrum. Conf. Aen.
3, 286. *Tiara* eine Haupt-
decke, woben auf auf beyden
Seiten binden herab hiengen.
Persis *cidaris*. *Vestes labore*,
et ipsa manu phrygiarum fe-
minarum confectae.

More daret populis; sceptrumque, facerque tiaras,
Iliadumque labor vestes.

Talibus Ilionei dictis defixa Latinus
Obtutu tenet ora, foloque immobilis haeret, 250
Intentos voluens oculos. Nec purpura regem
Picta mouet, nec sceptrum mouent Priameia tantum,
Quantum in connubio natae thalamoque moratur:
Et veteris Fauni voluit sub pectore sortem.
Hunc illum fatis externa ab sede profectum 255
Portendi generum, paribusque in regna vocari
Auspiciis; huic progeniem virtute futuram
Egregiam, et totum quae viribus occupet orbem.
Tandem laetus ait: DI nostra incepta secudent,
Auguriumque suum. Dabitur, Troiane, quod
optas. 260

Munera nec sperno. Non vobis, rege Latino,
Diuitis vber agri Troiaeue opulentia deerit.
Ipse modo Aeneas, nostri si tanta cupido est,
Si iuugi hospitio properat, fociusue vocari,
Adueniat; voltus neue exhorrescat amicos. 265
Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.
Vos contra regi mea nunc mandata referte.

Est

253. *In connubio moratur.* ex v. 249. oculos Latini in
Mouebat animum purpura, terram defixos, et in vultu
mouebant sceptrum, sed non seu perturbationem animi,
tantum. Magis ei cordi fuit seu dubiam mentem lege.
vnica filia, nubilis, iussu 266. *Tyranni.* Cornel. in
oraculi viro externo traden- Milt. 8. omnes dicuntur ty-
do. Finge te patrem esse, ranni, qui potestate sunt per-
quid aliud teneri adfectus petua in ea ciuitate, quae
sentires in animo? Confer libertate vsa est.

Est mihi nata, viro gentis quam iungere nostrae;
Non patrio ex adyto fortes, non plurima coelo
Monstra sinunt: generos externis adfore ab oris,

270

Hoc Latio restare canunt, qui sanguine nostrum
Nomen in astra ferant. Hunc illum poscere fata
Et reor, et, si quid veri mens augurat, opto.

Haec effatus, equos numero pater eligit omni.
Stabant ter centum nitidi in praesepebus altis. 275

Omnibus extemplo Teucris iubet ordine duci
Instratos ostro alipedes pictisqueapedis.

Aurea pectoribus demissa monilia pendent.

Tecti auro, fuluum mandunt sub dentibus aurum.

Absenti Aeneae currum geminosque iugales, 280

Semine ab aethereo, spirantis naribus ignem,

Illorum de gente, patri quos daedala Circe

Subposita de matre nothos furata creavit.

Talibus Aeneadae donis dictisque Latini

Subli-

268. *Est mihi nata.* Si regem Latinum secundum nostrae aetatis mores, ac ex hodierna rerum publicarum gerendarum ratione metiaris, parum eum fuisse politicum existimabis. At mutantur mores ut tempora. Notatum iam a Serui est, heroicae vitae mores ita ferre, ut virorum fontium nuptias oret filiae ipsae, aut patres ipsi orent. Accessit h. l. Fauni oraculum, — Fauni, qui olim in ea ipsa regione imperitabat.

269. *Sortes,* nil aliud, quam ipsum oraculum. *Monstra* item nil aliud ostenta esse, saepius monuimus.

278. *Monilia,* phalerae aureae; ea nempe monilia, quae aequi sub dentibus mandunt.

281. *Semine ab aethereo,* equos e stirpe equorum sortis. Solis enim filia Circe uni equorum quos pater habuit, equam tenestrem substravit. Partu inde secuto nati sunt hi duo, qui Aeneae dono dati sunt, equi; *nothi* igitur, et quasi furto ablati.

Sublimes in equis redeunt, pacemque reportant.

285

Ecce autem Inachiis sese referebat ab Argis
Saeua Iouis coniunx, aurasque innecta tenebat:
Et laetum Aeneam classemque ex aethere longo
Dardaniam Siculo prospexit ab usque Pachyno,
Moliri iam tecta videt, iam fidere terrae:
Deseruisse rates. Stetit acri fixa dolore.

Tum, quassans caput, haec effundit pectore dicta:
Heu stirpem inuisam, et fatis contraria nostris
Fata Phrygum! num Sigeis occumbere campis,
Num capti potuere capi? num incensa cremauit

295

Troia viros? medias acies, mediosque per ignes
Inuenere viam. At, credo, mea numina tandem
Fessa iacent, odiis aut exfaturata quieui —
Quin etiam patria excussos infesta per vndas
Ausa sequi, et profugis toto me obponere ponto;

300

Absum-

285. Lector ipso rerum successu laetus, et iam iam irati animi, eleganter exprimunt.

nuptias Lauinae cum Aeneae visurus procul hinc ad aliis verbis, dicta quae Iuno aliud spectaculum adducitur. Vulgaris idea, sed suo aeternum seruans sub pectore vulnus l. i, 36. dixit. loco adlata. Egregiam feruitutem Poetis seruiunt Dii, Si Maroni id vertere vitio Deaeque, qui interuentu velis, meminervis simul, eandem adhuc esse Iunonis mentem, eandem iram, eundem aut vtilis esse videtur, scem, qui feminarum iratarum esse nam vertere iubentur. solet, animi adfectum. Nec

292. Quassatum caput, et fere aliud cogitant, aliud non prolata, sed effusa dic-proferunt feminae in furorem actae, quam quae furoris initio cogitauere.

Absumtae in Teucros vires coelique marisque.
Quid Syrtes, aut Scylla mihi, quid vasta Charyb-
dis

Profuit? optato conduntur Thybridis alueo,
Securi pelagi atque mei. Mars perdere gentem
Inmanem Lapithum valuit: concessit in iras 305
Ipse deum antiquam genitor Calydona Dianae:
Quod scelus aut Lapithas tantum, aut Calydona
merentem?

Ast ego magna Iouis coniunx nil linquere inausum
Quae potui infelix, quae memet in omnia verti,
Vincor ab Aenea. Quod si mea numina non sunt
310

Magna fatis; dubitem haud equidem inplorare
quod vsquam est.

Flectere si nequeo Superos, Acheronta mouebo.
Non dabitur regnis, esto, prohibere Latinis,
Atque inmota manet fatis Lauinia coniunx:
At trahere, atque moras tantis licet addere rebus;
315

At licet amborum populos excindere regum.
Hac gener atque focer coeant mercede fuorum.
Sanguine Troiano et Rutulo dotabere, virgo:

Et

305. Mars ad nuptias Pi-
nae oblitus; Dea irata
rithoi Laditharum regis non
inuitatus Lapithas et Cen-
tauros inter pocula com-
misit, maxima vtrimque
clade secuta. Oeneus Caly-
donis rex in Aetolia, quum
Diis omnibus primitias fru-
gum obtulisset, solius Dia-
nae oblitus; Dea irata
in agros calydonios
immisit, qui regioni vasti-
tatem intulit.
318. Excellentes ait: do-
tabere. Effusus sanguis pro
dote erit. Bellona erit pro-
nuba; non ego. Pronubus
proprie, der die Braut dem

Et Bellona manet te pronuba. Nec face tantum
Cisseis praegnans ignes enixa iugales: 320

Quin idem Veneri partus suus, et Paris alter,
Funestaeque iterum recidiua in Pergama taedae.

Haec vbi dicta dedit, terras horrenda petiuit:
Luctificam Aleto Dirarum ab fede fororum

Infernisque ciet tenebris: cui tristia bella, 325

Iraeque, insidiaeque, et crimina noxia cordi.

Odit et ipse pater Pluton, odore sorores

Tartareae monstrum: tot sese vertit in ora,

Tam

Bräutgame zu = oder in's locum huic loco adprime
Haus führt. Hanc Pronu-respondentem. Conferri item
bam fuisse Iunonem ex l. 4, omnino meretur Ouid. me-
166. facile didiceris. Conf. tam l. 6, 428. vbi de nuptiis:

Non pronuba Iuno

Non Hymenaeus adest, illi Gratia lecto.

Eumenides eenuere faces de funere raptas,

Eumenides strauere torum, tectoque profanus

Incubuit bubo, thalamique in culmine sedit.

320. Hecuba Priami vxor, 324. Dirae eadem sunt,
Cissei thraciae regis filia, quae Furiae. Origo vocis,
ante quam Paridem pareret, sensusque: Dira, i. e. Dei
vsa sibi est, in vtero facem ira: earum enim officium
gerere. Quum igitur Pari- apud inferos est, iussu ira-
dem partu emitteret, item torum Deorum. Sontes ani-
simul in omnem Phrygiam mas cruciare, ac torquere,
emisit, per quem multae donec scelera, quae viuen-
vrbes, et ipsum regionis tes commisere, ipsae fate-
caput in cineres abiit. Idem antur. Aleto prima earum,
fatum, ex voto quidem Iu- eaque dirissima.

Sit ei partus suus, i. e. Ae- 327. Pictura satis atrox,
neas alter Paris. Videatur et qua, siquis monstrum
illa sibi, et eunta rerum sen- adspicienti terrorem incute-
tiat, ignem se peperisse, re velit, nihil visu horri-
qui Troianos in Italia per- bilius. Summa vis in eo est,
deret, quos perdere non aduerso naturae more filiam
potuit in Asia. In cineres Patri, sororibusque ipsis
abeat noua Troia in latio, odiosam esse.
vt vetus illa in Phrygia.

Tam faenae facies, tot pullulat atra colubris.
 Quam Iuno his acuit verbis, et talia fatur: 330
 Hunc mihi da proprium, virgo fata Nocte laborem
 Hanc operam, ne noster honos infractaue cedat
 Fama loco: neu connubiis ambire Latinum
 Aeneadae possint, Italosue obsidere fines.
 Tu potes vnanimos armare in proelia fratres, 335
 Atque odiis versare domos: tu verbera tectis
 Funereasque inferre faces: tibi nomina mille,
 Mille nocendi artes. Fecundum concute pectus,
 Disiice compositam pacem, fere crimina belli:
 Arma velit, poscatque simul, rapiatque iuuentus.
 340
 Exin Gorgoneis Alecto infecta venenis
 Principio Latium et Laurentis tecta tyranni
 Celsa petit, tacitumque obsedit limen Amatae:
 Quam super aduentu Teucrum Turnique hyme-
 naeis
 Femineae ardentem curaeque iraeque coquebant.
 345
 Huic dea caeruleis vnum de crinibus anguem

Conii-

331. *Da proprium laborem.* Patria lingua: *Mache dir ein eigen Geschäft dar- aus. Da mihi. Mir zu Liebe.*

340. Animaduerte verborum delectum, miram- que vim. Iuuentus arma ve- lit, — poscat, denique ra- piat.

343. *Tacitum*, i. e. tacile, nemine animaduertente.

345. *Curae, irae*, quae mentem agitant, poetice eam coquunt, ebullire faciunt. Conf. Didonem gra- ci cura sauciam, quae caeco carpitur igni. Quid vero similis, quam *Amatam* tur- num praetulisse aduenae, et fere exsuli, fugituo?

Coniicit, inque sinum praecordia ad intima subdit:
Quo furibunda domum monstro permisceat om-
nem.

Ille, inter vestes et leuia pectora labfus,
Voluitur ad tactu nullo, fallitque furem, 350
Vipeream inspirans animam. Fit tortile collo
Aurum ingens coluber, fit longae taenia vittae,
Innectitque comas, et membris lubricus errat.
Ac dum prima lues vdo sublabfa veneno
Pertentat sensus, atque ossibus implicat ignem; 355
Necdum animus toto percepit pectore flammam:
Mollius, et solito matrum de more, locuta est;
Multa super nata lacrimans Phrygiisque hyme-
naeis:

Exsulibusne datur ducenda Lauinia Teucris,
O genitor? nec te miseret nataeque tuique? 360
Nec matris miseret, quam primo aquilone relinquet
Perfidus, alta petens abducta virgine, praedo?
At non sic Phrygius penetrat Lacedaemona pastor,
Ledaeanque Helenam Troianas vexit ad vrbes.
Quid tua sancta fides? quid cura antiqua tuorum,
365

I

Et

347. *Ad praecordia sub-* 357. Immisso per anguem
dit, quae intima sunt, cordi veneno placide serpit more
sentienti maxime vicina. serpentum, quae serpere
Anguem sui partem, i. e. eadem, ac mordere suetae
furoris sui partem. *Ad tactu* sunt. Nec suis argumenta
nullo, i. e. nullo morfu. fundamentis carent, et ea-
Seru. dem fere sunt, quibus ad
360. Oratio mollior, quam reprehendum Maronem in-
a Dira forte exspectes. At- temperantiores Interpretes
qui illa matrem induit, v. utuntur. *At non*, quasi non.

Et confanguineo toties data dextera Turno?
 Si gener externa petitur de gente Latinis,
 Idque sedet, Faunique premunt te iussa parentis:
 Omnem equidem sceptris terram, quae libera
 nostris

Diffidet, externam reor, et sic dicere Diuos. 370
 Et turno, si prima domus repetatur origo,
 Inachus Acrisiusque patres, mediaeque Mycenae.
 His vbi nequidquam dictis experta, Latinum
 Contra stare videt, penitusque in viscera labsum
 Serpentis furiale malum, totamque pererrat; 375
 Tum vero infelix, ingentibus excita monstribus,
 Immensam sine more furit lymphata per urbem:
 Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,
 Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
 Intenti ludo exercent: ille actus habena 380
 Curuatis fertur spatiis: stupet inscia supra
 Inpubesque manus, mirata volubile buxum:
 Dant animos plagae, Non cursu segnior illo
 Per medias vrbes agitur populosque feroces.

Quin

369. *Omnem terram.* In-
 terpretatur oraculum fauni
 alecto in rem suam. Monet
 faunus pater viro Lauiniam
 fore extero. Atqui et turnus
 exterus est, extra tuam enim
 patriam regno gaudet, im-
 peritatque suo.

372. *Inachus* Argiuorum
 rex. *Acrisius* ex eius poste-
 ris. *Mycenae* et *Argos* sibi

vicinae, in medio Pelopon-
 neso.

374. *Contra stare videt.*
 Videt adeo non moueri La-
 tini regis animum; vt resi-
 steret etiam.

378. *Turbo*, der Kreisel,
 der Hohltopf, eine hohle Ku-
 gel, die auf einem hölzern
 Fuß steht, und im Spiele
 mit Steddelchen herum ge-
 trieben wird.

Quin etiam in silvas, simulato numine Bacchi, 385
 Maius adorta nefas, maioremque orsa furorem,
 Euolat, et natam frondosis montibus abdit;
 Quo thalamum eripiat Teucris, taedasque moretur:
 Euoe Bacche, fremens, solum te virgine dignum,
 Vociferans: etenim molles tibi sumere thyrsos,
 390

Te lustrare choros, sacrum tibi pascere crinem.
 Fama volat: Furiisque adcensas pectore matres
 Idem omnes simul ardor agit, noua quaerere tecta.
 Deferuere domos: ventis dant colla comasque.
 Ast aliae tremulis vlulatibus aethera complent, 395
 Pampineasque gerunt incinctae pellibus hastas.
 Ipsa inter medias flagrantem feruida pinum
 Sustinet, ac natae Turnique canit hymenaeos,
 Sanguineam torquens aciem: toruomque repente

I 2

Solui.

385. Furor Bacchantium trire solebant, oblaturi eas, feminarum, de quo l. 4, 301; si longiores creuerint, et et 6, 517 vide, qui non vnam ex ara suspensuri. modo feminam, sed vniuersum, qui abduci se passus est, feminarum chorum in modulis, sine lege, quae silvas abripuit, suo, hic cantum redderet suauem, loco adfertur. *Simulatus* dulciterque, in aures catamen furor erat, non addentem, vlulatu luporum, misso in animum ipso Deo, quam cantui hominum similior erant. Et quis dulcem ipso Dei entusiasmo.

391. *Sacrum tibi pascere crinem.* Respicit hic versus morem illum religiosum, quo crines in honorem Dei cuiusquam, Deaeque nu- 395. *Tremulis vlulatibus.* Hymni Bacchantium sine modulis, sine lege, quae cantum redderet suauem, dulciterque, in aures catamentem, vlulatu luporum, quam cantui hominum similior erant. Et quis dulcem cantus harmoniam expectet in tanta furentium insana, ut in Orgiis Bacchi? 397. *Flagrantem pinum* taedae conjugalis loco.

Clamat: Io matres, audite, vbi quaeque, Latinae:

400

Si qua piis animis manet infelicis Amatae

Gratia, si iuris materni cura remordet;

Soluite crinales vittas, capite orgia mecum.

Talem inter filuas, inter deferta ferarum,

Reginam Alecto stimulis agit vndique Bacchi. 405

Postquam visa satis primos acuisse furores,

Consiliumque omnemque domum vertisse Latini:

Protenus hinc fuscis tristis Dea tollitur alis

Audaces Rutuli ad muros: quam dicitur urbem

Acrisinaeis Danaë fundasse colonis, 410

Praecipiti delata noto. Locus Ardea quondam

Dictus auis: et nunc magnum manet ardea nomen;

Sed fortuna fuit. Tectis hic Turnus in altis

Iam mediam nigra carpebat nocte quietem.

Alecto toruam faciem et furialia membra 415

Exuit: in voltus sese transformat aniles,

Et frontem obscaenam rugis arat; induit albos

Cum vitta crines: tum ramum innectit oliuae:

Fit Chalybe Iunonis anus templique sacerdos;

Et

400. Io Matres. Conf. Aen. 4, 301.

408. Tristis Dea. Alecto furia.

411. Ardea nomen urbis, quae Turni regia fuit condita a Danae Acrisii res argiuorum filia. Acrisinaei coloni ipsi Argiui sunt, qui fugientem Danaen secuti ad illam Italiae tractum venerunt, quam Turnus postea sub imperio tenuit.

413. Sed fortuna fuit, eo sensu, quo l. 2, 325. Fumus Troes, fuit Ilium. Fuit ardea; non iam est, — ruinis enim sua sepulta iacet.

419. Fit Chalybe, i. e. induit anum forma similem anili Iunonis Sacerdoti Chalybi. Frons obscaena nihil aliud, quam frons vetulae feminae turpis adspectu.

Et iuueni ante oculos his se cum vocibus offert; 420

Turne, tot incassum fufos patiere labores,

Et tua Dardaniis transcribi scepra colonis?

Rex tibi coniugium et quaesitas sanguine dotes

Abnegat; externusque in regnum quaeritur heres.

I nunc, ingratis offer te, inrise, periclis: 425

Tyrrhenas, i, sterne acies: tege pace Latinos.

Haec adeo tibi me, placida quum nocte iaceres,

Ipfa palam fari omnipotens Saturnia iussit.

Quare age, et armari pubem portisque moueri

Laetus in arma para, et Phrygios, qui flumine
pulchro 430

Confedere, duces pictasque exure carinas.

Coelestum vis magna iubet, Rex ipse Latinus,

Ni dare coniugium et dicto parere fatetur,

Sentiat, et tandem Turnum experiatur in armis.

Hic iuuenis, vatem inridens, sic orsa vicissim 435

Ore refert: Classes inuectas Thybridis alueo,

Non, vt rere, meas effugit nuntius aures:

Ne tantos mihi finge metus: nec regia Iuno

Inmemor est nostri.

Sed te victa situ verique effoeta senectus, 440

I 3

O ma-

421. *In cassum fufos*, i. e. et dulce vltionis genus: incassum fundi. *Turnum experiatur in armis*

425. *Inrise!* quanta acrimonia? *Sterne!* quanta vi? Non dare consilium de Turno velut annosae femi-
v. 434. 452. Explodit narratu

nae fabulas. *Situs* vt lo-

turno in manus dare, ac corum, ita et vultum cre-

propellere Deum in bellum scentibus annis mutatur.

videtur. Addit Iunonis ius- Rugas induunt deformes

sum. Addit gloriae calcar, vetulae, quae vultu plano

O mater, curis nequidquam exercet, et arma
 Regum inter falsa vatem formidine ludit.
 Cura tibi, Dium effigies et templa tueri:
 Bella viri pacemque gerant, quis bella gerenda.
 Talibus Aleto dictis exarsit in iras. 445

At iuueni oranti subitos tremor occupat artus:
 Deriguere oculi: tot Erinnyes fibilat hydris,
 Tantaque se facies aperit. Tum flammea torquens
 Lumina cunctantem et quaerentem dicere plura
 Repulit, et geminos erexit crinibus angues, 450
 Verberaque insonuit, rabidoque haec addidit ore:
 En, ego victa situ, quam veri effoeta senectus
 Arma inter regum falsa formidine ludit:
 (Respice ad haec:) adsum dirarum ab sede foro-
 rum:

Bella manu letumque gero. 455
 Sic effata facem iuueni coniecit, et atro
 Lumine fumantes fixit sub pectore taedas.
 Olli somnum ingens rumpit pavor, ossaque et
 artus

Perfundit toto proruptus corpore sudor.
 Arma amens fremit; arma toro tectisque requirit. 460

Saeuit amor ferri, et scelerata infania belli:

Ira

formosoque olim puellae 461. Saeuit amor ferri.
 fuere. Deficientibus viri- Ne praeteri sine intimo or-
 bus frangitur, vt annis. natus sensu versum hunc
 452. Repetitus ex v. 440. multo pulcerrimum.
 versus aerem ironiam con-
 tinet.

Ira super; magno veluti quum flamma sonore
 Virgea suggeritur costis undantis aëni,
 Exsultantque aestu latices: furit intus aquai
 Fumidus atque alte spumis exuberat amnis: 465
 Nec iam se capit unda: volat vapor ater ad auras.
 Ergo iter ad regem polluta pace Latinum
 Indicit primis iuuenum, et iubet arma parari,
 Tutari Italiam, detrudere finibus hostem:
 Se satis ambobus Teucrisque venire Latinisque.
 470

Haec ubi dicta dedit, diuosque in vota vocauit;
 Certatim sese Rutuli exhortantur in arma.
 Hunc decus egregium formae mouet atque iuuen-
 tae;

Hunc atque reges, hunc claris dextera factis.

Dum Turnus Rutulos animis audacibus inplet:
 475

Alecto in Teucros Stygiis se concitat alis;
 Arte noua speculata locum, quo litore pulcher
 Infidiis cursuque feras agitabat lusus.
 Hic subitam canibus rabiem Cocytia virgo
 Obiicit, et noto nares contingit odore, 480
 Vt ceruum ardentes agerent: quae prima laborum
 Causa fuit, belloque animos adcendit agrestes.

I 4

Cer-

467. *Polluta pace.* Pace que sagittis fera nemini fere
 in bellum mutata. Polluo interpretum placuit. Perti-
 otiam idem quod porro luo, nere mihi hic locus inter
 über und über schwemmen, illos videtur, quem certo
 weg schwemmen. rescissurus fuisset Maro, si

482. Haec causa belli confecto operi superstes vl-
 data arabidis canibus icta- timam ei limam addidisset,

Cervus erat forma praestanti et cornibus ingens,
 Tyrrhidae pueri quem matris ab ubere raptum
 Nutribant, Tyrrheusque pater, cui regia parent

485

Armenta, et late custodia credita campi.

Adfuetum imperiis soror omni Silvia cura

Mollibus intexens ornabat cornua fertis,

Pectebatque ferum, puroque in fonte lauabat.

Ille, manum patiens, mensaeque adfuetus herili,

490

Errabat filius; rursusque ad limina nota

Ipse domum fera quamvis se nocte ferebat.

Hunc procul errantem rabidae venantis Iuli

Commouere canes: fluuio quum forte secundo

Deflueret, ripaque aestus viridante leuaret. 495

Ipse etiam, eximiae laudis succensus amore,

Afcanius curuo direxit spicula cornu:

Nec dextrae erranti deus afuit; actaque multo

Perque vterum sonitu perque ilia venit arundo.

Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit, 500

Successitque gemens stabulis, questuque cruentus

Atque inploranti similis tectum omne replebat.

Silvia prima soror, palmis percussa lacertos,

Auxilium vocat, et duros conclamat agrestes.

Olli (pestis enim tacitis latet aspera filius) 505

Inprouisi adsunt: hic torre armatus obusto,

Stipi-

484. Tyrrhidae filii Tyrr- | 506. Torris obustus pro-
 hei. | prie, ein brennendes Schei-
 489. Ferum natura. Conf. | Holzes. Heyn. ait, sudem
 l. 2, 51. | fuisse praeustam.

Stipitis hic grauidi nodis : quod cuique repertum
 Rimanti, telum ira facit. Vocat agmina Tyrrheus,
 Quadrifidam quercum cuneis vt forte coactis
 Scindebat, rapta spirans inmane securi. 510

At faeua e speculis tempus dea nacta nocendi
 Ardua tecta petit stabuli : et de culmine summo
 Pastorale canit signum, cornuque recuruo
 Tartaream intendit vocem : qua protenus omne
 Contremuit nemus, et siluae intonuere profundae. 515

Audiit et Triuiæ longe lacus; audiit amnis
 Sulfurea Nar albus aqua, fontesque Velini:
 Et trepidæ matres pressere ad pectora natos.
 Tum vero ad vocem celeres, qua buccina signum
 Dira dedit, raptis concurrunt vndique telis 520
 Indomiti agricolæ: nec non et Troia pubes
 Ascanio auxilium castris effundit apertis.
 Direxere acies. Non iam certamine agresti,
 Stipitibus duris agitur fudibusue praeustis;
 Sed ferro ancipiti decernunt, atraque late
 Horrefcit strictis seges ensibus, aeraque fulgent
 Sole laceffita, et lucem sub nubila iactant:
 Fluctus vti primo coepit quum albescere vento,
 Paullatim sese tollit mare, et altius vndas
 Erigit, inde imo confurgit ad aethera fundo. 530

I 5

Hic

508. Tyrrheus, qui regi a custodia armentorum erat. *Fontes velini nunc Lago di pie di Luco.*

516. Triuiæ lacus, lacus Aricinus hodie lago di Nemi. 527. Sole laceffita, venuste pro percussa radiis. *Heyn.*
 Nar fluuius hodie Nera.

Hic iuuenis primam ante aciem stridente sagitta,
 Natorum Tyrrhi fuerat qui maximus, Almo
 Sternitur; haesit enim sub gutture volnus, et vdae
 Vocis iter tenuemque inclusit sanguine vitam.
 Corpora multa virum circa, seniorque Galaesus,

535

Dum paci medium se offert: iustissimus vnus
 Qui fuit, Aufoniisque olim ditissimus aruis:
 Quinque greges illi balantum, quina redibant
 Armenta, et terram centum vertebat aratris.

Atque ea per campos aequo dum Marte gerun-
 tur,

540

Promissi dea facta potens, vbi sanguine bellum
 Inbuit, et primae commisit funera pugnae,
 Deferit Hesperiam, et coeli conuexa per auras
 Iunonem victrix adfatur voce superba:
 En, perfecta tibi bello discordia tristi; 545
 Dic, in amicitiam coeant, et foedera iungant.
 Quandoquidem Aufonioresperfi sanguine Teucros:
 Hoc etiam his addam; tua si mihi certa voluntas;
 Finitimas in bella feram rumoribus vrbes,
 Adcendamque animos infani Martis amore, 550
 Vndique vt auxilio veniant; spargam arma per
 agros.

Tum contra Iuno: terrorum et fraudis abunde est.
 Stant belli caussae: pugnatur comminus armis.

Quae

541. Promissi compos | 553. Stant, adfunt.
 facta.

Quae fors prima dedit, sanguis nouus inbuit arma.
 Talia connubia et tales celebrent hymenaeos 555
 Egregium Veneris genus et rex ipse Latinus.
 Te super aetherias errare licentius auras,
 Haud Pater ille velit, summi regnator Olympi.
 Cede locis. Ego, si qua super fortuna laborum est,
 Ipsa regam. Tales dederat Saturnia voces. 560
 Illa autem adtollit stridentes anguibus alas,
 Cocytique petit sedem, supera ardua linquens.
 Est locus Italiae medio sub montibus altis
 Nobilis, et fama multis memoratus in oris,
 Amsancti valles. Densis hunc frondibus atrum 565
 Vrguet vtrinque latus nemoris, medioque fra-
 gorus
 Dat sonitum faxis et torto vertice torrens.
 Hic specus horrendum, faeui spiracula Ditis,
 Monstratur, ruptoque ingens Acheronte vorago
 Pestiferas aperit fauces: quis condita Erinnyes,
 570
 Inuisum numen, terras coelumque leuabat.
 Nec minus interea extremam Saturnia bello
 Inponit regina manum. Ruit omnis in urbem
 Pastorum ex acie numerus, caesosque reportant,
 Almonem puerum, foedatique ora Galaesi: 575
 Implorantque deos, obtestanturque Latinum.

Tur-

565. *Amsancti valles* in ad inferos fieri posset, vul-
 Hirpinis, e quibus lacus garis fabulosa aetate opinio
Amsanctus hodie *Musiti* pro- erat.
 dit. Hunc praecipue locum 575. *Foedati* vulnere, &
 fuisse, per quem descensus non omnino occisi,

Turnus adest, medioque in crimine caedis et igni
 Terrorem ingeminat: Teucros in regna vocari;
 Stirpem admisceri Phrygiam; se limine pelli.
 Tum, quorum adtonitae Baccho nemora auia ma-
 tres 580
 Insultant thiasis (neque enim leue nomen Amatae),
 Vndique conlecti coeunt, Martemque fatigant.
 Illicet infandum cuncti contra omnia bellum,
 Contra fata deum, peruerso numine poscunt.
 Certatim regis circumstant tecta Latini. 585
 Ille, velut pelagi rupes inmota, resistit:
 Vt pelagi rupes, magno veniente fragore,
 Quae sese, multis circum latrantibus vndis,
 Mole tenet; scopuli nequidquam et spumea circum
 Saxa fremunt, laterique inlisa refunditur alga. 590
 Verum, vbi nulla datur caecum exsuperare pote-
 stas
 Consilium, et saevae nutu Iunonis eunt res;
 Multa deos aurasque pater testatus inanes,
 Ftangimur heu fatis, inquit, ferimurque procella!
 Ipsi has sacrilego pendetis sanguine poenas, 595
 O miseri. Te, Turne, nefas, te triste manebit
 Supplicium; votisque deos venerabere feris.
 Nam mihi parta quies, omnisque in limine portus;
 Funere felici spolior. Nec plura locutus
 Sepsit

593. *Auras*, Coelum. | ma linea defuit, facile mihi
 598. *Mihi parta quies* vi- | persuadeo. Durum auditu,
 ae respectu peractae, mor- | et vix vero simile est, illico
 tisque iamiam imminetis. | Latinum summam imperii
 600. Et hunc locum ad | cessisse Aeneae. At summam
 eos pertinere, quibus vlti- | rerum Aeneas praesse de-

Sepfit se tectis, rerumque reliquit habenas. 600

Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus vrbes
Albanae coluere sacrum, nunc maxima rerum
Roma colit, quum prima mouent in proelia Martem,
Siue Getis inferre manu lacrimabile bellum,
Hyrcanisue Arabisue parant, seu tendere ad Indos,

605

Auroramque sequi, Parthosque reposcere signa.

Sunt geminae Belli portae (sic nomine dicunt),

Religione sacrae et saeui formidine Martis:

Centum aerei claudunt vectes, aeternaque ferri

Robora: nec custos absistit limine Ianus. 610

Has, vbi certa fedet patribus sententia pugnae,

Ipse, Quirinali trabea cinctuque Gabino

Insignis, referat stridentia limina Consul;

Ipse vocat pugnas: sequitur tum cetera pubes:

Aereaque adfensu conspirant cornua rauco. 615

Hoc et tum Aeneadis indicere bella Latinus

More

buit, tum vt eius virtus
eminere posset altior, tum
vt alter e conuerso hostis
recta opponeretur Turno.

Haud decuisset item Aene-

am Aeneidis principem He-

roem sub alterius ductu fe-

cisse stipendia. Rectius for-

te Maro Latinum annis gra-

uem, viribus fractum, ti-

midum more Senum ac re-

centi terrore grauiter ad-

flictum mori iussisset, quam

subito sceptrum abiicere

caussa tumultus nedum dis-

cussa. Quamuis ne ipsa haec
mors quidem omni repre-
hensione caruisse, et studio
auita videri potuisset.

604. Siue — seu. Loqui-

tur de bello vniuersum, et

euicunque genti illato.

608. Ad oculum patet,

a Marone templum h. l.

positum fuisse Marti, quod

postea Iano. Ne omnino

abesset Ianus, fit portae

custos.

612. Trabeae. Conf. Supr.

v. 188.

More iubebatur, tristesque recludere portas.
 Abstinuit tactu pater, auersusque refugit
 Foeda ministeria, et caecis se condidit umbris.
 Tum Regina deum coelo dalabſa morantes 620
 Impulit ipſa manu portas, et cardine verſo
 Belli ferratos rupit Saturnia poſtes.

Ardet inexcita Auſonia, atque, immobilis ante,
 Pars pedes ire parat campis; pars arduus altis
 Puluerulentus equis furit: omnes arma requirunt.

625
 Pars leues clipeos, et ſpicula lucida tergunt
 Aruina pingui, ſubiguntque in cote ſecures:
 Signaque ferre iuuat, ſonitusque audire tubarum.
 Quinque adeo magnae poſitis incudibus vrbes
 Tela nouant, Atina potens, Tiburque ſuperbum,
 630

Ardea, Cruſtumerique, et turrigere Antemnae.
 Tegmina tuta cauant caput, flectuntque ſalignas
 Umbonum crates: alii thoracas aënos,

Umbo-

627. *Aruina*, Schmeer! 632. *Tegmina tuta capi-*
Cos Schleif = Weſſtein. In *tum*, Piſſelhaube, Haupt-
 cote ſecures ſubigere, we- dede der Soldaten. *Umbo*,
 gen, ſchleifen. der erhabene Theil in der
 Mitte eines Schildes. Conf.

630. *Atina* in Apennini Aen 2, 546. *Summo clypei*
iugo eodem hodie nomine, *necquidquam umbane pepen-*
 quo olim. *Tibur*, nunc dit. Curt. it. 3, 10. *Totam*
Tiuoli. *Ardea* de qua v. 410. *aciem umbonibus poſſe repelli.*
Cruſtumerium haud proculo Crates, was von Reiſig oder
 a hodierna Roma, forte andern Dingen geflochten
Marcigliano vecchio. *Au-* iſt, die Flechte, Zäune,
temnae oppidum in latio Horde. *ſalignas* von Wei-
ante omnes. Hodie neſcitur. benbäumen. Verſus 632 —
 40. *Ornatiffimi ſunt.*

Aut laeues ocreas lento ducunt argento.

Vomeris huc, et falcis honos, huc omnis aratri

635

Cessit amor: recoquunt patrios fornacibus enses.

Classica iamque sonant: it bello tessera signum.

Hic galeam tectis trepidus rapit: ille frementes

Ad iuga cogit equos; clipeumque, auroque trili-

cem

Loricam induitur; fidoque adcingitur ense. 640

Pandite nunc Helicon, deae, cantusque mouete,

Qui bello exciti reges, quae quemque secutae

Conplerint campos acies; quibus Itala iam tum

Floruerit terra alma viris, quibus arserit armis.

Et meministis enim, Diuæ, et memorare potestis:

645

Ad nos vix tenues fama perlabitur aura.

Primus init bellum Tyrrhenis asper ab oris

Contemptor Dium Mezentius, agminaque armat.

Filius huic iuxta Lausus, quo pulchrior alter

Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni 650

Lausus, equum domitor, debellatorque ferarum,

Ducit Agyllina nequidquam ex vrbe secutos

Mille viros; dignus, patriis qui lactior esset.

Impe-

642. *Qui reges exciti.* Mulla lapsa fuisset, ignoratione id
farum auxilio qua de causa fieri debuisset.

in genere scribendi historico opus sit, vix videas. 653. *Agyllina ex vrbe.*
Reprehensionem vix effugisset Poeta, nisi v. 646. *Agylla* vrbs Etruriae in con-

fossus fuisset, rerum antiquarum, quarum vix tenuis fama ad eius aures usque per-

finio Latii a Pelasgis con-

occupata, et *Caere* dicta. Hodie *Cerveteri*.

Imperiis, et cui pater haud Mezentius esset.

Post hos insignem palma per gramina currum,

655

Victoresque ostentat equos, fatus Hercule pulchro
Pulcher Auentinus: clipeoque insigne paternum
Centum angues, cinctamque gerit serpentibus Hy-
dram:

Collis Auentini silua quem Rhea sacerdos

Furtiuum partu sub luminis edidit oras, 660

Mixta deo mulier, postquam Laurentia victor,

Geryone extincto, Tirynthius adtigit arua,

Tyrrhenoque boues in flumine lauit Iberas.

Pila manu faeuosque gerunt in bella dolones:

Et

656. *Satus pulchro pulcher* grauida furtim in Silua col-
i. e. similis simili non for- lis auentini auentinum pe-
mae; sed heroicae virtutis perit. *Sub luminis oras* ede-
pulchritudine. Hoc enim re nihil aliud quam parere
sensu pulchrum opponitur est. *Tirynthius* nomen He-
turpi Mors pulchra est apud nulis. Tyrrhenum flumen
Horat. 1, ep. 2, 3. Conf. Tyberis est, qui Tyrrhenos
ipf. Virg. 2, 317. pulchrum- a latio diuidit. Iberia Hi-
que mori succurrit in armis spania. Boues lauit elegan-

658. *Centum angues*. Pul- ter pro: armenta ex hispa-
cherrima fictio, sed sensu nia adduxit.

suo paullo obscurio. Auen 660. *Pilum* ein ziemlich
tinus Hercule genitus prae- langer Epies mit einem
fert in scuto insigne patris schubelangen drehefigten
sui 1) centum serpentes, spizigen Eisen beschlagen,
et 2) hydram serpentibus mit welchen man auf die
circum datam. Postea quam Geinde schoß. Sall. in Catil.
Hercules victor ab occiso 60. *Infestis signis concurrunt*.
Gergone rediens in regio- *Pila omittunt*. Gladiis res
nem Laurentem vsque per- geritur. Dolo eine lange
venit vaccasque hispanas in Stange borne mit einem
fluuio tusco lauit; Rhea Sa- Spitze.
cerdos mixta Deo, Marte

Et tereti pugnant mucrone veruque Sabello. 665
 Ipse pedes tegumen torquens inmane leonis,
 Terribili inpexum faeta, cum dentibus albis,
 Indutus capiti, sic regia tecta subibat
 Horridus, Herculeoque humeros innexus amictu.
 Tum gemini fratres Tiburtia moenia linquunt,

670

Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
 Catillusque acerque Coras, Argiua iuuentus;
 Et primam ante aciem densa inter tela feruntur,
 Ceu duo nubigenae quum vertice montis ab alto
 Descendunt Centauri, Homolen Othrymque niua-
 lem 675

Linquentes cursu rapido: dat euntibus ingens
 Silua locum, et magno cedunt virgulta fragore.

Nec Praenestinae fundator defuit urbis,
 Volcano genitum pecora inter agrestia regem
 Inuentumque focis omnis quem credidit aetas, 680
 Caeculus. Hunc legio late comitatur agrestis:

K

Qui-

665. *Tereti mucrone.* Ein degentes. Imago Centau-
 furzess Schwert. Sic Ouid. rorum ab alto descenden-
 met. I, 227. Ingolum mu- tium magna ne oculos
 crone resoluit. Veru, vir- tuose effugiat, Tiro, omnino
 Sabienerspieß mit einer velim. Viden ipsis oculis
 runden Spitze. recedentes filuas, vt locum.

670. *Tiburtia moenia,* ex centipedalibus vestigiis fa-
 Tibure vrbe. Vid v. 630. ciunt. Audi fragorem vir-
 Eam a tribus fratribus Am- gultarum giganteis pedum
 phibarai graeci filiis Corace, gressibus protritorem. Ho-
 Tiburto et Cratilo conditam mole, Othrys montinum
 esse, fama erat. nomina.

674. *Centauri nubigenae,* 678. *Fundator - Caeculus,*
 in altissimis montium cacu- Marte, vt putabant, geni-
 minibus geniti et ibi simul- tus. Aiebant, prolem re-

Quique altum Praeneste viri, quique arua Gabinae
Iunonis, gelidumque Anienem, et roscida riuis
Hernica faxa colunt; quos, diues Anagnia, pascis,
Quos, Amasene pater. Non illis omnibus arma,

685

Nec clipei currusue fonant. Pars maxuma glandes
Liuentis plumbi spargit: pars spicula gestat
Bina manu, fuluosque lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti: vestigia nuda sinistri
Instituere pedis; crudus tegit altera pero. 690

At Messapus, equum domitor, Neptunia proles,
Quem neque fas igni cuiquam nec sternere ferro,
Iam pridem resides populos, desuetaque bello

Agmi-

cens natam repertam in fo-
co fuisse, cui, quum Mars
praeesset, mox accessit pia
opinio prolem hanc Martis
e scintillis ignium pro-
filuisse.

scriptionem in 44. Tabulis
exhibitam a Dauide Koelero
Hist. et Polit. Prof. Altdorf.
apud Christoph. Weigelium
Norimbergae.

685. Non illis omnibus

681. Gentes duce Caeculo
milites sunt 1) *Praenestini*;
2) *Gabii*; 3) *eae*; quae ad
flumen Anienem sedebant;
4) *Hernici* e Latio. Iuno
Gabina; quia a Gabiis culta.
Anienus fluuius Latium di-
videbat a Gabinis *Anagnia*
vrbs Hernicorum praecipua.
Amasenus Volscorum flu-
uius. Sine accurata veteris
Italiae notitia vix erit, ut
e nudis locorum nominibus
aliquem rei narratae Costum
habet. Adi. igitur Clauer.
notit. orb. antiq. et parabi-
lem facile orbis antiqui de-

arma. Animaduerte orna-
tissimam varietatem tum ar-
morum, tum nationum, tum
locutionem poeticarum,
quam nullo monente facile
senties. Finge tibi ante
oculos positum militem Cae-
culi fundo primo glandibus-
que plumbeis, duobus de-
inde spiculis (Pfeil oder
Wurffspieße) armati, Gale-
ris (mit runden Sturm-
hütten, oder Hauben aus
Wolfsfelle) pede sinistro
nudo, altero perone (Bau-
ernschuhe von ungegerbten
Ledern) tecto.

Agmina, in arma vocat subito, ferrumque retrac-
tat.

Hi Fescenninas acies Aequosque Faliscos, 695

Hi Soractis habent arces Flauiniaque arua,

Et Cimini cum monte lacum lucosque Capenos.

Ibant aequati numero, regemque canebant:

Ceu quondam niuei liquida inter nubila cynci,

Quum sese e pastu referunt, et longa canoros 700

Dant per colla modos; sonat amnis, et Asia longe

Pulsa palus.

Nec quisquam aeratas acies ex agmine tanto

Misceri putet: aeriam sed gurgite ab alto

Vrgueri volucrum raucarum ad litora nubem. 705

Ecce, Sabinorum prisco de sanguine, magnum

Agmen agens Clausus, magnique ipse agminis in-
star,

Claudia nunc a quo diffunditur et tribus et gens

Per Latium, postquam in partem data Roma Sa-
binis.

Vna ingens Amiterna cohors, priscique Quirites,
710

K 2

Ereti

695. Hoc duce veniunt

1) Incolae in, ad et circum
oppidum *Fescenniam* in Etru-
ria; 2) *Falisci* infra Fescen-
niam; *aequi* antiquum eo-
rum agnomen est. 3) *Soracte*
mons in agro Falisco. 4)
Flauinia Hetruriae opidum;
5) *Ciminus* mons et lacus in
Hetruria interiore; 6) *Ca-*
pena vrbs ad ripam *Tiberis*.

698. *Aequati* numero,

pari ordine, pari militum
inter se diuisorum numero.

707. *Atta* clausus, qui

pulsis regibus cum 5000. Ro-
manorum amicis Romam
venit. *Tribus claudia*, quae
populo in tribus diuisio na-
ta est,

Ereti manus omnis, oliuiferraeque Mutuscae:
 Qui Nomentum urbem, qui Rosea rura Velini,
 Qui Tetricae horrentes rupes, montemque Seue-
 rum,
 Casperiamque colunt, Forulosque, et flumen Hi-
 melae:

Qui Thybrim Fabarimque bibunt, quos frigida
 misit 715

Nursia, et Hortinae classes, populique Latini:
 Quosque secans infaustum interluit Allia nomen:
 Quam multi Libyco voluuntur marmore fluctus,
 Saeuus vbi Orion hibernis conditur vndis:
 Vel quum sole nouo densae torrentur aristae, 720
 Aut Hermi campo, aut Lyciae flauentibus aruis.
 Scuta sonant, pulsuque pedum tremit excita tellus.

Hinc Agamemnonius, Troiani nominis hostis,
 Curru iungit Halesus equos, Turnoque feroces
 Mille rapit populos: vertunt felicia Baccho 725
 Massica qui rastris, et quos de collibus altis
 Aurunci misere patres, Sidicinaque iuxta
 Aequora, quique Cales linguunt, amnisque vadosi
 Adcola Volturni, pariterque Saticulus asper,
 Obsco-

710. *Amiternum* vrbs in iuxta quem Romani ad in-
 Sabinis. ter nescionem deleti ipsam

711. *Eretum*, *Mutusca* Romam Brenno Gallorum
 seu *Trebula*; *Nomentum* vel duci cedere coacti sunt.
 vrbes vel pagi sunt, quo-
 rum situm vti et reliquo- 724. *Halesus*, qui stirpis
 rum, quae veniunt, nomi- suae originem ad Agamem-
 num propiorum hodie vix nonem refert.
 accurate definias.

715. *Allia* fluuius; in- 725. *Rapit*, raptim cols-
 faustum profecto nomen lectos adducit.

Oscorumque manus. Teretes sunt acclides illis 730

Tela: sed haec lento mos est aptare flagello.

Laeuas caetra tegit; falcati comminus enses.

Nec tu carminibus nostris indictus abibis,

Oebale: quem generasse Telon Sebethide nymphea

Fertur, Teleboum Capreas quum regna teneret 735

Iam senior: patriis sed non et filius aruis

Contentus, late iam tum ditione premebat

Sarrastes populos, et quae rigat aequora Sarnus,

Quique Rusas Batulumque tenent atque arua Ce-

lennae,

Et quos maliferrae despectant moenia Abellae:

740

Teutonico ritu soliti torquere cateias:

Tegmina quis capitum raptus de subere cortex:

Aerataeque micant peltae, micat aereus ensis.

Et te montosae misere in proelia Nersae,

Vfens, insignem fama et felicibus armis: 745

Horrida praecipue cui gens, adfuetaque multo

Venatu nemorum, duris Aequicula glebis.

K 3

Armati

730. *Aclis*, ein kurzer
Wurfspeer, den man mit ei-
nem Riemen warf.

732. *Caetra*, ein lederner
Schild, der oben und unten
spiziger als in der Mitte
war.

734. *Oebalus* filius *Telo-*
nis matre *Nympha* *Sebethi-*
de. *Capreae* insula, quam
Telebaes tenuere. *Sarrastes*
populi ad fluvium *Sarrum*.
Rusae, *Batulum*, *Celena*,
Abella, urbium nomina.

741. *Cateia* eine Gattung
Spieße mit einem kurzen
Eisen.

742. *Raptus de subere cor-*
tex, von Rinden aus *Pano-*
sselholz, oder *Gorkbaum*.

Pelta ein gar kleiner Schild;
kleiner als *parma*. Er war
wie ein halber Mond ge-
staltet.

744. *Gens* intelligitur *Ae-*
quicula ad fluvium *Volsco-*
rum *Vfentem*, vbi simul
vrbs *Nersa*.

Armati terram exercent, semperque recentes
Connectare iuuat praedas, et viuere rapto.

Quin et Marrubia venit de gente sacerdos, 750
Fronde super galeam et felici comtus oliua,
Archippi regis missu, fortissimus Vmbro:
Vipereo generi et grauitur spirantibus hydri
Spargere qui somnos cantuque manuque solebat,
Mulcebatque iras, et morsus arte leuabat. 755
Sed non Dardaniae medicari cuspide ictum
Eualuit; neque eum iuuere in volnera cantus
Somniferi, et Maris quaesitae montibus herbae.
Te nemus Anguitiae, vitrea te Fucinus vnda,
Te liquidi fleuere lacus. 760

Ibat et Hippolyti proles pulcherrima bello
Virbius: insignem quem mater Aricia misit,
Eductum Egeriae lucis, humentia circum
Litora, pinguis vbi et placabilis ara Dianae.
Namque ferunt fama Hippolytum, postquam arte
nouercae 765

Occi-

750. *Marubia gens*, i. e. Marfi. *Marrubium* vrbs Marforum caput. *Vmbro* Sacerdos adhibetur incantationibus celebris, vt, si collata manu non vincerent, res arte magica gereretur. 756. *Cuspis*, ein Wurfspieß, ein Geschöß. Nec arma, nec magicae artes inuere miserum. Occisus enim in bello est; at occisum fleba nemus *Anguitiae* sacrum Medae veneficae. *Fucinus* lacus.

762. *Virbius* idem qui *Hippolytus*. Nescitur, quis heroum indigenarum fuerit. *Aricia* lacus, mons et ne- mus prope Laurentum. Ibi fons *Aegeriae* Dianae sacer. 765. *Phaedra* nouerca arte i. e. dolo obtinuit a Neptuno obtinuit, vt Hippolytus ab equis marinis discerperetur. *Aesculapius* eum vitae reddidit, vnde iuuenis *Virbius* dictus a Diana templo *Aricino* praefectus est. Conf. Ouid. metam. 15, v. 500.

Occiderit, patriasque explerit sanguine poenas
 Turbatus distractus equis, ad sidera rursus
 Aetheria et superas coeli venisse sub auras,
 Paeoniis reuocatum herbis et amore Dianae.
 Tum Pater omnipotens, aliquem indignatus ab
 umbris 770

Mortalem infernis ad lumina surgere vitae,
 Ipse repertorem mediciniae talis et artis
 Fulmine Phoebigenam Stygias detrufit in vndas.
 At Triuia Hippolytum secretis alina recondit
 Sedibus, et nymphae Egeriae nemorique relegat:
 775

Solus vbi in filuis Italis ignobilis aeuum
 Exigeret, versoque vbi nomine Virbius esset.
 Vnde etiam templo Triuiae lucisque sacratas
 Cornipedes arcentur equi: quod litore currum
 Et iuuenem monstris pauidi effudere marinis 780
 Filius ardentis haud secius aequore campi
 Exercebat equos, curruque in bella ruebat.

Ipse inter primos praestanti corpore Turnus
 Vertitur arma tenens, et toto vertice supra est.

K 4

Cui

769. *Paeonia*, i. e. medicata herba. Nemini ignotum esse puto *Paeonem* medicum fuisse celeberrimum, et pro Deo Medicorum habitum.

773. *Phoebigena*, i. e. Aesculapius Apollinis ex Coronide Nympha filius.

781. *Filius Hypoliti*, seu *Virbii*, quasi *bis viri*.

784. *Vertitur* mira agilitate, Galeam in capite cum tribus cristis et Chimaeram pro insigni gerens. Dicitur haec Chimaera eo maiores in pugna flammam effudisse, quo plurimum effunderetur sanguis.

770. Tum Jupiter iratus, reuocari ab Aescupalio ex inferis homines, et vitae reddi, ipsum Aescupalium fulmina ictu ad stygias aquas detrufit.

Cui triplici crinita Iuba galea alta Chimaeram 785
Sustinet, Aetnaeos efflantem faucibus ignes;
Tam magis illa fremens, et tristibus effera flam-
mis,

Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnae.
At laeuem clipeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, iam faetis obsita, iam bos, 790
Argumentum ingens, et custos virginis Argus,
Caelataque amnem fundens pater Inachus vrna.
Insequitur nimbus peditum, clipeataque totis
Agmina densentur campis, Argiuaque pubes,
Auruncaeque manus, Rutuli, veteresque Sicani,
795

Et Sacrae acies, et pieti scuta Labici:
Qui saltus, Tiberine, tuos, sacrumque Numici
Litus arant, Rutulosque exercent vomere colles,
Circaeumque iugum; quis Iuppiter Anxurus aruis
Praesidet, et viridi gaudens Feronia luco: 800
Qua Saturae iacet atra palus, gelidusque per imas
Quae-

789. Sculptura clypei fa- cani; 7) Accolae Tiberis;
bulam Ius exhibuit a Iunone 8) Accolae Numicii fluminis
in vaccam mutatae. Addi- v. 150. 9) Circaeii l. 3, 386.
tus erat Argus, cui custo- 10) Incolae ad oppidum
diendam vaccam dederat Anxur, ubi fons Feroniae,
Iuno, et fluvius Inachus vna lucusque; 11) item ad pa-
cum vrna sua. ludes Pomtinas, a quibus

794. Duce Turno aduene- haud procul fluvius Vfers
re 1) Argiui Ardeae inco- per valles ductus in mare
lae, v. 372. ex Danae ar- euadit. Consuli hac super re
giua orti, v. 410. Acrisio- haud dubie Cluuerus, tabu-
nei; 2) Aurunci reliquiae laeque geographicae Koe-
Aufonum; 3) Rutuli; 4) leri debent.
Sicani; 5) Sacrani; 6) La- 799. Iuppiter anxur, i. e.,
bici, Lauicani, vel Labi- imberbis Volscorum lingua.

Quaerit iter valles atque in mare conditur Vfers.

Hos super aduenit Volsca de gente Camilla,
 Agmen agens equitum et florentes aere cateruas,
 Bellatrix: non illa colo calathisque Mineruae 805
 Femineas adfuenta manus; sed proelia virgo
 Dara pati, cursuque pedum praeuertere ventos.
 Illa vel intactae segetis per summa volaret
 Gramina, nec teneras cursu laessisset aristas;
 Vel mare per medium, fluctu suspensa tumentis, 810
 Ferret iter, celeres nec tingeret aequore plantas.
 Illam omnis tectis agrisque effusa iuuentus
 Turbaque miratur matrum, et prospectat euntem,
 Adtonitis inhians animis: ut regius ostro
 Velet honos laeues humeros, ut fibula crinem
 815
 Auro internectat; Lyciam ut gerat ipsa pharetram,
 Et pastoralem praefixa cuspide myrtum.

K 5

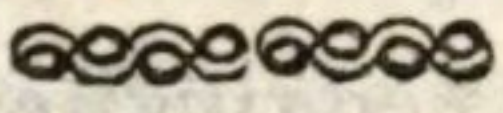
P. VIR-

803. Quod agmini ad- admiratione epica omnino
 uenae defuit vnicum; erat digna est. Conf. v. infr. 813.
 Penthesilea aliqua, femi- 814. Regius ostro honos,
 na virili animo, virtute, purpura regia. Laeues ful-
 fortunaque bellica. Ea igi- gentes humeros. Lycia pha-
 tur Camilla est filia Metabi retra ceteris nobilior pro
 regis Volscorum, velocissi- quavis. Pastoralis myrtus
 ma cursu, armis strenua, praefixa cuspide. Conf. Ge-
 Femina virorum turmas du- org. 2, 447. Myrtus valida
 sens aere fulgentes imago hastilibus.

P. VIRGILII MARONIS
AENEIDOS

LIBER V.

Vt belli signum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, et rauco strepuerunt cornua cantu;
Utque acres concussit equos; utque inpulit arma:
Extemplo turbati animi; simul omne tumultu
Coniurat trepido Latium, saeuitque iuuentus 5
Effera. Ductores primi Messapus et Vfers,
Contemtorque deum Mezentius, vndique cogunt
Aux-

1. <i>Laurenti vrbis</i>, quae regia Latini sedes erat. Non sine consilio hanc belli sedem fecerat Turnus; in ea enim vnica, quam amabat, Regis Latini filia, ac regni heres erat. Aderat Amata regina simul, quae a partibus eius stabat. Latinus (quod vidimus l. 7, 600.) laboribus et senio confectus, suoque conclauis inclusus se imperio abdicauerat, quod ut raperet Turnus, regni caput subito cum Lauinia occupare, Aeneaeque pracludere aditum debuit.	2. <i>Cornua</i> Hörner von Erz (ansänglich waren sie nur Ochsenhörner) Strepere proprie de sono acuto. <i>Raucus</i> Cantus grauis ille sonus est, qui Horatio murmur. Horat. 2, 1, 16. 3. <i>Inpellere</i> arma plus est quam mouere, aut manu tractare; potius esse putem concutere hastilia ad clipeos, ut sonitu bellico animum addant militi. 7. <i>Contemtor deum Mezentius</i> pio Aeneae per pulcherrimam antithesin opponitur.

Auxilia, et latos vastant cultoribus agros.
Mittitur et magni Venulus Diomedis ad urbem,
Qui petat auxilium, et, Latio consistere Teucros,

10

Aduectum Aenean classi, victosque Penates
Inferre, et fatis regem se dicere posci,
Edoceat, multasque viro se adiungere gentes
Dardanio, et late Latio increbrescere nomen.
Quid struat his coeptis, quem, si Fortuna sequa-

tur, 15

Euentum pugnae cupiat, manifestius ipsi,
Quam Turno regi, aut regi adparere Latino.

Talia per Latium: quae Laomedontius heros
Cuncta videns magno curarum fluctuat aestu:
Atque animum nunc huc celerem, nunc diuidit

illuc, 20

In partesque rapit varias, perque omnia versat.
Sicut aquae tremulum labris ubi lumen aënis
Sole percussum, aut radiantis imagine Lunae,
Omnia peruolitat late loca, iamque sub auras
Erigitur, summiue ferit laquearia tecti. 25

Nox erat; et terras animalia fessa per omnes
Alituum pecudumque genus sopor altus habebat:
Quum pater in ripa gelidique sub aetheris axe
Aeneas, tristi turbatus pectora bello,

Procu-

9. *Diomedis vrbs*, Argy-
rippa a Diomede condita.

16. *Ipsi* Diometi.

18. *Laomedontius heros*,
Aeneas.

Procubuit, feramque dedit per membra quietem.

30

Huic deus ipse loci fluuio Tiberinus amoeno

Populeas inter senior se adtollere frondes

Visus. Eum tenuis glauco velabat amictu

Carbasus, et crines vmbrosa tegebat arundo.

Tum sic adfari, et curas his demere dictis: 35

O fate gente deum, Troianam ex hostibus urbem

Qui revehis nobis, aeternaque Pergama feruas,

Exspectate solo Laurenti aruisque Latinis;

Hic tibi certa domus: certi, ne absiste, Penates:

Neu belli terrere minis. Tumor omnis et irae 40

Concessere deum.

Iamque tibi, ne vana putes haec fingere somnum,

Litoreis ingens inuenta sub illicibus sus,

Triginta capitem foetus enixa, iacebit;

Alba, solo recubans, albi circum vbera nati. 45

(Hic locus urbis erit, requies ea certa laborum:)

Ex

31. Fluuii a poetis finguntur esse Dii. Pinguntur ab iis fere aut nudi, aut glauco amictu, sed ex tenui carbaso (seiner Leinwand). Corona capiti imponitur vel ex arundine, vel vlu floribusque aquaticis contexta. Interpretum quidam et Maroni et Tiberino nescio cui vitio vertunt, quod relictis popularis Turni partibus Aeneae extero fauerat. At Deum utique latere haud potuerunt Deorum oracula, fataque, quibus obsistere vel Ioui fas non erat. Vnde sequitur v. 38. *Exspectate!* Addo: bella sine foederibus haud facile geri. Latere Aeneam non potuit Turni studium in aduisciscendis sibi belli sociis. At quos sibi socios eligere sciisset Aeneas aduena, nisi monitu Tiberini didicisset, quae gentes inter se amicae, quae inimicae in iis regionibus erant? Conf. v. 117. 43. Conf. Helini vaticinium ex lib. 3, 388.

Ex quo ter denis urbem redeuntibus annis
Ascanius clari condet cognominis Albam.
Haud incerta cano. Nunc qua ratione, quod instat,
Expedias victor, paucis, aduerte, docebo. 50
Arcades his oris, genus a Pallante profectum,
Qui regem Euandrum comites, qui signa secuti,
Delegere locum, et posuere in montibus urbem,
Pallantis proavi de nomine Pallanteum.
Hi bellum adsidue ducunt cum gente Latina: 55
Hos castris adhibe socios, et foedera iunge.
Ipse ego te ripis et recto flumine ducam,
Adversum remis superes subuectus ut amnem.
Surge age, nate dea; primisque cadentibus astris
Iunoni fer rite preces, iramque minasque 60
Supplicibus supra votis. Mihi victor honorem
Persolues. Ego sum, pleno quem flumine cernis
Stringentem ripas, et pingua cultu secantem,
Caeruleus Tybris, coelo gratissimus amnis.
Hic mihi magna domus, celsis caput urbibus, exit. 65
Dixit, deinde lacu Fluvius se condidit alto,
Ima petens. Nox Aenean somnusque reliquit.
Surgit, et, aetherii spectans orientia Solis
Lumina, rite cauis undam de flumine palinis
Sustu-

59. *Cadentibus*, occiden- | Conf. infr. v. 330. Alii ali-
 tibus stellis; summo igitur | ter et hoc sensu: circa has
 mane.

65. *Hic mihi domus* Hic | do magna illa Roma futu-
 mea sedes regia; sed fons | rum aliarum urbium caput.
 erumpit apud altas vrbes.

Sustulit, ac tales effundit ad aethera voces: 70
 Nymphae, Laurentes Nymphae, genus omnibus
 unde est,
 Tuque, o Thybri tuo genitor cum flumine sancto,
 Adcipite Aenean, et tandem arcete periclis.
 Quo te cumque lacus, miserantem incommoda no-
 stra,
 Fonte tenet, quocumque solo pulcherrimus exis; 75
 Semper honore meo, semper celebrabere donis,
 Corniger Hesperidum fluuius regnator aquarum.
 Adsis o tantum, et propius tua numina firmes.
 Sic memorat, geminasque legit de classe biremes,
 Remigioque aptat; socios simul instruit armis. 80
 Ecce autem, subitum atque oculis mirabile mon-
 strum,
 Candida per siluam cum foetu concolor albo
 Procubuit, viridique in litore conspicitur sus:
 Quam pius Aeneas tibi enim, tibi, maxuma Iuno,
 Mactat, sacra ferens, et cum grege sistit ad aram. 85
 Thybris ea fluuium, quam longa est, nocte tu-
 mentem
 Leniit, et tacita refluens ita substitit vnda,
 Mitis ut in morem stagni placidaeque paludis
 Sterneret aequor aquis, remo ut luctamen abesset.
 Ergo

74. Lacus, alueus.

77. Cornigeros fingi fluui-
os res nota est. Conf. Ge-
org. 4, 371. de Eridanogemina auratus taurino cor-
nua vultu. Regnator, rex
aquarum italicarum.

Ergo iter inceptum celerant rumore secundo :

90

Labitur vncta vadis abies : mirantur et vndae,

Miratur nemus infuetum fulgentia longe

Scuta virum fluuio pictasque innare carinas.

Olli remigio noctemque diemque fatigant,

Et longos superant flexus, variisque teguntur 95

Arboribus, viridesque secant placido aequore
filuas.

Sol medium coeli conscenderat igneus orbem,

Quum muros arcemque procul ac rara domorum

Tecta vident; quae nunc Romana potentia coelo

Aequauit: tum res inopes Euandrus habebat. 100

Ocius aduertunt proras, vrbique propinquant.

Forte die sollemnem illo rex Arcas honorem

Amphitryoniadae magno diuisque ferebat

Ante urbem in luco. Pallas huic filius vna,

Vna omnes iuuenum primi, pauperque senatus,

105

Tura dabant; tepidusque cruor fumabat ad aras.

Vt cellas videre rates, atque inter opacum

Adlabi nemus, et tacitis incumbere remis;

Terrentur visu subito, cunctique relictis

Confur-

91. *Abies* pro naue. *Vnc-* | origines loco pepulit, Pal-
ta pice. | lanteumque oppidum eo in

100. *Euander* vel *Euan-* | monte condidit, qui postea
drus nepos pallantis Arca- | Palatinus, Romaeque moe-
dum regis, quem casu occi- | nibus inclusus erat. Filius
dit. Fugiens igitur cum Car- | eius *Pallas*, de quo v. 110.
mente matre in Italiam ab |

Confurgunt mensis. Audax quos rumpere Pallas

110

Sacra vetat, raptoque volat telo obuis ipse;

Et procul e tumulo: Iuuenes, quae causa subegit
Ignotas tentare vias? quo tenditis? inquit.

Qui genus? unde domo? pacemne huc fertis, an
arma?

Tum pater Aeneas puppi sic fatur ab alta, 115

Paciferaeque manu ramum praetendit oliuae:

Troiugenas ac tela vides inimica Latinis;

Quos illi bello profugos egere superbo.

Euandrum petinus. Ferte haec, et dicite lectos

Dardaniae venisse duces, socia arma rogantes. 120

Obstupuit tanto percussus nomine Pallas:

Egredere o, quicumque es, ait, coramque paren-
tem

Adloquere, ac nostris succede penatibus hospes.

Excepitque manu, dextramque amplexus inhaesit.

Progressi subeunt luco, fluuiumque relinquunt.

125

Tum regem Aeneas dictis adfatur amicis:

Optume Graiugenum, cui me Fortuna precari,

Et

117. Conf. v. 55, et noni et Menelao sanguine
tul. ad v. 31. iunctum esse; nihilo tamen

128. Sensus: optime Grae-
corum! cui fortuna me sup-
plicare, ramosque taeniis
ornatos proferre voluit, non
latuit me, te arcadem esse;
te ducem fuisse Graecorum
nobis Troibus inimicorum,
te Atridis, i. e. Agumem-
minus te non extimui. Te-
xit me virtutis meae con-
scientia. Iussere Diuorum
oracula, vt me tibi adiun-
gerem. Vnde non per le-
gatos, sed ipse veni. Non
arti, non dolo studui tuum
lucrari animum; sed meum

Et vitta comtos voluit praetendere ramos;
Non equidem extimui, Danaum quod ductor, et
Arcas,

Quodque ab stirpe fores geminis coniunctus Atri-
dis; 130

Sed mea me virtus, et sancta oracula Diuom,
Cognatique patres, tua terris didita fama,
Coniungere tibi, et fatis egere volentem.

Dardanus, Iliacae primus pater urbis et auctor,
Electra, vt Graii perhibent, Atlantide cretus, 135

Aduerhitur Teucros; Electram maxumus Atlas
Edidit, aetherios humero qui sustinet orbes.

Vobis Mercurius pater est, quem candida Maia
Cyllenae gelido conceptum vertice fudit.

At Maiam, auditis si quidquam credimus, Atlas,
140

Idem Atlas generat, coeli qui sidera tollit.

Sic genus amborum scindit se sanguine ab vno.

His fretus non legatos, neque prima per artem
Tentamenta tui pepigi: me, me ipse, inuicque
Obieci caput, et supplex ad limina veni. 145

Gens eadem, quae te, crudeli Daunia bello

Insequitur; nos si pellant, nihil afore credunt,

L

Quin

caput pro pignore ipse of- De Electra, Maia, et Plei-
fero. Plenissima confiden- adibus sororibus Georg. I,
tia, et propriae virtutis 138. De Mercurio et Cyl-
conscientiae oratio pulcher- lene Aen. I, 301. Ex locis
rima. inuicem collatis patebit ge-

134. Dardanus. Conf. lib. nus amharum se ab vno san-
3, 167, et 7, 206. de Darda- guine scindere. v. 142.
no. De Atlante l. 4, 247.

Quin omnem Hesperiam penitus sua sub iuga mit-
tant :

Et mare, quod supra, teneant, quodque adluit
infra.

Adcipe, daque fidem. Sunt nobis fortia bello 150

Pectora, sunt animi, et rebus spectata iuventus.

Dixerat Aeneas. Ille os, oculosque loquentis

Iam dudum, et totum lustrabat lumine corpus.

Tum sic pauca refert: Vt te, fortissime Teucrum,

Adcipio adgnoscoque libens! vt verba parentis 155

Et vocem Anchisae magni voltumque recordor!

Nain memini Hesionae visentem regna fororis

Laomedontiaden Priamum, Salamina petentem,

Protenus Arcadiae gelidos inuisere fines.

Tum mihi prima genas vestibat flore iuuenta; 160

Mira-

155. Hesiōne Laomedon-
tis filia, vxor Telamonis,
qui Salamonis insulae rex
erat. Conf. Aen. 3, 476. Pri-
amus Laomedontis filius,
quum animi caussa regnum
fororis suae Hesionae inui-
feret, ac Salamina peteret;
continuo itinere simul per-
lustrasse regionem Arcadiae.
Nihil fictione hac ingenio-
sius; hac enim ratione faci-
le patet, vnde aliquam no-
ticiam hauserit Euander,
qui, quum puer adhuc esset,
duces Teucros et ipsum An-
chisen vidisset. Vnde v. 152.
pendebat a vultu Aeneae,
totumque fixis oculis per-
currebat corpus visurus
nempe, an is, qui loque-
batur, Aeneas ille sit An-
chisis illius filius, quem olim
puer in Arcadia viderat.
Agnouit vero vultum patri-
similem, et prisconem re-
cordatione temporum facile
cum eo amicitiam iniit. At
quantae artis, quanti inge-
nii est rem ex re, rerumque
causas ac origenes alteram
ex altera ita educere, vt,
quod narratur, non quidem
expectatum; vero tamen
simillimum fiat. Et in hoc
oculos in primis coniicere,
animumque intendere eum
necesse est, qui gustum ali-
quem ex sex posterioribus
libris, capere velit, cetera
sine gustu sensuque ornatus
legendis, si quis priscorum
temporum fabularumque no-
titia caruerit.

Mirabaque duces Teucros, mirabar et ipsum
 Laomedontiaden: sed cunctis altior ibat
 Anchises. Mihi mens iuuenali ardebat amore
 Conpellare virum, et dextrae coniungere dextram;
 Adcessi, et cupidus Phenei sub moenia duxi. 165
 Ille mihi insignem pharetram, Lyciasque sagittas
 Discedens, chlamydemque auro dedit intertextam,
 Erenaque bina, meus quae nunc habet, aurea,
 Pallas.

Ergo et, quam petitis, iuncta est mihi foedere
 dextra:

Et, lux quum primum terris se crastina reddet, 170
 Auxilio laetos dimittam, opibusque iuuabo.

Interea sarra haec, quando huc venistis amici,
 Annua, quae differre nefas, celebrate fauentes
 Nobiscum, et iam nunc fociorum adfuescite mensis.

Haec ubi dicta, dapes iubet et sublata reponi 175

Pocula, gramineoque viros locat ipse fedili:

Praecipuumque toro et villosi pelle leonis

Adcipit Aenean, folioque inuitat acerno.

Tum lecti iuuenes certatim araeque sacerdos

Viscera tosta ferunt taurorum, onerantque cani-

stris 180

Dona laboratae Cereris, Bacchumque ministrant.

L 2

Vesci-

165. *Phenei sub moenia*, sustulere. Iam vero repo-
 in urbem Pheneum duxi. nuntur sublata.

178. Solio discumbentium.

175. Nescii, quos coram *Acerno* von Uhorn. Conf.
 se videbant viros, an amici, Aen. 1, 702.

an hostes sint, quidue me- 182. *Paris*. Conf. Aen. 1,

ditentur, adposita pocula 181. *Vinum* Eclog. 5, 69.

Vescitur Aeneas, simul et Troiana iuventus,
Perpetui tergo bouis, et lustralibus extis.

Postquam exenta fames, et amor conpressus
edendi,

Rex Euandrus ait: Non haec sollemnia nobis, 185
Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram
Vana superstitio veterumque ignara deorum
Inposuit. Saeuis, hospes Troiane, periclis
Seruati facimus, meritosque nouamus honores.
Iam primum faxis suspensam hanc adspice rupem:

190

Disiectae procul vt moles, defertaque montis
Stat domus, et scopuli ingentem traxere ruinam.
Hic spelunca fuit, vasto submota recessu,
Semihominis Caci: facies quam dira tenebat
Solis inaccessam radiis; semperque recenti 195
Caede tepebat humus; foribusque adfixa superbis.
Ora virum tristi pendebant pallida tabo.
Huic monstro Volcanus erat pater: illius atros
Ore vomens ignes, magna se mole ferebat.
Adtulit et nobis alipquando optantibus aetas 200
Auxilium aduentumque dei. Nam maxumus
vltor,

Terge-

184. *Perpetuus bos*, bos integer est, quem illa aetate ad ignem et epulas adponi maris erat. *Lustralibus extis*, i. e. extis, quorum vsus etiam in lustrationibus erat, de quibus alibi.

194. De Caco latrone nota res est. Pastorem fuisse ferrocem viribus narrat Liuius. Virgilius eum *Semihominem* facit. Fabula de Caco, quae primo adpectu h. l. aliena videri posset, omnino ad varietatem ornatus poetici spectat; ne ficcum belli continui argumentum suis careret deliciis.

Tergemini nece Geryonae spoliisque superbus,
 Alcides aderat, taurosque hac victor agebat
 Ingentes: vallemque boues amnemque tenebant.
 At furis Caci mens effera, ne quid inausum 205
 Aut intractatum scelerisue doliue fuisset,
 Quatuor a stabulis praestanti corpore tauros
 Auertit, totidem forma superante iuencas.
 Atque hos, ne qua forent pedibus vestigia rectis,
 Cauda in speluncam tractos, versisque viarum 210
 Indiciis raptos, saxo occultabat opaco.
 Quaerenti nulla ad speluncam signa ferebant.
 Interea, quum iam stabulis saturata moueret
 Amphitryoniades armenta, abitumque pararet,
 Discessu mugire boues, atque omne querelis 215
 Inpleri nemus, et colles clamore relinqui.
 Reddidit vna bouum vocem, vastoque sub antro
 Mugit, et Caci spem custodita fefellit.
 Hic vero Alcidae furiis exarserat atro
 Felle dolor: rapit arma manu, nodisque graua-
 tum 220
 Robur: et aetherii cursu petit ardua montis.
 Tum primum nostri Cacus videre timentem
 Turbatumque oculi. Fugit ilicet ocior Euro,
 Speluncamque petit: pedibus timor addidit alas.
 Vt sese inclusit, ruptisque inmane catenis 225
 Deiecit saxum, ferro quod et arte paterna
 Pendebat, fultosque emuniit obiice postes;

L 3

Ecce

203. *Alcides*, Hercules.
 Conf. Aen. 7, 662.

226. *Arte paterna*, i. e.,
 arte patris Vulcani.

Ecce furens animis aderat Tirynthius; omnemque
 Adcessum lustrans huc ora ferebat et illuc,
 Dentibus infrendens, Ter totum fernidus ira 230
 Lustrat Auentini montem: ter faxea tentat
 Limina nequidquam: ter fessus valle refedit.
 Stabat acuta filex, praecisis vndique saxis,
 Speluncae dorso insurgens, altissima visu;
 Dirarum nidis domus opportuna volucrum. 235
 Hanc, vt prona iugo laeuum incumbebat ad am-
 nem,
 Dexter in aduersum nitens concussit, et imis
 Auolsam soluit radicibus: inde repente
 Impulit: impulso quo maximus insonat aether:
 Dissultant ripae, refluitque exterritus amnis. 240
 At specus et Caci detecta adparuit ingens
 Regia, et vmbrosae penitus patuere cauernae:
 Non secus, ac si qua penitus vi terra dehiscens
 Infernas referet sedes, et regna recludat
 Pallida, Dis inuisa; superque inmane barathrum 245
 Cernatur, trepidentque inmisso lumine Manes.
 Ergo insperata deprensum in luce repente,
 Inclusumque cauo saxo, atque insueta rudentem,
 Desuper Alcides telis premit, omniaque arma
 Aduo-

228. *Tirinthius* idem num est. Quam facile in-
 Hercules. telligi possunt, quae legun-
 235. *Dirarum volucrum*, tur, nihil monendus est Ti-
 bubonum, concorum. ro, quam vt singularem or-
 240. Nihil non ipsa fictio- natum, quo vix vlla locutio
 ne, in ipsa elocutione or- caret, ipse excutiat.
 natum; et admiratione dig-

Aduocat, et ramis vastisque molaribus instat. 250
 Ille autem, neque enim fuga iam super vlla pe-
 ricli,

Faucibus ingentem fumum, mirabile dictu,
 Euomit, inuoluitque domum caligine caeca,
 Prospectum eripiens oculis; glomeratque sub antro
 Fumiferam noctem connixtis igne tenebris. 255

Non tulit Alcides animis, seque ipse per ignem
 Praecipiti iniecit saltu, qua plurimus vndam
 Fumus agit, nebulaque ingens specus aestuat atra.
 Hic Cacum in tenebris incendia vana vomentem
 Conripit in nodum complexus, et angit inhaerens
 : 260

Elisos oculos, et siccum sanguine guttur.
 Panditur extemplo foribus domus atra reuolsis:
 Abstractaeque boues abiurataeque rapinae
 Coelo ostenduntur, pedibusque informe cadauer
 Protrahitur. Nequeunt expleri corda tuendo 265
 Terribiles oculos, voltum, villosaque saetis
 Pectora semiferi, atque extinctos faucibus ignes.
 Ex illo celebratus honos, laetique minores
 Seruauere diem, primusque Potitius auctor,

L 4

Et

250. *Molaris* h. l. Saxum saepius originem sacrificio-
 ingens hyperbolice molaris. rum retulit, eosque fere eo-
 Ouid. met. 3, 59. dixit: dex- rum auctores fecit, a qui-
 traque molarem sustulit. bus nobilium gentium vna

253. *Abiuratae*, quas apud descendere videretur. Erat
 se habere, negabat, latro- Romae gens *Potitia*, et *Pi-*
 numque more iurabat. *narua*. Huic custodiam cul-

268. *Ex illo*. Vt popula- tus herculei; illi originem
 res suos teneret Maro, saepe adscribi vides.

Et domus Herculei custos Pinaria sacri 270
 Hanc aram Iuco statuit, quae Maxima semper
 Dicitur nobis, et erit quae maxima semper.
 Quare agite, o iuvenes, tantarum in munere lau-
 dum

Cingite fronde comas, et pocula porcite dextris,
 Communemque vocate deum, et date vina vo-
 lentes. 275

Dixerat: Herculea bicolor quum populus umbra
 Velavitque comas foliisque innexa pependit:
 Et facer implevit dextram scyphus. Ocius omnes
 In mensam laeti libant, Diuosque precantur.

Deuexo interea proprior fit Vesper Olympo: 280

Iamque sacerdotes primusque Potitius ibant,
 Pellibus in morem cincti, flammisque ferebant.
 Instaurant epulas, et mensae grata secundae
 Dona ferunt, cumulantque oneratis lancibus aras.
 Tum Salii ad cantus, incensa altaria circum, 285
 Populeis adsunt euincti tempora ramis;
 Hic iuuenum chorus, ille senum; qui carmine
 laudes

Herculeas et facta ferant: vt prima nouercae
 Monstra manu geminosque premens eliserit angues:

Vt

285. Salii a Numa primum | 287. Laudes herculeae et
 Pompilio occasione pesti- | facta procul dubio argumen-
 lentiae, qua vrbs laborabat, | ta hymnorum erant, quae
 instituti sunt. Martis qui- | in honorem Herculis cane-
 dem Sacerdotes erant; eos | bant. Facta Herculis vel Ti-
 tamen h. l. Herculis esse iu- | roni nota ad vnum omnia
 bet Poeta. Conf. not. ad | producere h. l. non vacat.
 v. 268. | Vid. Mythol. p. 198.

Vt bello egregias idem disiecerit vrbes, 290
 Troiamque Oechaliamque: vt duros mille labores
 Rege sub Eurystheo, fatis Iunonis iniquae,
 Pertulerit. Tu nubigenas, inuictae, bimembres
 Hylaeumque, Pholumque manu, tu Cresia mactas
 Prodigia, et vastum Nemeae sub rupe leonem. 295
 Te Stygii tremuere lacus, te ianitor Orci
 Ossa super recubans antro semesa cruento:
 Nec te vllae facies, non terruit ipse Typhoëus
 Arduus, arma tenens: non te rationis egentem
 Lernaëus turba caputum circumstetit anguis. 300
 Salve, vera Iouis proles, decus addite Diuis:
 Et nos, et tua dexter adi pede sacra secundo.
 Talia carminibus celebrant: super omnia Caci
 Speluncam adiiciunt, spirantemque ignibus ipsum.
 Consonat omne nemus strepitu, collesque reful-
 tant. 305

Exin se cuncti diuinis rebus ad urbem
 Perfectis referunt. Ibat rex obfitus aëno,
 Et comitem Aenean iuxta natumque tenebat
 Ingressus, varioque viam sermone leuabat.
 Miratur, facilesque oculos fert omnia circum 310
 Aeneas, capiturque locis; et singula laetus
 Exquiratque auditque virum monumenta priorum.
 Tu rex Euandrus Romanae conditor arcis:

L 5

Haec

307. *Obfitus aëno*, aetate *lis*; et ab his ad priscae Ita-
gravis, plenus annis. *liae* pingendum statum tran-

310. *Faciles*, vagos. *fit*. A. v deinde 320 — 369.

313. *Tum Rex*. Narrata anteriores veteris Italiae seu
 de Caco elegantissima fabu- fabulas seu annales perfe-
 la ad laudes et facta Hercu- quitur. Quanta rerum co-

Haec nemora indigenae Fauni Nymphaeque te-
 nebant,
 Gensque virum truncis et duro robore nata: 315
 Quis neque mos neque cultus erat: nec iungere
 tauros,
 Aut componere opes norant, aut parcere parto:
 Sed rami atque asper victu venatus alebat.
 Primus ab aethereo venit Saturnus Olympo,
 Arma Iouis fugiens, et regnis exsul adentis. 320
 Is genus indocile ac dispersum montibus altis
 Composuit, legesque dedit, Latiumque vocari
 Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.
 Aurea quae perhibent, illo sub rege fuerunt
 Saecula: sic placida populos in pace regebat. 325
 Deterior donec paullatim ac decolor aetas,
 Et belli rabies, et amor successit habendi.
 Tum manus Ausonia et gentes venerere Sicanae;
 Saepius et nomen posuit Saturnia tellus.
 Tum reges, asperque inmani corpore Thybris: 330
 A quo post Itali fluvium cognomine Thybrim
 Diximus: amisit verum vetus Albula nomen.
 Me pulsum patria, pelagique extrema sequentem,
 Fortuna omnipotens et ineluctabile fatum
 His posuere locis: matrisque egere tremenda 335

Car-

pia! quanta varietas! quan- in eo cernere originem di-
 tum fuisse ingenium oport- dicere.
 tuit, quo duce res Roman- 325. De color aetas, de-
 auditu iucundas, et rerum ficiens ab aurea in argen-
 suo loco adlatarum nexum team, ab argentea in fer-
 eleganter latentem ac suam ream. Ceterum tres hi ver-
 sus multo pulcerrimi sunt.

Carmentis Nymphae monita, et deus auctor
Apollo.

Vix ea dicta: dehinc progressus monstrat et aram,
Et Carmentalem Romano nomine portam:

Quam memorant, Nymphae priscum Carmentis
honorem,

Vatis fatidicae: cecinit quae prima futuros 340
Aeneadas magnos, et nubile Pallanteum.

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Asylum
Retulit, et gelida monstrat sub rupe Lupercal,
Parrhasio dictum Panos de more Lycae.

Nec non et sacri monstrat nemus Argileti, 345

Testaturque locum, et letum docet hospitis Argi.

Hinc ad Tarpeiam sedem et Capitolia ducit,

Aurea nunc, olim filuestribus horrida dumis.

Iam tum religio pauidos terrebat agrestes

Dira

336. Sensus: Mater mea consilio narrat. *Pallanteum*
Carmenta (ait Euander) olim, mox *Pallantium*; de-
me monuit, et ipse Apollo inde *Palatium* oppidum.
mihi auctor fuit, ut in hanc Conf. v. 54. *Lupercal* locus
me regionem conferrem. Pani Sacer, in quo Romu-
Festa Carmentalia Romae lus et Remus a lupa nutriti
aetate Virgilii in honorem fuisse credebantur: nomen
huius *Carmentae* agebantur. ei erat: *Panos Lycae*, mo-
Carmenta dici visa est a car- re *Parrhasio*, arcadico.
minibus, quibus solita erat 346. *Letum Argi*. *Argi*
sua reddere oracula. Verum *Letum* mons et lucus Ro-
enim ei nomen *Nicostratae* mae, ubi Argus hospes Euan-
fuit. Ut antiquior videre- dri sepultus erat, quem ser-
tur esse *Carmentae* cultus; vi Euandri clandestines in-
aram et portam *carmentalem* sidias vitae heri sui struen-
iam ab Aenea visam, et ab tem occiderunt.
Euandro ei digito monstra- 348. Versus 348 — 54.
tam fuisse Maro, non absque multo nobilissimi sunt, quo-

Dira loci: iam tum siluam saxumque tremebant.

350

Hoc nemus, hunc, inquit, frondoso vertice collem,
Quis deus, incertum est, habitat deus: Arcades

ipsum

Credunt se vidisse Iouem, quum saepe nigrantem
Aegida concuteret, dextra nimbosque cieret.

Haec duo praeterea disiectis oppida muris, 355

Reliquias veterumque vides monumenta virorum
Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit arcem:
Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

Talibus inter se dictis ad tecta subibant

Pauperis Euandri, passimque armenta videbant 360

Romanoque foro et laudis mugire Carinis.

Vt ventum ad sedes: Haec, inquit, limina victor
Alcides subiit; haec illum regia cepit.

Aude,

rum ultra magnificentiam
vix aliud aliquid adsurgit.
Quanta cum voluptate id
legerint Romani, quod co-
ram videbant, difficile dic-
tu est, praecipue, si vrbis
magnitudinem, templorum-
que ac domuum ornatum
cum prisco siluestrium do-
morum horrore contulerint.
Imago Iouis *Aegida* clype-
um concludentis, dextra-
que nimbos cientis omnino
magnifica est.

358. *Ianiculum* oppidum
a Iano conditum.

361. Antitheses virgilia-
nae, quibus multa vis, mul-
ta gratia inest, hunc locum
admirabilem efficiunt. Ante
domum Euandri pauperis

eo in loco boabant armen-
ta, in quo aetate Maronis
forum illud maximum mag-
nificumque erat, quod spec-
tari ab exteris sine admira-
tione non potuit. *Carina-*
rum nomen forum illud tu-
lit, in quo domus magnifi-
centissimae (*lautae*) in ca-
rinam similitudinem altera
super alteram surgebant. Ci-
cer. de Harusp. ait: *velle se*
in Carinis alteram portam
aedificare. Collata fori ma-
ximi ac Carinarum magni-
ficentia, ut pulcherrimo situ
iuxta pauperem Euandri
domum a poeta ponuntur,
ita pulcherrimae morum doc-
trinae locum fecere: *Aude,*
hospes contemnere opes etc.

Aude, hospes, contemnere opes: et te quoque
dignum

Finge deo; rebusque veni non asper egenis. 365

Dixit, et angusti subter fastigia tecti

Ingentem Aenean duxit, stratisque locauit

Effultum foliis et pelle Libystidis vrsae.

Nox ruit, et fuscis tellurem amplexitur alis.

At Venus haud animo nequidquam exterrita
mater, 370

Laurentumque minis et duro mota tumultu,

Volcanum adloquitur, thalamoque haec coniugis
aureo

Incipit, et dictis diuinum adspirat amorem:

Dum bello Argolici vastabant Pergama reges

Debita casurasque inimicis ignibus arces; 375

Non vllum auxilium miseris, non arma rogavi

Artis opisque tuae: nec te, carissime coniunx,

Incaustumue tuos volui exercere labores:

Quamuis et Priami deberem plurima natis,

Et durum Aeneae fleuissem saepe labarem. 380

Nunc Iouis imperiis Rutulorum constitit oris.

Ergo eadem supplex venio, et sanctum mihi numen

Arma rogo, genetrix nato. Te filia Nerei,

Te

368. *Libystidis. Conf.* *ricata.* Vt pondus precibus
Aen. 5, 37. adderet, ait: se numquam

372. *Volcanum adloquitur.* hactenus pro miseris Tro-
More thetidis, quae arma ianis supplicem venisse. Et
pro Achille suo petiit, Vul- quae gratia negetur Dene
cano Venus supplex fit, vt ceterarum pulcerrimae,
pro Aenea suo arma acci- praecipue, si prima sit.
piat ipsa Vulcani manu fab-

Te potuit lacrimis Tithonia flectere coniunx.
 Adspice, qui coëant populi, quae moenia clausis
 385
 Ferrum acuant portis in me excidiumque meorum.
 Dixerat: et niueis hinc atque hinc Diua lacertis
 Cunctantem amplex molli fouet. Ille repente
 Adcepit solitam flammam: notusque medullas
 Intrauit calor, et labefacta per ossa cucurrit. 390
 Non secus atque olim, tonitru quum rupta cornico
 Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
 Sensit laeta dolis, et formae conscia coniunx.
 Tum pater aeterno fatur deuinctus amore:
 Quid causas petis ex alto? fiducia cessit 395
 Quo, tibi, Diua, mei? similis si cura fuisset,
 Tum quoque fas nobis Teucros armare fuisset;
 Nec pater omnipotens Troiam, nec fata vetabant
 Stare, decemque alios Priamum superesse per
 annos.
 Et nunc, si bellare paras, atque haec tibi mens
 est; 400
 Quidquid in arte mea possum promittere curae,
 Quod fieri ferro, liquidoue potest electro,

Quan-

384. *Tithonia*, Aurora, illa, cur non et ego? Cui
 quae ipsa pro Memnone suo si femineae accedunt et la-
 arma a Vulcano impetrauit. crimae et blanditiae, nescio
 Exempla adferri, quae prio- quam in virorum animos
 ra sunt, in oratiunculis pre- vim habeant, nisi a defor-
 cantium admodum vulgare mi vultu veniant. Vnde ex-
 est, vt saepius ipse videris. quisite v. 393. formae con-
 Nec robore suo carens fun- scia.
 damentum est, cui suppli- 402. *Electrum* ein vermisch-
 ces feminae innituntur: po- tes Metall aus Golde und
 tuit haec, — et illa, — et Silber.

Quantum ignes animaeque valent; abfiste precando
 Viribus indubitare tuis. Ea verba locutus
 Optatos dedit amplexus placidumque petiuit 405
 Coniugis infusus gremio per membra soporem.

Inde, vbi prima quies medio iam noctis abactae
 Curriculo expulerat somnum; quum femina pri-
 mum,

Cui tolerare colo vitam tenuique Minerua
 Inpositum, cinerem et sopitos fuscitat ignes, 410
 Noctem addens operi; famulasque ad lumina
 longo

Exercet penso; castum vt seruare cubile
 Coniugis, et possit paruos educere natos:
 Haud fecus ignipotens, nec tempore segnior illo
 Mollihus e stratis opera ad fabrilia surgit. 415
 Insula Sicanium iuxta latus Aeoliamque

Erigi-

403. *Animae*, aer, ven- te surgens cum famulis fila
 tus, quo inflantur folles. deducit, et tenuem et sibi
 Horat. 4, od. 12, 2. *Inpel-* et paruis prolibus nocturno
lunt animae linthea thraciae. etiam labore victum parat.

408. Ne medium noctis Tenui Minerua, i. e. tenui
 tempus, quod h. l. intelligit, arte. Ad seruandum cubile
 sine ornatu poetico Maroni castum, ad vitandum etiam
 euaderet, dulcissimam ima- otium pudicitiae virgineae
 ginem feminae pauperis ad- inimicum. Conferri mere-
 fert, quae media saepe noc- tur Iuuenalis Satyr. 6.

Praestabat castas humilis fortuna latinas

Quondam, nec vitiis contingi parua solebant

Tecta: labor, somnique breues, et vellere thysco

Vexatae, duraeque manus.

416. *Insula* erigitur, inter quidem noctissimus, nihilo
 aquas erecta stat. Insulae tamen minus elegantissimus,
 aeoliae seu vulcaniae, qua- qui, quum intellectu facilis
 rum praecipua Lipara, Si- lit, adtentione quam anima-
 canium, Siculum. Locus aduersione dignior est, et

Erigitur Liparen, fumentibus ardua saxis:
 Quam subter specus et Cyclopum exesa caminis
 Antra Aetnaea tonant, validique incudibus ictus
 Auditi referunt gemitum, striduntque cauernis

420

Stricturae Chalybum, et foruacibus ignis anhelat;
 Volcani domus, et Volcania nomine tellus.
 Hoc tunc ignipotens coelo desceodit ab alto.
 Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,
 Brontesque, Steropesque, et nudus membra Py-
 racmon.

425

His informatum manibus iam parte polita
 Fulmen erat; toto genitor quae plurima coelo
 Deiecit in terras: pars imperfecta manebat.
 Tres imbres torti radios, tres nubis aquosae
 Addiderant, rutuli tres ignes, et alitis Austri. 430
 Fulgores nunc horridos, sonitumque, metumque
 Miscebant operi, flammisque sequacibus iras.

Parte

per se in oculos incurrit, si fixo obtutu et imagines et colores imaginum exami-
 nes.

421. *Stricturae Chalybum*, die Funken, die durch die Hammerschläge vom Eisen abspringen. *Strictura* id omne est, quod stringendo abit.

429. Nascitur fulmen 1) ex grandine, imbre toto; 2) ex aquosis nubibus; 3) ex igne, et 4) ex vento. Mira arte exgrimit, qua ratione fulmen a Cyclopibus conficiatur. Diuidit fulminis

materiam in quatuor partes.

Massae confectae additur

1) fulgor horridus, 2) So-

nitus; admiscetur 3) me-

tus, et 4) ira. Quid hoc

phantasmate diuinius?

434. Opera, quae confi-

ciebantur, erant Martis cur-

rus; et Aegis clypeus Palla-

dis v. 354. Non vero cly-

peum sed Thoracem fuisse;

ex v. 437, fere colligere est.

Squammis aureque i. e. au-

reis squammis vt saepissime

De Aegide et Gorgone Conf.

Aen. 2, 615. Gorgo desecto

collo lumina vertens pictu-

Parte alia Marti currumque rotasque volucres
Instabant; quibus ille viros, quibus excitat vrbes:
Aegidaque horrifera, turbatae Palladis arma,

435

Certatim squamis serpentum auroque polibant,
Connexosque angues, ipsamque in pectore Diuae
Gorgona, defecto vertentem lumina collo.

Tollite cuncta, inquit, coeptosque auferte labores
Aetnaei Cyclopes; et huc aduertite mentem. 440

Arma acri facienda viro. Nunc viribus usus,

Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra.

Praecipitate moras. Nec plura effatus: et illi

Ocius incubuere omnes, pariterque laborem

Sortiti. Fluit aes riuus, aurique metallum; 445

Volnificusque chalybs vasta fornace liquefcit.

Ingentem clipeum informant, vnum omnia contra

Tela Latinorum: septenosque orbibus orbes

Inpediunt. Alii ventosis follibus auras

Adcipiunt redduntque; alii stridentia tinguunt 450

Aera lacu. Gemit inpositis incudibus antrum.

Illi inter sese multa vi brachia tollunt

In numerum; versantque tenaci forcipe inassam.

M

Hanc

ra est viuiddissima, felicissimis
isque coloribus expressa. *vis elocutionis in legentem,*

444. *Ocius incubuere.* Versus hi a 444 -- 54. ornatissimi, plenique generosi spiritus non obscure produnt, quam excelsiore phantasiae sensu plenissimum fuerit Ma-
ronis ingenium. Irrumpit vis elocutionis in legentem, si quidem pondus vocum in sentientem animum cadant. Rem coram videre te putes, si tamen oculos habeas, aperiasque poeticos.

Haec pater Aeoliis properat dum Lemnius oris,
Euandrum ex humili tecto lux fuscitat alma, 455
Et matutini volucrum sub culmine cantus.

Confurgit fenior, tunicaque inducitur artus,
Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis.
Tum lateri atque humeris Tegeaeum subligat
ensem,

Demissa ab laeua pantherae terga retorquens. 460

Nec non et gemini custodes limine ab alto
Procedunt gressumque canes comitantur herilem.

Hospitis Aeneae sedem et secreta petebat,
Sermonum memor et promissi muneris, heros.

Nec minus Aeneas se matutinus agebat. 465

Filius huic Pallas, illi comes ibat Achates.

Congressi iungunt dextras, mediisque residunt
Aedibus, et licito tandem fermone fruuntur.

Rex prior haec:

Maxu-

454. *Pater lemnus*, Vulcanus. *Vul-* adfirmabis, ut hac in parte
canus. poetarum nullus sit, qui ei

455. Numeri Virgilio ad nutum, obsequiumque flu- ante feratur.
unt. Si delectum elocutio- 458. *Tyrrhena pedum*
ni, non tantum in expressa *vincula*, calceamenta more
laborum duritie sed expres- Tyrrheno, tusco, quorum
sam etiam celeritatem *moras* solea lignea erat. Nec cal-
praecipitantium in loco prio- ceus pedem texit; sed vin-
re animaduertisti; et subito culis tantum lorisque solea
in suauissimam elocutionis pedi adligabatur.

459. *Tegeaeum* Arcadicum.

460. Pelles pantherae a sinistra pendentes in dex-
tram reiiciens.

463. *Secreta*, conclaue in-
timum.

461. Conf. munus v. 170.
promissum.

ita prorsus excellentem esse

Maxume Teucrorum ductor, quo fospite num-
quam 470

Res equidem Troiae victas aut regna fatebor;

Nobis ad belli auxilium pro nomine tanto

Exiguae vires. Hinc Tusco claudimur amni,

Hinc Rutulus premit, et murum circumfonat armis.

Sed tibi ego ingentes populos opulentaque regnis

475

Iungere castra paro: quam fors inopina salutem

Ostentat. Fatis huc te poscentibus adfers.

Haud procul hinc saxo incolitur fundata vetusto

Vrbis Agyllinae sedes: vbi Lydia quondam

Gens, bello praeclara, iugis infedit Etruscis. 480

Hanc multos florentem annos rex deinde superbo

Imperio et faevis tenuit Mezentius armis.

Quid memorem infandas caedes: quid facta ty-

ranni

Effera? DI capiti ipsius generique referuent!

Mortua quin etiam iungebat corpora viuis, 485

Conponens manibusque manus, atque oribus ora,

(Tormenti genus) et sanie taboque fluentes

Complexu in misero longa sic morte necabat.

At fessi tandem ciues infanda furentem

M 2

Armati

473. *Pro nomine tanto*, Dium faeuientis ferarum
quantus Troianorum est tot more Mezentii! Progredi-
rebus praeclare gestis insig- tur vltra ferarum indolem
nium. furor v. 486. Quam vero

479. De Agyllina se- non diuturna eorum sint,
de, vrbeque Etruriae Caere qui iis crudeliter vtuntur,
Conf. l. 7, 652. imperia, euentus docuit v.

483. *Quid memorem*. En 490.
Characterem contemptoris

Armati circumstant ipsumque domumque: 490
 Obtruncant focios, ignem ad fastigia iactant.
 Ille inter caedes Rutulorum elapsus in agros
 Confugere, et Turni defendier hospitibus armis.
 Ergo omnis furibus surrexit Etruria iustis:
 Regem ad supplicium praesenti Marte repossunt.

495
 His ego te, Aenea, ductorem millibus addam.
 Toto namque fremunt condensae litore puppes;
 Signaque ferre iubent: retinet longaeuus haruspex
 Fata canens: O Maeoniae delecta iuventus,
 Flos veterum virtusque virum, quos iustus in
 hostem 500

Fert dolor, et merita accendit Mezentius ira;
 Nulli fas Italo tantam subiungere gentem:
 Externos optate duces. Tum Etrusca refedit
 Hoc acies campo, monitis exterrita Diuom.
 Ipse oratores ad me regnique coronam 505
 Cum sceptro misit, mandatque insignia Tarchon,
 Succedam castris, Tyrrhenaque regna capeffam.
 Sed mihi tarda gelu faeculisque effoeta senectus
 Inuidet

498. *Haruspices* a victimis eligendos esse duces, quem in ara inspiciendis sic dicti, ad modum vox oraculi lib. vel ab *haruga*, quae vox 7, v. 98. monuit externos ad- olim hostiam significabat. mittendos esse generos.
 In hac arte peritiam vatum 504. *Hoc campo*, qui di- etruscorum in primis emi- gitis monstrari, qui hisce- nisse, notum erat. Non oculis conspici potest.
 sine multo iudicio consilio- 506. *Mandat*, mittit.
 que et ruscum h. l. haruspi- 508. *Senectus* vigore iuue- cem (qui forte idem cum nili destituta, alias frigida, tarchone est v. 506.) Maro quam praecclare *tarda gelu* adfert, qui moneat *Externos* dicitur?

Inuidet imperium, feraeque ad fortia vires.

Natum exhortarer, ni, mixtus matre Sabella, 510

Hinc partem patriae traheret. Tu, cuius et annis

Et generi fata indulgent, quem numina poscunt,

Ingredere, o Teucrum atque Italum fortissime
ductor.

Hunc tibi praeterea, spes et solatia nostri,

Pallanta adiungam: sub te tolerare magistro 515

Militiam et graue Martis opus, tua cernere facta

Adfuescat, primis et te miretur ab annis.

Arcadas huic equites bis centum, robora pubis

Lecta, dabo; totidemque suo tibi nomine Pallas.

Vix ea fatus erat: defixique ora tenebant 520

Aeneas Anchisiades et fidus Achates,

Multaque dura suo tristi cum corde putabant;

Ni signum coelo Cytherea dedisset aperto.

Namque inprouiso vibratus ab aethere fulgor

Cum fonitu venit, et ruere omnia visa repente, 525

Tyrrhenusque tubae mugire per aethera clangor.

Suspiciunt: iterum atque iterum fragor intonat

ingens.

M 3

Arma

510. Ni mixtum genus placuit prodigiorum aman-
habens per matrem fabinam, tis. Prodigia vero vel au-
partem patriae seu origenis guriis, vel tonitru vel ter-
hinc a Sabinis duceret, etsi rarum motu expediri saepe
patre externo *Euandro* na- saepius vidimus. Fragores
tus. *Heyn.* coelo nubibus obducto au-

522. Aut turbari animo dici res extra prodigium
non debuissent Aeneas et posita est, eum vero per
Achates, aut sequi osten- sudum i. e. aere sereno au-
tum debuit, quod iis me- diri instar ostenti haberi
tum eximeret. Vtrumque facile potuit.

Maroni in gratiam populi

Arma inter nubem, coeli in regione ferena,
 Per sudum rutilare vident, et pulsa tonare,
 Obstupuere animis alii; sed Troius heros 530
 Agnouit sonitum et Diuae promissa parentis.
 Tum memorat: Ne vero, hospes, ne quaere pro-
 fecto,

Quem casum portenta ferant: ego poscor Olympo.
 Hoc signum cecinit missuram Diua creatrix,
 Si bellum ingrueret; Volcaniaque arma per auras
 535

Laturam auxilio.
 Heu quantae miseris caedes Laurentibus instant!
 Quas poenas mihi, Turnae, dabis! quam multa
 sub vndas

Scuta virum, galeasque, et fortia corpora volues,
 Thybri pater! poscant acies, et foedera rumpant.
 540

Haec vbi dicta dedit, folio se tollit ab alto;
 Et primum Herculeis sopitas ignibus aras
 Excitat hesternumque Larem, paruosque Penates
 Laetus adit: mactant lectas de more bidentes,
 Euandrus pariter, pariter Troiana iuuentus, 545
 Post

531. <i>Parentis Veneris.</i>	543. Non videntur in lu-
532. <i>Ego poscor.</i> Me res	cum rediisse, vbi hesterna
tangit. Pollite metum. Non	die sacra Herculi fecerant;
vestri causa intonuit coe-	sed aras domesticas, in qui-
lum. Agnosco sonitum,	bus ignis sopitus erat, ex-
cognosco signum. A matre	citasse prunis ex hesterno fa-
venere est. Arma pro me	crificio adseruatis; nec enim
a Vulcano fabricata per au-	licuit ignem sacrum nisi
ras deferuntur. Plenus igi-	ex sacro auendere. Conf.
tur confidentiae ait: <i>heu</i>	Phaedr. l. 4. <i>Ryaeus.</i>
<i>quantae etc.</i>	

Post hinc ad naues graditur, fociosque reuifit:
 Quorum de numero, qui sese in bella sequantur,
 Praestantes virtute legit: pars cetera prona
 Fertur aqua, segnisque secundo defluit amni,
 Nuntia ventura Ascanio rerumque patrisque. 550
 Dantur equi Teucris Tyrrhena petentibus arua:
 Ducunt exfortem Aeneae; quem fulua leonis
 Pellis obit totum, praefulgens vnguibus aureis.

Fama volat paruam subito volgata per urbem,
 Ocius ire equites Tyrrheni ad limina regis. 555
 Vota metu duplicant matres, propiusque periculo
 It timor, et maior Martis iam adparet imago.

Tum pater Euandrus dextram complexus euntis!
 Haeret, inexpletum lacrimans, ac talia fatur:
 O mihi praeteritos referat si Iuppiter annos! 560
 Qualis eram, quum primam aciem Praeneste sub
 ipsa

Straui scutorumque incendi victor acervos:

Et regem hac Herilum dextra sub Tartara misi:

Nascenti cui tres animas Feronia mater

M 4

(Hor-

548. Pars cetera secundo Martis imago ad excitandum
 flumine ad Ascanium redit, sensum adfectumque exqui-
 de patre, deque rebus, quae sine seruiunt. Extremum ve-
 accidebant, nuntium latura. ro vale, complexusque ami-

552. Exfors, was nicht corum tenerrimum est. Sua-
 in's Loos fõmmt. Was man villima simul oratio Euandri
 außer'm Loosẽ befõmmt, h. l. est dextram euntis Aeneae
 ein vortreffliches, außerlese-tenentis.
 nes Pferd. 563. Herilus Rex Praene-

556. Metus belli, matrum- stinarum tribus animabus in
 que in primis vota duplican- vno corpore a Iunone in-
 tium; comes timor; maior structus, ne vna earum amif-
 ad parens, quia propior sa ageret animam.

(Horrendum dictu) dederat, terna arma mouenda ; 565

Ter leto sternendus erat : cui tunc tamen omnes
Abstulit haec animas dextra, et totidem exiit
armis.

Non ego nunc dulci amplexu diuellerer vsquam,
Nate, tuo : neque finitimo Mezentius vsquam
Huic capiti insultans, tot ferro saeua dedisset 570
Funera, tam multis viduasset ciuibus urbem.

At vos, o Superi, et Diuom tu maxime rector
Iuppiter, Arcadii, quaeso, miserefcite regis,
Et patrias audite preces. Si numina vestra
Incolumnem Pallanta mihi, si fata referuant, 575

Si visurus eum viuo, et venturus in vnum :
Vitam oro : patiar quemuis durare laborem.
Sin aliquem infandum casum, Fortuna, minaris ;
Nunc, o nunc liceat crudelem abrumpere vitam,
Dum curae ambiguae, dum spes incerta futuri, 580

Dum te, care puer, mea fera et sola voluptas,
Complexu teneo : grauior ne nuntius auris
Volneret. Haec genitor digressu dicta supremo
Fundeabat : famuli conlabsum in tecta ferebant.

Iamque adeo exierat portis equitatus apertis : 585
Aeneas inter primos et fidus Achates :

Inde alii Troiae proceres. Ipse agmine Pallas
In medio, clamyde et pictis conspectus in armis,
Qualis, vbi Oceani perfusus Lucifer vnda,
Quem Venus ante alios astrorum diligit ignis, 590

Extu-

Extulit os sacrum coelo, tenebrasque resoluit.
 Stant pauidae in muris matres, oculisque sequun-
 tur

Pulueream nubem, et fulgentes aere cateruas.
 Olli per dumos, qua proxima meta viarum,
 Armati tendunt. It clamor, et agmine facto 595
 Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula cam-
 pum.

Est ingens gelidum lucus prope Caeritis amnem,
 Religione patrum late sacer: undique colles
 Inclusere caui, et nigra nemus abiete cingunt.
 Siluano fama est veteres sacrasse Pelasgos, 600
 Aruorum pecorisque deo, lucumque diemque,
 Qui primi fines aliquando habuere Latinos.
 Haud procul hinc Tarcho et Tyrrheni tuta tenebant
 Castra locis, celsoque omnis de colle videri
 Iam poterat legio, et latis tendebat in aruis. 605
 Huc pater Aeneas et bello lecta iuuentus

M 5

Suc-

592. Versus ornatissimus. cadentibus similem in mo-
 Oculis sequi, quem pedibus dum metris ponunt, ii vero
 non possis, elocutio est mul- egregie falluntur. Non mul-
 to pulcerrima. to cum labore enititur hos

596. Quadrupedans, was partus sed effundit incensa
 mit vier Füßen tragt; vox semel Poetae, qui ingenio
 equo currenti propria. Quid. valet, Phantasia. Ipsae vo-
 metam. 12, 450. quadrupe- ces obuiam veniunt viuae
 dantis ocelli des Centaurs, imaginationi poeticas ima-
 der halb Pferd war. Putris, gines creare suaetae. Cui
 Iocere Erde. Versus, qui lecta potenter erit res, nec
 ipso carminum cursu cursum facundia deferet hunc. Horat.
 equorum, facto inprimis art. poet. 40.

agmine, excurrentium inci- 597. Caeritis amnis, nunc
 tatur, procul dubio elegan- Vacina.

tissimus est; verum, qui ar- 603. Tuta ipso locorum
 tis pretiique plus iusto in situ.

Succedunt, fessique et equos et corpora curant.
 At Venus aetherios inter Dea candida nimbos
 Dona ferens aderat: natumque in valle reducta
 Vt procul egelido secretum flumine vidit, 610
 Talibus adfata est dictis, seque obtulit vltro:
 En, perfecta mei promissa coniugis arte
 Munera: ne mox aut Laurentes, nate, superbos,
 Aut acrem dubites in proelia poscere Turnum.
 Dixit, et amplexus nati Cytherea petiuit: 615
 Arma sub aduersa posuit radiantia quercu.
 Ille, Deae donis et tanto laetus honore,
 Expleri nequit, atque oculos per singula voluit,
 Miraturque, interque manus et brachia versat
 Terribilem cristis galeam flammisque vomentem,
 620
 Fatiferumque ensen, lorica ex aere rigentem,
 Sanguineam, ingentem, qualis, quum caerulea nubes
 Solis inardescit radiis, longeque refulget,
 Tum laeues ocreas electro auroque recocto,
 Hastamque, et clipei non enarrabile textum. 625
 Illic res Italas, Romanorumque triumphos,
 Haud vatum ignarus, venturique inscius aevi,
 Fecerat Ignipotens: illic genus omne futurae
 Stirpis ab Ascanio, pugnataque in ordine bella.
 Fecerat et viridi foetam Mauortis in antro 630

Procu-

608. *Inter nimbos*, i. e. |

610. *Egelido*, kühl, nicht gar zu kalt. Quale frigus verno non numquam tem-
pore.

625. *Clypeus* plura ex futuris Romanorum annalibus argumenta exhibuit tanta arte expressa, ut dici, enarrari vix possit.

628. *Ignipotens* Vulcanus.

Procubuisse lupam: geminos huic vbera circum
 Ludere pendentes pueros, et lambere matrem
 Inpauidos: illam tereti ceruice reflexam
 Mulcere alternos, et corpora fingere lingua.
 Nec procul hinc Romam, et raptas sine more Sa-
 binas 635

Confessu caueae, magnis Circensibus actis,
 Addiderat, subitoque nouum confurgere bellum
 Romulidis, Tatioque seni, Curibusque seueris.
 Post Idem, inter se posito certamine, reges
 Armati Iouis ante aram, paterasque tenentes, 640
 Stabant, et caesa iungebant foedera porca.
 Haud procul inde citae Metium in diuersa quadrigae
 Distulerant (at tu dictis, Albane, maneres),
 Raptabatque viri mendacis viscera Tullus
 Per siluam, et sparsi rorabant sanguine vepres. 645
 Nec non Tarquinius electum Porfenna iubebat
 Adcipere, ingentique urbem obsidione premebat:
 Aeneadae in ferrum pro libertate ruebant.
 Illum indignanti similem, similemque minanti

Adspi-

635. <i>Nec procul hinc.</i> Prae- ter lupam Romulum, Re- mulumque lactantem expres- sus erat raptus Sabinarum mulierum notissimus. Am- phitheatrum, in quo circen- ses ludi agebantur, <i>cauea</i> dictum est a forma, quam habuit, concaua. 638. <i>Tatius</i> Sabinorum rex & Romulo postea in so- cietatem et ciuitatem re- ceptus. <i>Curis</i> vel hasta est Sabinorum lingua patria;	vel nomen ex oppido eo- rum <i>curis</i> dicto. 642. <i>Metius</i> cum Tullo Romanorum rege aduersus fidenates pugnans in medio praelio ad hostes transiit. Id videns rex clamauit ad suos, ne perfidia ducis ter- rerentur, id factum esse suo consilio. Ergo nec ho- stis Metio fidem habuit, isque captus quadrigis dis- cerpitur.

Adspiceres ; pontem auderet quod vellere Cocles,

650

Et fluuium vinclis innaret Cloelia ruptis.

In summo custos Tarpeiae Manlius arcis

Stabat pro templo, et Capitolia celsa tenebat,

Romuleoque recens horrebat regia culmo.

Atque hic auratis volitans argenteus anser 655

Porticibus, Gallos in limine adesse canebat:

Galli per dumos aderant, arcemque tenebant,

Defenſi tenebris, et dono noctis opacae:

Aurea caefaries ollis, atque aurea veltis:

Virgatis lucent fagulis: tum lactea colla 660

Auro innectuntur: duo quisque Alpina coruscant

Gaesa manu, scutis protecti corpora longis.

Hic exultantes Saleos, nudosque Lupercos,

Lani-

650. *Cocles* *Porfennae* exercitum solus sustinuit, donec pons delicti posset. In de imago *Porfennae* ad *Tiberim* stantis, indignantis, minantis pulcherrima est. *Cloelia* romana virgo in obfidione obses data *Porfennae*; e castris vero clam aufugiens per *tiberim* nando euasit. Cetera per se ex historia romana vel *Tironi* nota sunt.

655. Quum Galli hostes capitolium romanum noctu scanderent, canibus somno sepultis, anferes, qui ad victimas alebantur, hostem strepitu prodiderunt. Cul-	breiten Eisen. 663. Nec religiosa clypeo deesse spectacula Vulcanus voluit. De <i>Saliis</i> Martis Sacerdotibus vid. 285. <i>Lu-</i> <i>perci</i> Panis Sacerdotes om- nium antiquissimi. Vid. v. 343.

Lanigerosque apices, et labfa ancilia coelo
 Extuderat; caftae ducebant facra per urbem 665
 Pilentis matres in mollibus. Hinc procul addit
 Tartareas etiam fedes, alta oftia Ditis;
 Et fcclerum poenas, et te, Catilina, minaci
 Pendentem scopulo, Furiarumque ora trementem;
 Secretosque pios: his dantem iura Catonem. 670
 Haec inter tumidi late maris ibat imago
 Aurea; fed fluctu fpumabant caerula cano:
 Et circum argento clari delphines in orbem
 Aequora verrebant caudis, aestumque fecabant.
 In medio classes aeratas, Actia bella, 675
 Cernere erat: totumque instructo Marte videres
 Ferue-

664. *Lanigeri apices* acutulerit poeta, cum plurimis
 mina pilearum lanea sunt. interpretibus facile nescire
Ancilia scuta breuia sunt, me non diffitear. Expres-
 quorum primum pestis tem- siones sine dubio elegantif-
 pore a coelo delapsum est; simae sunt; sed *hic non erat*
 et subito cessauit morbus. locus.

670. *Secreti* i. e. segregati
 sunt pii ab impiis.

671. Nec ipsius Oceani
 effigies deesse clypeo debuit.
 Mare auro, delphines ar-
 gento expressi erant. Ea vita
 imagini inest; vt Delphines
 agitatatis in orbem caudis
 fluctus scindere non tam le-
 gerentur, quam viderentur.

665. *Sacra* Cereris - vel
 Carmentae *Pilentum* curruum
 genus, quo vti nobilibus
 matronis, ad ipsa sacra,
 ludosque publicos licuit.

667. Quo consilio tarta-
 reas etiam fedes clypeo in-
 sola dixerit Propertius:

Cedite romani scriptores, cedite Graeci,

Nescio quid maius nascitur Iliade.

Feruere Leucaten, auroque effulgere fluctus.
Hinc Augustus agens Italos in proelia Caesar
Cum Patribus, Populoque, Penatibus et magnis
dis,

Stans celsa in puppi: geminas cui tempora flammæ
680

Laeta vomunt, patriumque aperitur vertice fidus.
Parte alia ventis et dis Agrippa secundis
Arduus agmen agens: cui belli insigne superbum
Tempora nauali fulgent rostrata corona.

Hinc ope barbarica variisque Antonius armis, 685
Victor ab Auroræ populis et litore rubro,
Aegyptum, viresque Orientis, et vltima secum
Bactra vehit; sequiturque (nefas) Aegyptia con-
iunx.

Vna omnes ruere, ac totum spumare, reductis
Conuolsum remis rostrisque tridentibus, æquor.
690

Alta petunt: pelago credas innare reuolsas

Cycla-

680. *Flamas* alii non ad tempora; sed ad galeam referunt, ut v. 620. *Laeta*, fulgida.

681. Patrio fidere nihil aliud, quam stellam Iuliam Caesaris capiti addi fere solitam notari, extra dubium est.

684. *Rostrata* corona non alia, quam corona illa navalis aurea in speciem rostrorum facta.

685. *Ope barbarica*, ipsorum barbarorum ope. *Variis armis*, prout varii, iique diuersi erant populi.

688. *Aegyptia Coniux*, Cleopatra regina.

690. *Rostris tridentibus*, i. e. rostris trifidis, ex aere, ut naues hostium ipso incursum vulneratae frangerentur.

691. *Credas innare*. Totus hic locus tanti a Propertio pretii habitus omni-

Cycladas, aut montes concurrere montibus altos.
Tanta mole viri turritis puppibus instant.
Stuppea flamma manu, telisque volatile ferrum
Spargitur. Arua noua Neptunia caede rubescunt.

695

Regina in mediis patrio vocat agmina fistro:
Necdum etiam geminos a tergo respicit angues.
Omnigenumque Deum monstra, et latrator Anubis,
Contra Neptunum, et Venerem, contraque Miner-

vam

Tela tenent. Saeuit medio in certamine Mauros
Caelatus ferro, tristesque ex aethere Dirae;
Et scissa gaudens vadit Discordia palla:
Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.

Actius

no inter nobilissimos Virgili-
lii referri meretur. Discute-
vivas picturas, expressiones-
que, quae oculum legentis
non tenere non possunt.
696. Sistrum war von Erz,
rund, und hohl, fast wie
ein Becken, in welchen et-

welche Klöppel waren, wo-
mit man anschlug und flin-
geste. Eius usus praecipue
in sacris Aegyptiae Isidis
erat. Forte et eius usus in
bellis erat; sed nullo fere
idoneo teste id dici poterit,
nisi forte Propertio l. 3, 9.

Ausa Ioui nostro latrantem opponere anubim,

Et Tiberim Nili cogere ferre minas,

Romanamque tubam crepitanti pellere fistro.

697. Geminos angues, qui-
bus pectori admotis, mor-
tem sibi intulit.

698. Anubis rex Ae-
gypti, et Deus capite ca-
nino. Vnde nomen latra-
toris tulit.

700. Tela tenent. Memo-
ratu dignum est, quod Cic.
de nat. l. 3, 39. Omne fere
genus bestiarum Aegyptii
consecrarunt. Quid igitur
visu dignius, quam Deorum

omnigenum monstra contra
Neptunum Venerem, Mi-
neruam pugnantiā spectari?
Sed missis reliquis imagini-
bus sola pugnae actiacae
imago clypeo suffecisset.
Vix enim tanto multitudo
tot et tantarum rerum vnico
intexta scuto aequo animo
ferenda erit. Ceterum orna-
tus supplet, quod unitati
picturae, et verisimilitudini
deest.

Actius haec cernens arcum intendebat Apollo
 Desuper: omnis eo terrore Aegyptus, et Indi, 705
 Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabaei.
 Ipsa videbatur ventis regina vocatis
 Vela dare, et laxos iam iamque inmittere funes.
 Illam inter caedes pallentem morte futura
 Fecerat ignipotens vndis et lapyge ferri; 710
 Contra autem magno maerentem corpore Nilum,
 Pandentemque sinus, et tota veste vocantem
 Caeruleum in gremium, latebrofaque flumina,
 victos.

At Caesar, triplici inuectus Romana triumpho
 Moenia, DIs Italis votum immortale sacrabat, 715
 Maxima tercentum totam delubra per Urbem.
 Lactitia ludisque viae plausuque fremebant:
 Omnibus in templis matrum chorus: omnibus
 arae:

Ame aras terram caesi strauere iuueni.
 Ipse, sedens nixeo candentis limine Phoebi, 720
 Dona

708. Funes soluere, laxa-
 re, ventis dare vela.

711. Nil diuinius imagine
 Nili sinum pandentis, et
 caeruleo in gremio victos
 excipientis. Vix illa cogitari
 dicique quidpiam excellen-
 tius potuit.

714. Ad vltimum Vulca-
 nus effigiem triplicis trium-
 phi expressit tribus diebus
 continuis a victore Caesare
 Octauiano victis imperii sui
 aemulis celebrati.

716. Ter centum, i. e. plu-
 rimorum.

720. Candentis i. e. e candido
 marmore Pario forte factae
 Apollinis statuae. Templum
 Apollinis tempore trium-
 phi nondum perfectum rat.
 Sedens igitur sub porticu,
 et aditu exhibetur prospici-
 ens, sed multo significan-
 tius est recognoscens; recog-
 noscere enim est wohl und
 genau ansehen, und betrach-
 ten.

Dona regcognoscit populorum, aptatque superbis
 Postibus: incedunt victae longo ordine gentes,
 Quam variae linguis, habitu tam vestis et armis,
 Hic Nomadum genus, et discinctos Mulciber
 Afros,

Hic Lelegas, Carasque, sagittiferosque Gelonos
 725

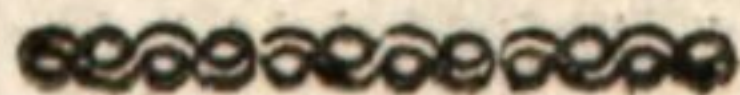
Finxerat. Euphrates ibat iam mollior vndis,
 Extremique hominum Morini, Rhenusque bi-
 cornis;

Indomitique Dahae, et pontem indignatus Araxes.
 Talia, per clipeum Volcani, dona parentis
 Miratur, rerumque ignarus imagine gaudet; 730
 Adtollens humero famamque et fata nepotum.

725. Victae gentes 1) *Nomades* vel *Numidae* haud
 procul Carthagine; 2) *Afri*;
 3) *Leleges* vagi Asiae
 minoris populi; 4) *Cares*
 eiusdem Asiae minoris Ly-
 cis finitimi; 5) *Geloni* *Scy-*
thae; 6) *Morini* populi ho-
 diernae flandriae in Belgie;
 8) *Dahae* Scythicum genus.
 9) Populi ad Euphratem
 fluvium Armeniae; 10) et
 ad araxem, ubi mari Caspio
 propior in pelagus euadit.

728. Poetica ira Araxis
 pontem aegre ferentis, ac
 excutientis; fracta item v.
 726. Euphratis victi super-
 bia et molior reddita duri-
 tias animum caedibus, tri-
 umphis, ac mole nominum
 priorum fessum denuo
 reficiunt.

730. *Rerum*, quia futu-
 rae erant, *Ignarus*; nec
 enim quae euentura primum
 sunt, sciri nisi a Deo, pos-
 sunt Ceterum cur nunc pri-
 mum coelestium fabrica-
 ri voluerit sollicita pro filio
 mater, postea quam Aeneas
 tot tantisque periculis (l. 2.
 Aen) defunctus toties ar-
 mis dimicauit, id vero haud
 facile coniectura adsequeris.
 Nisi forte rerum summa, de
 qua nunc agitur, non aliis,
 quam coelestibus armis de-
 cerni potuerit. Et quid?
 Volupe Maroni fuit futuros
 Romanorum annales popu-
 larium auribus auditu iucun-
 dissimas adferre, continuis
 vero vel vaticiniis vel osten-
 tis uti noluit.

BIBLIOTHECA

REGIA

MONACENSIS

Vergilius Maro, Publius, v70-v19

P. Virgilii Maronis Opera

Bd.: Tom. III.

Monachii 1782

A.lat.a. 2205-3

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10243120-9

VD18 80042031